

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Rasa Remeikienė

Karjeros edukologijos magistrantūros studentė

**Karjeros specialistų veiklos reikšmingumas mokinių profesiniam
apsisprendimui**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas:
Prof. dr. D. Malinauskienė

Šiauliai, 2015

Darbas originalus.....Rasa Remeikienė

(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA

SUMMARY

ĮVADAS.....	5
1. KARJEROS SPECIALISTŲ VEIKLOS RAIŠKA PROFESINIO ORIENTAVIMO SISTEMOJE: TEORINIAI ASPEKTAI.....	9
1.1.Karjeros samprata ir reikšmingumas, jos paskirtis mokslinėje literatūroje.....	9
1.2.Karjeros specialistų sampratos apibrėžtis, jų funkcijos, veiklos ypatumai.....	12
1.3.Mokinių profesinį apsisprendimą ir profesijos pasirinkimą lemiantys veiksniai.....	17
1.4.Profesinio orientavimo kūrimosi žingsniai: pagrindiniai teisiniai dokumentai, reglamentai, programos.....	22
1.5.Profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo paslaugos Lietuvos švietimo sistemoje.....	24
1.6.Mokinių profesijos pasirinkimo ypatumai bendrojo ugdymo mokyklose ir gimnazijose.....	35
2. KARJEROS SPECIALISTŲ VEIKLOS REIŠKŠMINGUMO MOKINIŲ PROFESINIAM APSISPREDIMUI EMPIRINIS TYRIMAS.....	38
2.1. Tyrimo metodologija ir tyrimo metodai.....	38
2.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	40
2.2.1. Respondentų demografiniai duomenys.....	40
2.2.2. Mokinių ir mokytojų nuomonių apie mokinių karjeros planavimo ypatumus mokykloje liginamoji analizė.....	47
IŠVADOS.....	68
REKOMENDACIJOS.....	70
LITERATŪRA.....	71
PRIEDAI.....	77

SANTRAUKA

Karjeros specialistų veiklos reikšmingumas mokinių profesiniam apsisprendimui

Magistro darbas

Tyrimo aktualumas. Profesijos pasirinkimas – daugialypis ilgalaikis procesas ir viena aktualiausių problemų, nuo kurios tinkamo sprendimo priklauso žmogaus asmeninė gerovė. Nors profesijos rinkimasis vyksta visą moksleivių mokymosi laiką, tačiau praktika rodo, kad kyla problemų norint teisingai apsispręsti, kurią profesiją rinktis.

Tyrimo hipotezė - tikėtina, kad karjeros specialistų veikla mokinių profesiniam apsisprendimui nėra pakankama.

Tyrimo objektas - karjeros specialistų veiklos reikšmingumas mokinių profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo tikslas - teoriškai ir empiriškai ištirti karjeros specialistų veiklos reikšmingumą mokinių profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo metodai: Teoriniai: mokslinės, metodinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė. Empiriniai: mokinių ir karjeros specialistų anketinė apklausa. Statistiniai: statistinė tyrimo duomenų analizė.

Tyrimo imtis. Kiekybiniame tyrime dalyvavo 20 pedagogų, vykdančių veiklą Karjeros planavimo darbo grupėje ir 183 gimnazijose besimokančių vienuoliktos, dvyliktos klasių mokinių.

Metodologija. Atliekant karjeros specialistų veiklos reikšmingumo mokinių profesiniam apsisprendimui tyrimą, vadovautasi kelių profesijos pasirinkimo teorijų nuostatomis ir idėjomis: Humanistinė asmenybės teorija (Maslow, 1970), asmenybės ir profesijos atitikimo teorija (bruožų ir veiksmų teorija). Tyrimais grindžiama nuostata, kad profesinis informavimas turi būti prieinamas visiems, sudarant sąlygas asmeniui priimti racionalius profesijos rinkimosi sprendimus, derinant saviraiškos ir individualius asmenybės tobulėjimo poreikius su būsimo darbo reikalavimais.

Tyrimo rezultatai. Empiriniu tyrimu nustatyta, kad mokiniams, jų tėvams, mokytojams trūksta informacijos apie profesijos pasirinkimo kelius, tolesnio mokymosi studijas, veiklos galimybes. Vadinasi, nors žinių ir informacijos apie profesijų gausybę turima pakankamai, tačiau tai nesudaro prielaidų sėkmingai pasirinkti profesiją. Būtent todėl yra būtina pagalbos sistema, kuri padėtų jaunuoliams pasirinkti mokymosi kryptį, o vėliau ir profesiją. Pasibaigus karjeros projektui, buvę karjeros koordinatoriai, mokyklose turėtų tęsti pradėtą veiklą. Deja, ne visose mokyklose jiems leidžiama toliau dirbti šiose pareigose, tai yra suteikiant papildomas valandas bei apmokant už atliktą darbą.

SUMMARY

The relevance of the work of the career professionals for the pupils' professional self-determination

Master's paper

The importance of the research. Choosing a profession is a multiple long-term process and one of the most relevant problems as the wellbeing of a person depends on an appropriate decision. Choosing a profession lasts all the time when pupils study, however, practice indicates that many problems appear when one needs to make an appropriate decision which of the professions to choose.

The hypothesis of the research. It might be presumed that the work of the career professionals is not sufficient for the pupils' professional self-determination.

The subject of the research is the relevance of the work of the career professionals for the pupils' professional self-determination.

The aim of the research is to analyse theoretically and empirically the relevance of work of the career professionals for the pupils' professional self-determination.

The methods of the research are as follows: a) theoretical: the analysis of the documents of education and scientific, methodical literature; b) empirical: the questioning of the pupils and career professionals; c) statistical: the statistical analysis of the research data.

The extent of the research. 20 teachers working in the group of career planning and 183 pupils from 11 and 12 grades studying in gymnasiums participated in the quantitative research.

Methodology. Some notions and ideas of the theories of choosing a profession, such as, the humanistic theory on personality (Maslow, 1970), the theory of equivalence of personality and profession (the theory of features and factors), were followed while accomplishing the research of the relevance of the work of the career professionals for the pupils' professional self-determination. The notion justified by the analysis is that the career guidance has to be available for everyone allowing a person to make rational decisions when choosing a profession corresponding to the individual needs for self-expression and improving one's personality with the requirements of a future job.

The results of the research. It has been concluded by the empirical research that pupils and their parents lack information about the ways of choosing a profession, future studies, work opportunities. Although there is enough knowledge and information about many professions, it does not enable one to choose a profession successfully. Therefore, a system of assistance is needed to help young people to choose the direction of their studies and later a profession. When the career project has been finished the former coordinators should continue the task at schools. However, they are not allowed to continue working in all schools, i.e. additional hours and salary are not provided for the accomplished work.

IVADAS

Temos aktualumas. Sparčiai vystantis šalies ekonomikai, vykstant nuolatinei kaitai tiek švietimo sistemoje, tiek žmogaus gyvenime, itin aktualus klausimas tampa kuo geresnis asmens pasirengimas pereiti iš švietimo sistemos į darbo rinką. Todėl labai svarbiu veiksmu tampa jauno žmogaus ugdymas karjeros planavimui. Neretai sakoma, kad kiekvienas žmogus turi pats planuoti savo ateitį ir gyvenimą: be ateities vizijos žmogaus veiksmai praranda kryptingumą, tampa chaotiški. Lietuvai tapus atvirai pasauliui, jaunimas turi daugybę galimybių savo profesiniams gebėjimams panaudoti. Tačiau norint tai padaryti, pirmiausia reikia jų turėti. Konkurencija darbo rinkoje, ekonominis nestabilumas, sparčiai besikeičiančios gyvenimo sąlygos kelia vis didesnius reikalavimus planuojant ir siekiant karjeros. Keičiantis darbo rinkai vis sunkiau numatyti perspektyviausių ir reikalingiausių specialybių poreikį - motyvacija nuolat mokytis tampa svarbiausiu kiekvieno žmogaus siekiu. Todėl būtinybė tampa ugdyti išsilavinusius piliečius, turinčius ne tik žinių, įgūdžių bei patirties, bet ir gebėjimų tinkamai įsitvirtinti visuomenėje.

Sparčiai kintant darbo rinkai, atsiranda naujų profesijų, todėl pasirinkti perspektyvią, visuomenės ir individualius asmens poreikius atitinkančią profesiją jaunam žmogui tampa gana sudėtinga. Pastaruoju metu vis didesnis dėmesys kreipiamas profesiniam informavimui: jo svarba itin pabrėžiama motyvuojant besimokantįjį ieškoti savo kelio renkantis profesiją, karjerą. Karjeros planavimas tampa ypač svarbus moksleivio ugdymui karjerai, o kartu ir ruošiant darbo rinkai. Nenuostabu, kad ryškėjant šiai problemai, ji jau buvo sprendžiama XX a. K. Pukelis (2002) akcentuoja, kad profesinis konsultavimas ir orientavimas ypač aktualus mokyklinio amžiaus jaunimui, nes pasirengimas profesinei karjerai jau vyksta bendrojo lavinimo mokykloje. Todėl čia jau reikėtų padėti mokiniams: suvokti kaip derinti savo siekius su galimybėmis, pritaikyti juos prie nuolat besikeičiančios visuomenės socialinių ir ekonominių poreikių. Mokykloje mokiniams svarbu padėti geriau pažinti save, išsiaiškinti, kas juos domina, ką jie mėgsta, kam turi pašaukimą.

Profesijos pasirinkimas – daugialypis ilgalaikis procesas ir viena aktualiausių problemų, nuo kurios tinkamo sprendimo priklauso žmogaus asmeninė gerovė. Nors profesijos rinkimasis vyksta visą mokyklinių mokymosi laiką, tačiau praktika rodo, kad kyla problemų norint teisingai apsispręsti, kurią profesiją rinktis.

Atsirandant naujovių švietimo sistemoje, kai moksleiviams gimnazijose tenka vis anksčiau apsispręsti, kokį mokymosi profilį ir studijų kryptis pasirinkti, jiems vis sunkiau darosi šį pasirinkimą

susieti su būsima profesine veikla. Jautriausiai šią problemą jaučia vyresniųjų gimnazijos klasių moksleiviai (Stanišauskienė, 2000). Todėl švietimo ir ugdymo sistemai yra labai svarbus profesinis informavimas. Daugelyje mokyklų buvo profesinio informavimo taškai (PIT), kuriuos pakeitė Karjeros planavimo centrai, kur mokiniams teikiamos karjeros planavimo paslaugos, informacija apie šalies švietimo sistemą, mokymosi ir įsidarbinimo galimybes, profesijas bei besikeičiančią darbo rinką. Karjeros specialistams tenka ypatinga užduotis – padėti mokiniams gauti geros kokybės paslaugas, patarimų, susijusių su mokymosi ir profesinės veiklos galimybėmis, karjeros planavimo klausimais.

Temos iširtumas: Profesijos pasirinkimo ir karjeros projektavimo procesus įvairiais aspektais nagrinėjo užsienio ir Lietuvos mokslininkai: F. Parsonas (1909), D. E. Superis (1980), J. Hollandas (1975), J. Albrechtas (2005), A. Gumuliuskienė, D. Augienė, L. Bobrova, R. Macaitienė ir kt. (2002), K. Pukelis (2005), A. Sakalas, A. Šalčius (1997), V. Stanišauskienė (2000), R. Laužackas, M. Teresevičienė, E. Stasiūnaitienė (2005). E. Dailidienė, L. Navickienė (2006), M. Teresevičienė, D. Oldroyd, G. Gedvilienė (2004) ir kt.

Tyrimo problema: Praėjusiais metais Lietuvoje pasibaigęs vykdytas projektas "Ugdymas karjerai" sukėlė nemažai diskusijų. Vos pradėti žengti pirmieji žingsniai link profesinio moksleivių orientavimo staiga sustojo. Galima teigti, kad ir vėl neskiriamas reikiamas dėmesys mokinių rengimui(si) karjerai, karjeros planavimui. Nors per pastaruosius metus įvairioms profesinio orientavimo problemoms, jų sprendimams skiriamas ypatingas dėmesys, tačiau pastarųjų tyrimų rezultatai nedžiugina. Mokiniam, jų tėvams, mokytojams trūksta informacijos apie profesijos pasirinkimo kelius, tolesnio mokymosi studijas, veiklos galimybes. Vadinasi, nors žinių ir informacijos apie profesijų gausybę turima pakankamai, tačiau tai nesudaro prielaidų sėkmingai pasirinkti profesiją. Būtent todėl yra būtina pagalbos sistema, kuri padėtų jaunuoliams pasirinkti mokymosi kryptį, o vėliau ir profesiją. Kyla probleminiai klausimai – ar išties yra svarbi karjeros specialisto veikla mokinių profesiniam apsisprendimui. Ar reikalinga ši pareigybė Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose, ar šių specialistų funkcijas galėtų atlikti su mokiniais dirbantys įvairių sričių pedagogai?

Tyrimo hipotezė - tikėtina, kad karjeros specialistų veikla mokinių profesiniam apsisprendimui nėra pakankama.

Tyrimo objektas - karjeros specialistų veiklos reikšmingumas mokinių profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo tikslas - teoriškai ir empiriškai iširti karjeros specialistų veiklos reikšmingumą mokinių profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis moksline literatūra ir kitais informacijos šaltiniais atskleisti teorinius pagrindus apie profesinės karjeros projektavimo sampratą bei reikšmę, profesinio apsisprendimo aspektus.
2. Išanalizuoti karjeros planavimo ypatumus, mokinių profesijos rinkimosi veiksnius.
3. Identifikuoti mokinių ir mokytojų nuomones apie karjeros specialisto vaidmenį mokinių profesiniam apsisprendimui mokyklose, leidžiančias pagrįsti mokinių profesijos rinkimosi galimybes bei numatyti tolimesnį šių galimybių plėtojimą.
4. Parengti išvadas ir rekomendacijas remiantis tyrimo rezultatais.

Metodologija: Tyrimas remiasi šiomis metodologinėmis nuostatomis:

Humanistinė asmenybės teorija (Maslow, 1970). Kaip teigia jos atstovai - asmenybė siekdama savirealizacijos nuolat auga ir vystosi. Kiekvieno individo asmenybėje glūdi vidinis mokymosi poreikis, realizuoti save ne tik asmeniniame, bet ir profesiniame gyvenime. Remiantis tyrimo rezultatais išryškėja, kad patys moksleiviai jaučia atsakomybę už savo ateitį ir profesijos pasirinkimą. Nemažai moksleivių teigia, kad tik jų pačių norai, sugebėjimai, pomėgiai, patinkanti veikla, pašaukimas turi didžiausios įtakos profesijos apsiprendimui.

Asmenybės ir profesijos atitikimo teorija (bruožų ir veiksnių teorija). Nuo pasirinktos profesijos priklauso jaunuolių ankstyvoji karjeros pakopa, kuri daro didelę įtaką tolesnei karjeros eigai. Nuo pasirinktos profesijos tinkamumo labai priklauso karjeros galimybės, sėkmė, pasitenkinimas ja ir savo gyvenimu (Kučinskienė, 2003, p. 68-69).

Tyrimais grindžiama nuostata, kad profesinis informavimas turi būti prieinamas visiems, sudarant sąlygas asmeniui priimti racionalius profesijos rinkimosi sprendimus, derinant saviraiškos ir individualius asmenybės tobulėjimo poreikius su būsimo darbo reikalavimais. Mūsų atlikto tyrimo duomenimis dauguma mokinių karjeros specialistų teikiamomis paslaugomis mokyklose nėra visiškai patenkinti.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai: mokslinės, metodinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė.
2. Empiriniai: mokinių ir karjeros specialistų anketinė apklausa.
3. Statistiniai: skaičiuoti absoliutūs ir santykiniai dažniai. Tyrimo duomenų apdorojimui buvo naudojama Microsoft Office Excel 2003 kompiuterinė programa.

Tyrimo bazė ir imtis: Tyrimas atliktas 7 Panevėžio miesto gimnazijose 2014 metų lapkričio mėnesį. Tyrime dalyvavo atsitiktinės atrankos būdu atrinkti 11-12 klasių mokiniai. Buvo išdalinta 300 anketų, iš kurių 203 sugrįžo. Tyrime dalyvavo mokyklose dirbantys pedagogai, priklausantys Karjeros

planavimo darbo grupei. Iš viso apklausoje dalyvavo 20 pedagogų ir 183 vienuoliktos ir dvyliktos klasių mokiniai.

Tyrimo organizavimo etapai:

1. Mokslinė, metodinė, švietimo dokumentų analizė (2013 m. nuo rugsėjo iki 2014 m. gegužės)
2. Tyrimo problemos, tikslo, uždavinių, probleminių klausimų iškėlimas, metodologinių nuostatų ir hipotezės formulavimas.
3. Tyrimo instrumentų sudarymas (2014 m. rugsėjo mėn.).
4. Empirinio tyrimo organizavimas (2014 m. spalio mėn.).
5. Tyrimo rezultatų apdorojimas, išvadų formulavimas, rekomendacijų rengimas (2014 m. spalio – gruodžio mėn.).

Tyrimo teorinis naujumas ir praktinis reikšmingumas. Praėjusiais metais Lietuvoje pasibaigė bendrojo ugdymo įstaigose vykdytas projektas "Ugdymas karjerai". Daugelyje mokyklų buvo atsisakyta karjeros specialistų etato, nebeliko karjeros centrų, kur būtų teikiama kokybiška informacija ir konsultuojami mokiniai apie profesijos pasirinkimo aspektus, karjeros planavimo klausimais. Šias paslaugas teikti pavesta mokytojams ir socialiniams pedagogams. Todėl atsirado būtinybė išsiaiškinti, ar mokiniams nekyla sunkumų sprendžiant vieną svarbiausių uždavinių jauno žmogaus gyvenime – t.y. profesijos pasirinkimas. Autoriai nagrinėjantys profesijos pasirinkimo ir karjeros projektavimo procesus įvairiais aspektais teigia, kad nuo pasirinktos profesijos tinkamumo labai priklauso karjeros galimybės, sėkmė, pasitenkinimas ja ir savo gyvenimu.

Tyrimo teorinį reikšmingumą sudaro profesinės karjeros specialistų veiklos projektavimo teorinis pagrindinimas, išryškinant analizuojamo reiškinių reikšmingumą moksleivių profesijos apsisprendimui. Praktinį tyrimo reikšmingumą pagrindžia tyrimo metu gautų tyrimo rezultatų tendencijos, įgalinusios pateikti rekomendacijas mokinių profesinės karjeros plėtros galimybių tobulinimui. Rekomendacijos bus naudingos mokykloms, kuriose buvo atliekamas tyrimas ir kuriose vyks tyrimo rezultatų sklaida.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 2 dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas sudarytas iš 72 šaltinių, 10 priedų. Darbe pateikiama 18 paveikslų ir 26 lentelės. Bendra darbo apimtis 105 puslapiai.

1. KARJEROS SPECIALISTŲ RAIŠKA PROFESINIO ORIENTAVIMO SISTEMOJE

1.1. Karjeros samprata ir reikšmingumas, jos paskirtis mokslinėje literatūroje

Karjeros apibūdinimų yra labai daug, o išskirti vieną reikšmingiausią – neįmanoma, nes kiekvienas žmogus ją supranta savaip. Tai ir žmogaus savęs realizavimas, asmenybės tobulėjimas ir pripažinimas, kilimas "karjeros laiptais", kitiems nuolat augantis atlyginimas. Karjera gali būti suprantama kaip įvairių darbų ir pasisekimų darbe seka, naujų užduočių atsiradimas. Dažnai karjera prilyginama aukštoms pareigoms organizacijoje.

Prancūzų kalbos žodis *carriere* reiškia veiklos sritį. Tarptautinių žodžių žodyne (<http://www.autoinfo.lt/>) *karjera* apibūdinama kaip sėkminga veikla, pasisekimas gyvenime, veiklos rūšis. Karjera – tai daugelio žmonių vienas pagrindinių siekių, jo nuostatų ir veiklų seka, susijusi su žmogaus darbine patirtimi per visą jo gyvenimą. Aptarkime keletą karjeros apibrėžimų. Gumuliauskienės, Augienės, Bobrovos ir kt. (2002, p. 6) nuomone, **karjera** – tai individualus tobulėjimas sėkmingai pasirinktos veiklos kryptimi ir pozityvus jos vertinimas tiek asmeniniu, tiek visuomeniniu požiūriu“. D. Augienė (2009) rašo, kad karjera – tai žmogaus veiklų seka per visą jo gyvenimą, veikiama įvairių ekonominių, socialinių, politinių, kultūrinių, psichologinių bei kitų veiksnių. **Karjera** – įvairių socialiai reikšmingų žmogaus vaidmenų seka, kylanti iš darbo, mokymosi, savarankiškos ir laisvalaikio veiklų bei apimanti asmens profesinį gyvenimą, darbo vietas, pareigas ir pasiekimus (Pukelis. 2005, p.160). **Karjera** – iš pašaukimo kylančių ir besitęsiančių visą gyvenimą įvairių žmogaus atliekamų socialiai reikšmingų vaidmenų, darbo vietų ir jose užimamų pareigų bei pasiekimų seka, susijusi su saviraiška ir individualiu tobulėjimu bei atspindinti asmenybės gyvenimo viziją ir stilių (Laužackas, 2005, p.17).

Karjeros kelias – asmens pasirinktas profesinio gyvenimo kelias. Ispanijoje ir Prancūzijoje „karjeros kelias“ apibūdina asmens veiksmų seka, siekiant išsilavinimo ir profesinių tikslų (Pukelis. 2005, p.161). Kaip matyti iš daugelio skirtingų autorių pateiktų karjeros apibrėžimų, karjera – tai visą gyvenimą trunkantis procesas, kurio metu tobulėjama, įgijama nauja patirtis, darbuotojui suteikiamos naujos funkcijos.

Mokslininkai pažymi, kad kaita – vienas esminių postmoderniosios visuomenės bruožų. Socialiniai pokyčiai daro įtaką visoms žmogaus gyvenimo sritims, ypač jo veiklai. Todėl norint valdyti karjeros procesą, būtina gerai žinoti, kokie nauji reikalavimai žmogui iškyla dėl pasaulyje vykstančių socialinių transformacijų, kaip keičiasi karjeros kontekstas – aplinka, kurioje žmogus veikia“ (Gumuliauskienė, Augienė, Bobrova ir kt. 2002, p. 9).

Karjeros pasirinkimui didelės įtakos turi gyvenimo stilius. Todėl renkantis profesiją būtina atsižvelgti į gyvenimo stilių, nes kartais unikalūs ir išskirtiniai gyvenimo stilius gali būti nesuderinamas su tam tikromis profesijomis, pavyzdžiui, žaliais plaukais mėgstantis dažytis jaunuolis vargu ar bus suprastas, jei norės gauti advokato darbą. A. Adukovičiūtė (2007) ir kt. autoriai pažymi, kad mąstant apie būsimą karjerą būtina atsižvelgti į savo asmenines savybes, vertybes bei nuostatas. Šiuolaikinę karjerą dėl nuolatinės kaitos, darbo pasaulio dinamikos, organizacijų kaitos sudėtinga numatyti ir planuoti. Todėl žmogus planuodamas karjerą turi būti lankstus, mokėti strategiškai mąstyti, sąmoningai apgalvoti kiekvieną žingsnį (Gumuliauskienė, Augienė, Bobrova ir kt. 2002, p. 17). Vadinasi, reikia siekti suderinti gyvenimo stilių ir būsimą profesiją.

Pasakyti, kad karjera turi baigtinį tašką – neįmanoma. Karjeros kompetenciją reikia plėtoti visą žmogaus gyvenimą – pradedant nuo pirmųjų savęs ir supančio pasaulio pažinimo žingsnių vaikystėje iki įgytų profesinių gebėjimų ir karjeros kelio savirefleksijos brandžiame amžiuje (Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012). Karjeros kompetencijų raiška labiausiai pastebima jaunuoliams mokantis bendrojo ugdymo mokykloje arba profesinio mokymo įstaigoje. Šiuo laikotarpiu formuojasi individo profesinis kryptingumas, motyvacija vienai ar kitai profesijai, todėl ypatingai svarbus čia tampa ugdymas karjerai. Tai yra, kryptingas asmens bendrųjų ir karjeros kompetencijų plėtojimas. Profesijos pasirinkimas – laisvas, visą gyvenimą trunkantis procesas. Sėkmingą pasirinkimą lemia asmenybės branda, interesai, polinkiai, gabumai, šeimos narių profesijos, profesijų prestižas, profesinis informavimas ir kt. (Laužackas R., 1997).

K. Pukelis (2003) karjeros projektavimą apibūdina kaip gebėjimą įžvelgti būsimas darbo rinkos kaitos tendencijas, gebėjimą tirti bei planuoti savo profesinės kvalifikacijos tobulinimosi poreikius kintant darbo rinkai. Mokslininkas pažymi, kad konkurencingoje darbo rinkoje asmuo turi sugebėti realizuoti savo prigimtinius gabumus, padedančius individui sėkmingai konkuruoti.

Profesijos vadove (2008) rašoma, kad karjeros planavimas suteikia krypties ir stabilumo pojūtį, padeda numatyti pavojingesnius momentus ir patvirtina, kad einama teisingu keliu. Pasirengimas (rengimasis) karjerai ten pat nurodomas kaip procesas, sudarantis sąlygas informacijos apie save kaupimui, jos panaudojimui ir susipažinimui su darbinės veiklos pasauliu bei savo santykio su tuo pasauliu nustatymui. Išskiriami šie pagrindiniai profesinės karjeros planavimo gebėjimai (Pukelis, "Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodika"):

1. Savęs pažinimo gebėjimai. Jie padeda išsiaiškinti dabartines ir ateityje numatomas įgyti asmenines vertybes, gebėjimus, lūkesčius ir kt. Tai būtiniausi gebėjimai asmeniui renkantis ir atliekant įvairius socialinius vaidmenis žmogaus gyvenime. Saviugdos gebėjimai apima savęs pažinimo ir darbo

pasaulio pažinimo gebėjimais pagrįstų karjeros strategijų kūrimo, koregavimo ir įgyvendinimo procesus.

2. Profesinės karjeros ir mokymosi galimybių tyrimas. Šis tyrimo etapas pasireiškia skaitant literatūrą karjeros klausimais, bendraujant su specialistais, lankantis jų darbo vietose, tyrinėjant tolesnių studijų galimybes, taip pat tyrinėjant karjeros galimybes, kurios vėliau apibendrinamos, t.y. įvertinant kiekvieną savo pasirinkimą, identifikuoti visus “už” ir “prieš” kiekvienai alternatyvai, identifikuoti vertybes ir poreikius, kuriuos tenkina kiekviena iš jų, nustatyti kiekvienos alternatyvos rizikos laipsnį, numatyti galimas ateityje pasekmes, pasirinkus vieną iš jų (Pukelis, "Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodika").

3. Darbo pasaulio pažinimo gebėjimai. Jie sąlygojami bazinių šalies ekonominės sistemos pagrindų. Pabrėžiama, kad asmuo turi suprasti ir išmanyti, kaip jos funkcionuoja. Darbo pasaulio pažinimo gebėjimai atsiskleidžia ir per informuotumą apie darbo pasaulio ir jame egzistuojančios karjeros pasirinkimų įvairovės dinamiką. Taip pat reikia gebėti suvokti karjerą kaip tam tirą sistemą, ją sąlygojančius socialinius, ekonomikos ir užimtumo veiksnius bei jų kaitą. Norint gerai pažinti darbo rinką, būtina gebėti identifikuoti karjeros galimybių spektrą ir jų siekimo alternatyvas, žinoti profesijų pasiūlą ir paklausą. Darbinio pasaulio išmanymas neapsiriboja vien tik aukščiau išvardytais faktų žinojimais, būtini ir prisitaikymo darbe gebėjimai, kylantys iš individo socialiai priimtinių darbo vertybių sistemos, nuostatų, motyvuojančių asmenį dirbti. Taip pat svarbus faktorius – darbo paieškos ir išsilaikymo jame gebėjimai, darbo įpročiai, kurie užtikrina darbo našumą.

4. Mokymosi visą gyvenimą gebėjimai arba nuolatinio tobulėjimo gebėjimai. Pastarieji reikalingi asmenybės profesinės saviraiškos galimybėms konkrečioje visuomenėje ir tam tikroje karjeroje optimizuoti (Pukelis, "Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodika").

5. Socialiniai gebėjimai apima bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimus. Jie yra ypač svarbūs integruojantis į darbo rinką. Šiandieninėje darbo rinkoje reikia gebėjimo argumentuotai įtikinėti, sugebėti klausytis, spręsti išskylančius konfliktus, dirbti komandose bei siekti kompromisų (Karjeros planavimo gebėjimų ugdymo C metodika, 2008).

Apibendrinant galima teigti, kad karjera suprantama įvairiai. Profesinė karjera planuojama atsižvelgiant į asmens gebėjimus, vertybes, interesus, polinkius, motyvaciją. Karjeros projektavimas suvokiamas kaip sugebėjimas išvelgti būsimas darbo rinkos kaitos tendencijas, gebėjimą tirti bei planuoti savo profesinės kvalifikacijos tobulinimosi poreikius kintant darbo rinkai.

1.2. Karjeros specialistų sampratos apibrėžtis, jų funkcijos, veiklos ypatumai

E. Dailidienė ir L. Navickienė (2006) pabrėžia, kad profesinis konsultavimas besimokančioje visuomenėje tampa vis svarbesnis. Ekonominių, socialinių ir politinių pokyčių laikais pasirinkti perspektyvią, individualius ir visuomenės poreikius atitinkančią profesiją tampa gana sudėtinga. Todėl jaunam asmeniui reikalinga pagalba. Šiame kontekste ypatinga reikšmė tenka karjeros specialistui, kuris padeda jaunuoliui spręsti įvairius profesijos rinkimosi uždavinius. Suprantama, kad konsultavimo paslaugų kokybė priklauso nuo specialistų kompetencijų.

Įvairiuose šaltiniuose galima rasti skirtingų karjeros specialisto veiklą apibūdinančių sąvokų: karjeros specialistas, karjeros konsultantas, profesijos konsultantas.

Karjeros konsultanto profesijos standarte (2004) **Karjeros konsultantas** (angl. career counsellor) apibrėžiamas kaip karjeros konsultavimo specialistas, kuris sudaro palankias profesijos rinkimosi arba karjeros planavimo sąlygas. Tai asmuo, gebantis padėti kitiems asmenims priimti racionalius karjeros pasirinkimus, spręsti iškilusias problemas.

Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų apraše (2005) karjeros specialistas vadinamas **profesinio informavimo konsultantu**, kuris teikia asmenims informaciją apie švietimo sistemą, įvairias specialybes ir profesijas, kvalifikaciją, darbo rinkos situaciją ir profesinės karjeros galimybes, tobulinimąsi.

Profesionalus karjeros specialistas – taip karjeros konsultantas apibūdinamas profesinio konsultavimo specialistų kvalifikacijos tobulinimo programoje (2008). Ten pat nurodoma, kad profesionalus karjeros specialistas – asmuo, teikiantis karjeros paslaugas ir padedantis plėtoti karjeros paslaugų sistemą bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose.

Karjeros specialistai konsultuoja besikreipiančiuosius dėl profesijos pasirinkimo, profesinės karjeros, tolesnio mokymosi, persikvalifikavimo ir pan. Jie dirba su įvairaus amžiaus, skirtingą išsilavinimą ir socialinę padėtį turinčiais asmenimis. Skiriami du šio darbo aspektai: psichologinis žmonių konsultavimas ir jo informavimas apie profesinio pasirengimo galimybes (Profesinio informavimo standartas, 2007). Kaip matyti, karjeros specialistas užsiima įvairia veikla, o pagrindinės jo sritys yra: informavimas, tyrimai, mokymas, konsultavimas, asmeninis ir profesinis tobulėjimas, socialinis bendradarbiavimas, vertinimas. Profesinio informavimo standarte (2007) nurodoma, kad profesijos konsultantai profesinio informavimo vietose įgyvendina pagrindinį profesinio informavimo tikslą – renka ir tvarko profesinio informavimo tikslinių grupių poreikius atitinkančią informaciją, prieinamai ją teikia kiekvienam asmeniui ar asmenų grupei sudarant sąlygas priimti racionalius

profesijos rinkimosi ir karjeros planavimo sprendimus, derinant saviraiškos bei individualius asmenybės tobulėjimo poreikius su darbo rinkos reikalavimais.

Profesinio informavimo paslaugos teikiamos laikantis tam tikrų etikos principų (Profesinio informavimo ir konsultavimo darbo vadovas. I tomas, 2008, p. 84):

- Pagarbus elgesys bendraujant su besikreipiančiuoju, kad ir koks būtų jo profesinis ketinimas.
- Teikiama objektyvi informacija, laikantis nešališkumo ir konfidencialumo principų.
- Profesinis informavimas teikiamas laikantis lygių galimybių teikiant informaciją skirtingoms profesinio informavimo tikslinėms grupėms.
- Informacija turi būti teikiama laikantis profesinio informavimo sistemiškumo ir nuoseklumo.
- Informavimo metodai ir priemonių kompleksiskumas parenkami laikantis korektiškumo ir tęstinumo, įvertinant asmenines, mokymosi/studijų, ekonomines, geografines, socialines, įsidarbinimo ir kitas galimybes.
- Vienas iš svarbių principų – profesijų tarpusavio priklausomumo, socialinio naudingumo ir sąryšio pateikimas. Labai svarbi profesinio informavimo konsultanto funkcija – prieinamumas. Profesinis informavimas turi būti teikiamas nuolatos ir visiems prieinama funkcija. Šios paslaugos esmė – sudaranti asmenims sąlygas priimti racionalius profesijos rinkimosi ir karjeros planavimo sprendimus, derinant saviraiškos bei individualius asmenybės tobulėjimo poreikius su darbo rinkos reikalavimais (Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams, 2008).
- Aktualus teorinis ir praktinis profesijos pažinimas.

L. Navickienė (2012) išskiria tokius karjeros konsultavimo uždavinius:

1. padėti asmeniui kuo efektyviau panaudoti jų turimus mokėjimus ir gebėjimus,
2. lanksčiai reaguoti į nuolat besikeičiančią darbinę aplinką, technologijų kaitą ir naujoves,
3. sėkmingai spręsti su asmeniniu gyvenimu susijusius klausimus.

Šie uždaviniai rodo karjeros specialisto profesionalumą, kompetetingumą, sudėtingumą. L. Navickienė (2012) pažymi, kad karjeros konsultuojamojo sistemai priklauso kompetetingumai, susiję su asmenybės pažinimo mokėjimais, karjeros projektavimo teorijomis, jų taikymu. Vadinasi, karjeros specialistas privalo būti kompetetingas, išmanyti etišką profesinį elgesį, gebėti taikyti bendruosius mokėjimus, nuolatos tobulėjimu ir taip užtikrinti savo veiklos kokybę.

R. L. Gibson, M. H. Mitchell (2006) teigia, kad karjeros specialistai, teikdami profesinio konsultavimo paslaugas, turi atsiriboti nuo profesijos stereotipų, nuolat sekti darbo rinką, domėtis

karjeros naujienomis, glaudžiai bendradarbiauti su vyriausybės institucijomis, ypač su tomis, kurios numato darbo rinkos prognozes, profsąjungomis, numatyti vietinės rinkos prognozes.

Karjeros konsultantai turi:

- nustatyti asmens brandumą, pasirengimą karjerai;
- įvertinti interesus, gebėjimus, vertybes;
- plėsti karjeros akiratį, pasirinkimo galimybes;
- skatinti tyrinėti karjeros galimybes bei ją planuoti
- suteikti žinių apie darbo pasaulį, padėti geriau pažinti save (Gibson, Mitchell, 2006, p. 93).

Karjeros specialistas turi įvertinti asmenybės savybes, tokias kaip, gabumai, pasiekimai, interesai, vertybės, asmeninės savybės, darbo sąlygas ir aplinką, tokias kaip, darbo užduotys, lūkesčiai darbo atžvilgiu, fizinės ir socialinės savybės, karjeros galimybes (Herr, Cramer, Niles 2004 p. 45).

Mokslinėje studijoje: konsultantų kompetencijų aprašas (2007) išskiriamos šios konsultavimo strategijos:

Vadovavimas. Ši strategija nurodo suaugusiems besimokantiems, kaip reikia mąstyti ir veikti. Skiriami konsultavimo pagal vadovavimo strategiją bruožai:

1. Konsultantas – aktyvus subjektas.
2. Konsultantas – patarėjas, išrenkantis pokalbio temą.
3. Konsultantas – patarėjas, kuris atsakingas už konsultacijos turinį, eigą, pažangą, už mokymosi efektyvumą, bei už tai, kad konsultuojamasis taptų kvalifikuotu darbuotoju/pažangiu studentu ir pan. Kita vertus, ši strategija turi trūkumų, nes suaugusieji vadovaujasi tuo, kad konsultantas geriausiai viską išmano, todėl besimokantiems susidūrus su problemomis, pastarieji leidžia jas išspręsti patarėjui, o ne stengiasi tai padaryti patys.

Mentorystė. Psichologiniu požiūriu ši strategija laikoma teisingiausia konsultavimo strategija. Mentorystė suprantama, kaip aktyvus procesas, kurio metu susitinka du asmenys, vyksta pasitikėjimo, paramos ir kūrybos aplinkoje. Mentorius atlieka daug veiklos funkcijų, o svarbiausia – globėjišką santykį, bendradarbiavimą, ryšį su globotiniu. Mentorius pagrindinė užduotis – išvelgti kliento mokymosi poreikius, paskatinti jį prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi. Čia svarbiausia ne patarti, o padėti asmeniui tobulėti taip, kaip jis pats to nori. Mokslinėje studijoje: konsultantų kompetencijų apraše (2007) remiamasi Tron Ingar ir kt. (2003) autorių teiginiais, kad mentorius savo veiklą grindžia abipuse pagarba ir supratimu, visos konsultacijos metu yra stengiamasi sukurti jaukią atmosferą.

- Konsultuojant dėmesys kreipiamas tiek į rezultatus, tiek į paties proceso turinį.
- Mentoriumi svarbu sužinoti kliento praktinę veiklos teoriją.

- Siekama, kad klientas plėtotų savo praktinę veiklos teoriją ir pajustų individualų tobulėjimą, savirealizaciją.
- Klientas čia traktuojamas kaip tyrėjas, besimokantis iš savo bandymų ir klaidų. Viliamasi, kad išgyvenęs savo sprendimų pasekmes, jis jas apmąstys ir teisingai reflektuos. Todėl patarimai čia pateikiami kaip alternatyvos.

Dar viena konsultavimo strategija, remiasi **Geštalo terapijos** požiūriu. Tai programa, paremta psichoterapijos mokslu. Geštalo psichoterapijos mokymo programoje svarbiausia besikolsuntuojančiojo patirtis ir išgyvenimai. Čia ypatingai pabrėžiamas asmenybės tobulėjimas, išgyvenimų, emocijų sąmoningas supratimas, skatinamas intelektualinis tobulėjimas (Geštalo psichoterapijos mokymo programa mokymo standartai). Geštalo terapijos tikslas – didinti žmogaus sąmoningumą, padėti suvokti ir įveikti kliūtis, kurios trukdo individui keistis ir augti bei atrasti naujus, kūrybiškus kelius siekiant harmoningo santykio tarp individo ir jį supančios aplinkos.

Refleksiją skatinantis konsultavimas. Tai savotiška intelektualinė diskusija, kurioje tyrinėjamos karjeros alternatyvos ir jų tikimybė. Mokslinėje studijoje: konsultantų kompetencijų apraše (2007, D. Schön, 1987, L. D. Richardson, M. Wolfe 2001), skiriama kelių rūšių refleksija:

- Refleksija prieš veiklą orientuota į ateitį. Ši refleksija gelbsti numatant, projektuojant situacijos vyksmą, įvertinus esamas ar numatomas įtakas.
- Veiklos refleksija atliekama po įvykio. Ji yra nukreipta į praeitį.
- Refleksija veiklos metu. Ji vyksta įvykio metu ir yra orientuota į dabartį. Refleksija veiklos metu padeda lanksčiau įvertinti situaciją.

M. Teresevičienė, G. Gedvilienė, D. Oldroyd (2004, pagal Shelton, 1999) akcentuoja, kad refleksijos panaudojimas – vienas efektyviausių profesinio tobulėjimo būdų. Būtent refleksija sąlygoja aukštesnės kokybės profesinę veiklą.

Vertinimas – tai toks konsultanto etapas, kuriame jis suvokia konsultuojamojo asmens karjeros siekius. Šioje stadijoje nustatomi uždaviniai, siekiant kuo efektyviau realizuoti karjeros konsultanto ir jo kliento profesinio tobulėjimo poreikius.

Karjeros specialistų kvalifikacija ir jai keliami reikalavimai Lietuvoje formaliai buvo nustatyti tik prieš kelerius metus. Jų kvalifikacijos tobulinimo sistema iki šiol nėra neefektyvi. Pagrindinis konsultavimo uždavinys, anot F. Parsono (1909), rasti atitikmenį tarp asmenybės ir darbo reikalavimų. Jis išvelgė, kad profesinis orientavimas turi būti interdisciplininis, todėl didelius reikalavimus F. Parson kėlė konsultantui. Konsultavimo pradininkas teigė, kad konsultantu negali būti bet koks asmuo. Tam turi būti parinktas specialistas, pasižymintis puikiais charakterio bruožais; sugebantis greitai suvokti

išspręsti; turintis aukštąjį išsilavinimą; su mokymo darbo patirtimi; su socialinio darbo praktika; sugebantis daryti sprendimus, remdamasis gautais duomenimis.

F. Parson (1909), padėjo profesinio konsultavimo pagrindus, paremtus diagnostika, tačiau greit buvo užmirštas.

Profesinio informavimo ir konsultavimo darbo vadove (II t., 2008), pateikti tyrimo rezultatai, iš kurių matyti, kad labiausiai tobulintini karjeros specialistų gebėjimai susiję su tyrimų atlikimu, konsultavimu ir vertinimu. Profesijos konsultantams trūksta įgūdžių atliekant asmenybės pažinimo, profesijų, kvalifikacijos, profesinio rengimo ir darbo rinkos tyrimus, valdant konfliktus, taikant konsultavimo teorijas, strategijas ir principus bei vertinant konsultavimo paslaugų efektyvumą.

Karjeros specialistui labai svarbios konsultantų asmeninės savybės. Pirmiausia tai intuicija, įžvalgumas, jautrumas, pagarba, įgytos žinios ir gebėjimai. R. Laužackas, E. Stasiūnaitienė, M. Teresevičienė (2005) išskiria konsultanto, padedančio pasirengti asmens neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimui, praktinei veiklai kompetencijų grupes:

- Profesinės veiklos kompetencijos;
- Asmens neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo kompetencijos;
- Asmens konsultavimo kompetencijos;
- Profesinio rengimo mokymosi(si) programų projektavimo kompetencijos.

Profesijos konsultanto profesijos standarte (2008) teigiama, kad karjeros specialistas, bendraudamas su klientu turėtų gebėti numatyti ir įveikti konsultavimo metu išskylančias psichologines krizes, išvengti konfliktų su konsultuojamuoju ir esant reikalui efektyviai taikyti konfliktų sprendimo strategijas, derinti įvairius bendravimo būdus ir priemones, bendrauti su grupėmis ir atskirais asmenimis.

Karjeros specialistas turi gebėti sukurti tinkamą atmosferą tarp konsultuojamojo ir konsultanto, gebėti nustatyti kliento konsultavimosi poreikius ir gebėti įvertinti konsultavimo tikslus bei uždavinius. Konsultantas turi gebėti taikyti įvairias konsultavimo teorijas bei strategijas. Karjeros specialistui taip pat būtini gebėjimai, susiję su kvalifikacijomis ir jų įgijimu, mokymosi galimybių ir mokymo/studijų programų pasirinkimu bei karjeros projektavimu.

Mokslinėje studijoje: konsultantų kompetencijų apraše (2007) remiamasi R. L. George T. S. Cristiani ir teigiama, kad konsultantu nereikia gimti, tačiau reikia turėti tokias šešias asmenines ypatybes:

- Pasitikėti kiekvienu individu;
- Gerbti individualias žmogaus vertybes;

- Būti budrus, atsižvelgdamas į pasaulines problemas;
- Neturėti išankstinių nusistatymų;
- Būti pareigingas;
- Suprasti save.

R. Kočiūnas (1995) teigia, kad karjeros specialistas privalo kelti klausimus gyvenimui, atsakyti į gyvenimo jam keliamus klausimus ir nuolat peržiūrėti savo vertybes, nes būtent vertybių sistema sudaro konsultanto atskaitos taškų visumą konsultuojant. Anot autoriaus, į profesijos konsultantą besikreipiantis asmuo turi būti skatinamas ir mokomas savo elgesio vertinimo atskaitos tašku laikyti savo paties, o ne aplinkinių nuomonę. Vadinasi, kuo daugiau karjeros specialistas pažįsta save, tuo geriau jis gali suprasti konsultuojamuosius, ir atvirkščiai, - kuo daugiau konsultantas pažįsta savo konsultuojamus asmenis, tuo geriau gali suprasti save.

Kočiūnas R. (1995) teigia, kad viena svarbiausių konsultanto asmeninių savybių – empatija. Empatiškumo sąvoka suprantama kaip gebėjimas emocionaliai suprasti, ką jaučia kitas asmuo tam tikru momentu. Empatija konsultantui padeda suprasti klientą.

Apibendrinant galima teigti, kad karjeros specialisto funkcijos labai plačios, o pačiai asmenybei keliami itin aukšti reikalavimai. Kaip matyti, karjeros specialistas konsultuoja klientus, šio tyrimo atveju, mokinius, dėl profesijos pasirinkimo, profesinės karjeros, tolesnio mokymosi, persikvalifikavimo ir kitais klausimais. Profesijos konsultanto pagrindinės veiklos sritys yra informavimas, tyrimai, mokymas, konsultavimas, asmeninis ir profesinis tobulėjimas, socialinis bendradarbiavimas, vertinimas. Vienas pagrindinių uždavinių, keliamų karjeros specialistui – padėti žmogui sėkmingai pasirinkti savo karjerą, bei išmokyti ją savarankiškai projektuoti ir kurti.

Profesinio konsultavimo paslaugų kokybė susijusi su nuolat vykstančiu karjeros specialisto savęs tobulinimo procesu, kuris apima kompetencijas, funkcijas, pagrindinius ir specialiuosius konsultavimo gebėjimus, todėl karjeros konsultantui svarbu įgyti nuostatą nuolatiniam profesiniam tobulinimuisi, būti kūrybiškam ir atviram naujovėms. Taigi, galima teigti, kad karjeros specialistų veikla reikalauja įvairiausių žinių ir gebėjimų, kurie būtini norint suteikti kokybiškas konsultavimo paslaugas.

1.3. Mokinių profesinį apsisprendimą ir profesijos pasirinkimą lemiantys veiksniai

Profesijos pasirinkimas – ilgalaikis ir sudėtingas procesas. Sėkmingas profesijos pasirinkimas lemia individo pasitenkinimą gyvenimu. Profesijos rinkimąsi lemia įvairūs vidiniai ir išoriniai

veiksniai, tokie kaip šeima, amžius, mokymosi pasiekimai, gebėjimai, profesijos prestižas, tėvų išsilavinimas ir mentalitetas, poreikiai, įsitikinimai bei daugelis kitų veiksnių (Butkienė, Kepalaitė 1996, Paulavičius 2002). Nemažos įtakos profesiniam apsisprendimui turi tėvų socialinė būklė, šeimos poreikiai. L. Jovaiša (1999) pabrėžia ir tokių veiksnių, kaip profesinių mokyklų, mokslo įstaigų vietą, kultūros ar nekultūringumo svarbą. Anot autoriaus, intelektualiose šeimose augantys vaikai dažniau renkasi profesijas, kuriose reikalaujamas intelektinis darbas. Darbininkų šeimose augantys vaikai, neretai seka tėvų pėdomis ir renkasi profesijas, kuriose reikia daugiau jėgos, mažiau intelektualinio darbo.

F. Parsons (1909) profesijos pasirinkimui išskyrė tris pagrindinius reikalavimus. Pirmą, asmeninių savybių, gebėjimų, pomėgių ir interesų, galimybių pažinimą, antra – darbo reikalavimų, sąlygų bei kitų darbo veiksnių žinojimą. Trečiasis F. Parsono reikalavimas – šių dviejų faktų derinimas.

D. Augienė (2009) iškiria vidinius ir išorinius veiksnius, turinčius įtakos profesijos pasirinkimui. Vidiniai veiksniai, anot autorės, tai amžius, intelektas, poreikiai, interesai, gebėjimai, potraukis ir t.t. Išoriniai – šeima, draugai, žiniasklaida, švietimas, darbo rinka ir politika ir t.t. D. Augienė (2009) išskiria tokius veiksnius:

1. Asmenybės bruožai. Jie neretai esti pastovūs. Pasireiškia tik esant tam tikroms situacijoms.
2. Asmenybės intelektas. Tai vienas svarbiausių kriterijų, renkantis profesiją. Tai gebėjimas mokytis, orientuotis naujose situacijose, prisitaikyti prie kintančių darbo rinkos aplinkybių.
3. Gebėjimai. Tai individualios asmens savybės, kurios reiškiasi žmogaus veikloje ir sąlygoja jos sėkmę.
4. Sveikata. Taip pat labai svarbus veiksnys, lemiantis profesijos apsisprendimą: tai įvairios ligos, negalios ir kitos sveikatos priežastys, turinčios įtakos profesijos pasirinkimui. Kiekvienas supranta, kad kosmonautui reikalinga nepriekaištinga sveikata, o muzikantu negalės tampa asmuo, turintis kalbos defektą.
5. Įgimtos fizinės savybės. Tai išorės bruožai.
6. Individo lytis.
7. Vertybės. Tai taip pat itin svarbus veiksnys, lemiantis profesijos pasirinkimą. Vadovaudamasis vertybėmis žmogus ir renkasi jam labiausiai tinkančią ir patinkančią profesiją. Tačiau ne visi asmenys gerai įsisąmonina savo turimas vertybes. Tokiu atveju galima atsidurti situacijoje, kai pasirinkta profesija visiškai neatitinka žmogaus realių vertybių ir darbas jiems tampa tikra kančia. Todėl savo vertybes būtina išsiaiškinti ne tik dėl to, kad būtų pasirinkta tinkama profesija, tačiau ir būtų einama teisingu gyvenimo keliu (Grakauskas ir kt., 2007).
8. Nuostatos.

9. Interesai. Pastarieji yra tarsi rodyklė, parodanti, ko žmogus nori. Interesai nukreipia asmenį naujų faktų pažinimui, skatina labiau pažinti objektą.

10. Polinkiai – tai vidiniai asmens poreikiai konkrečiai veiklai.

11. Savęs pažinimas. Tai labai svarbus veiksnys, nes tik gerai pažindamas save asmuo gali sulaukti aukštų rezultatų.

12. Poreikiai – orientaciniai profesijos pasirinkimo šaltiniai.

13. Motyvai – profesinės veiklos paskatos.

Ne vienas mokslininkas pabrėžia, kad būtent motyvacija yra svarbiausia renkantis profesiją ir tolimesnį gyvenimo kelią. Anot J. Albrechto (2005), motyvacija – tai asmens būklė, kuri lemia jo veiklos aktyvumą ir kryptingumą konkrečioje situacijoje.

Pasak S. Kregždės (1988), profesinio apsisprendimo motyvacija – pagrindinis veiksnys renkantis profesiją. Autoriaus teigimu, renkantis profesiją privalu atsižvelgti į tai. Autorius mano, kad formuojant profesinius interesus reikia ištirti kiekvieno individo profesinio apsisprendimo motyvų hierarchiją.

Neretai rinkdamiesi profesiją jaunuoliai neatsižvelgia į savo gebėjimus ir poreikius, renkasi profesijas pagal prestižą ar įtakotas draugų, todėl ateityje iškyla profesijos pasirinkimo problemų. Klaidingą pasirinkimą lemia ir skurdi patirtis, sukaupta renkantis profesiją: nepakankama arba netinkama informacija apie būsimą profesiją, jos statusą, ekonominę vertę, jos įgijimo galimybes ir įsidarbinimą; praktinės patirties, profesinio veikimo skatinimo trūkumas; pagrįstų rinkimosi motyvų trūkumas (Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams 2008, p. 25). Minėtose rekomendacijos pabrėžiama, kad neretai mokiniai nesugeba racionaliai analizuoti profesijos ypatumų ir savo galimybių, įvertinti savo norų ir todėl klaidingai pasirenka profesiją. Akcentuojama, kad rinkdamiesi profesiją, mokiniai neatsižvelgia ir į savo psichines ir fizines galias, jas pervertina arba visai nekreipia dėmesio. Ypač didelė klaida, kai nesuderinami asmeniniai ir visuomeniniai poreikiai. Taigi, profesinės veiklos pasirinkimas bus tinkamas tik tada, kai subjektyvi siekiamos profesijos vertė bus suderinta su objektyviomis asmeninėmis galiomis (Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams 2008, p. 25.) Todėl siekiant išvengti tokių ir panašių klaidų, jaunuoliai neturėtų vengti profesinio karjeros planavimo konsultantų paslaugų.

Svarbų vaidmenį mokiniams renkantis profesiją vaidina tėvai. Anot Z. Bajorūno (1997), šeima palankiausiai veikia vaiko psichiką, skatina jo protinį ir dorovinį vystymąsi. Šeima – tai pirminė institucija perduodanti savo vaikams tautos bei šeimos tradicijas, kultūrą, formuojanti žmogiškąsias vertybes. Ne veltui sakoma, kad vaiko pasaulis prasideda nuo jo mamos, tėčio, lopšio: jis pirmiausia

sužino, kas gera ir kas bloga, kas dora ir kas ne, ką galima ir ko nedera daryti. Plečiantis vaiko akiračiui plečiasi ir šeimoje patirti įspūdžiai, išugdyti įgūdžiai bei įpročiai, įskiepytos vertybės, tėvų meilė ir autoritetas. Jų mokymai ir patarimai išlieka ilgam. Tai yra tas pamatas, ant kurio statomas visas žmogaus gyvenimas (Miškinis, 2003).

Autorius akcentuoja, kad jaunuolis dar mokyklos suole sprendžia labai aktualų uždavinį – kokią profesiją pasirinkti. Profesinis apsisprendimas – tai ilgas ir sudėtingas procesas, kurio metu aptariami įvairūs profesinės ateities variantai. Vieni greitai atmetami, kiti įtemptai svarstomi, lyginami, sprendžiama, kuris iš jų yra priimtinausias. Todėl nenuostabu, kad vaikų profesiniam apsisprendimui įtakos turi tėvų patarimai. Tačiau jie turi būti išmintingi, racionalūs, tikslingi, todėl svarbu suprasti atsakomybę už savo atžalų ateitį. Šeima – vaiko socializacijos pagrindas. Tik esant tinkamam šeimos mikroklimatui sudaromos sąlygos vaikui jaustis saugiam ir tobulėti (Litvinienė, 2002).

K. Miškinis (2003, p. 158) siūlo tėvams atsižvelgti į pagrindinius dalykus patariant kokią profesiją rinktis vaikui:

1. *Jokiais būdais neprimesti savo kategoriškos nuomonės.* Žinoma nemažai atvejų, kai tėvai tiesiog įsako savo atžaloms, kuo jie turi būti. Jaunuolis gali įprasti prie jie parenkamos ir netiesiogiai primetamos profesijos, net ją pamėgti, tačiau visgi dažniausiai atsitinka priešingai.

2. *Suteikti kuo daugiau žinių apie svarbiausias ir jaunuoliui prie širdies asemas profesijas.* Profesijas siūloma aptarti šiais aspektais ir atkreipti dėmesį į :

- *profesijos reikšmę ir vietą šalies ūkyje;*
- *jos veiklos turinį, ryšį su kitomis profesijomis;*
- *reikalavimus žmogui: kokių gabumų, žinių, įgūdžių, charakterio bruožų privalo turėti konkrečios srities specialistas;*
- *kaip profesija padeda žmogui dvasiškai ir fiziškai tobulėti;*
- *kur ir kaip ją galima įgyti;*
- *galimybę prireikus persikvalifikuoti.*

3. *Atsižvelgti į psichines vaiko savybes, tokias kaip charakterį, temperamentą.* Vieni vaikai judresni, mėgstantys bendrauti, kiti, priešingai, uždari, mėgsta tylą, vienatvę, linkę į savianalizę. Vadinasi, pirmieji bus patenkinti pasirinkę mokytojo, pardavėjo, gido profesiją ar specialybę, kur reikia dirbti komandoje, antriems geriau tiks mokslininko, geologo, laboranto ar buhalterio darbas, kur reikalaujama dirbti vienam.

4. *Atsižvelgiant į sveikatą, fizinį išsivystymą.* Sveikatos sutrikimai, negalia gali būti rimta priežastis pasirinkti tam tikrą profesiją.

5. *Neversti rinktis tokios pačios profesijos, kurią pasirinko tėvai.* Toks nusistatymas prieštarauja vaiko norams bei polinkiams, todėl kai kada tampa tragedijų priežastimi.

6. *Ruošti vaiką rinktis profesiją nuosekliai pagal principą: kiekvienas darbas yra vertinamas ir pripažįstamas, jei jis dirbamas meistriškai, sąžininga, su "ugnele".* Todėl šeimoje negalima skirstyti profesijų į garbingas ir negarbingas, madingas ir nemadingas, pelningas ir nepelningas (Miškinis, 2003). Tėvai neturėtų prieštarauti atžalų pasirinkimui vien dėl simpatijos ar antipatijos jų pasirinktai profesijai ar konkrečiam jos atstovui.

7. *Nesiūlyti rinktis profesijos pagal tuos mokyklos kurso dalykus, už kuriuos vaikai turi geriausiai įvertinimus.* Geras dalyko mokėjimas dar nereiškia, kad vaikui tai tinkama kryptis.

8. *Kritiškai vertinti sūnaus ar dukters gabumus bei polinkius.* Tėvai turėtų sudaryti tinkamas materialines ir psichologines sąlygas pozityviai vaiko veiklai šeimoje, nes tik aktyvioje veikloje geriausiai išryškėja polinkiai ir gebėjimai.

V. Jakavičius (1998) šeimos ugdomąjį poveikį skirsto į formalųjį ir neformalųjį. Formalus – tai tėvų veiksmai ir žodžiai, kuriais sąmoningai ir kryptingai siekiama paveikti vaiko mąstymą. Neformalų poveikį dažniausiai lemia stereotipas, kuris susidaro veikiamas šeimos narių ekonominio, veiklos statuso, tarpusavio santykių. Tėvų įtaka paaiškinama dar ir tuo, kad jaunuoliai yra nuo jų finansiškai priklausomi. Kadangi Lietuvoje nemokamas aukštasis mokslas prieinamas tik geriausiai besimokantiems, nemokamai studijuojantieji sudaro apie trečdalį visų aukštųjų mokyklų studentų. Visi kiti moka dalį ar visą studijų kainą, todėl neretai tėvai sprendžia remti arba neremti vienokį ar kitokį vaikų profesijos pasirinkimą ir studijas (Sokolova, 2004).

"Tėvų profesija gali turėti įtakos vystantis vaikų pomėgiams. Matydami, kaip tėvai dirba, ar net jiems padėdami, vaikai pirmiausia sužino apie šias profesines karjeras. Tėvų profesinė karjera taip pat veikia ir šeimos pajamas. Turtinga šeima gali suteikti daugiau galimybių vystyti slaptiems pomėgiams ar siekti tam tikro išsilavinimo ar karjeros. Tiriant paveldimumą, taip pat matomas tėvų karjeros poveikis vaikų siekiams. Aukštas pareigas užimantys tėvai perduoda vaikams savo vertybes, remia siekiant mokslų, karjeros ir pan." (Petkevičiūtė, 2006, p.27).

Apibendrinant galima teigti, kad profesijos rinkimasis sudėtingas procesas, kuris formuojasi jau nuo vaikystės, kai dar tik žaisdamas vaikas įsivaizduoja save gydytoju, mokytoju ar pardavėju. Todėl mokinys jau tam tikrais mokymosi etapais priima atitinkamus sprendimus galvodamas apie savo karjeros pasirinkimą. Profesijos pasirinkimą ir apsisprendimą veikia įvairūs vidiniai ir išoriniai veiksniai. Susidarius netinkamoms sąlygoms, jaunuoliai gali imti neteisingai vertinti save, savo galimybes ir poreikius, matyti iškreiptą vertybių sistemą. Kadangi vaikystėje susiformavęs požiūris į

save ir savo galimybes būna labai tvirtas, žmogus gali visą gyvenimą gyventi kažkieno primesta elgesio programa, todėl šiame kontekste labai svarbi tampa šeimos įtaka. Būtent ji atlieka svarbų vaidmenį moksleiviams renkantis profesiją. Todėl tėvams reikėtų būti atidiems vaikų poreikiams, norams, skirti laiko padedant jaunuoliams žengiant vienu svarbiausių gyvenimo momentu. Viena pagrindinių klaidų, kai tėvai bando vaikus sukti tuo keliu, kuriuo patys nenuėjo ar dėl tam tikrų priežasčių negalėjo. Todėl svarbu vaikui patarti, paskatinti, pastebėti jo polinkius ir interesus, susidomėjimą vienai ar kitai veiklai.

1.4. Profesinio orientavimo kūrimosi žingsniai: pagrindiniai teisiniai dokumentai, reglamentai, programos

Dvidešimtame amžiuje vienas pirmųjų apie profesinį orientavimą pradėjo kalbėti Kauno ir Vilniaus universitetų profesorius Jonas Vabalas – Gudaitis (1881 – 1955). Jis teigė, kad būtina pažinti mokinį kaip individualybę, kad reikia daryti psichologinę žmonių atranką į kiekvieną darbą pagal jų polinkius ir gabumus.

L. Jovaiša (1981) primena, kad pirmas praktinis profesinio orientavimo žingsnis buvo padarytas 1931 metų vasario 15 dieną organizacijų sąjungos Lietuvos motinoms ir vaikams globoti iniciatyva. Tuomet nutarta steigti profesinės orientacijos kabinetą ir draugiją, kurios toliau turėjo organizuoti ir spręsti įvairias profesinės atrankos bei konsultacijų, įstaigų, laboratorijų, lėšų ir panašias problemas. Tų pačių metų spalio 3 dieną įvyko Lietuvos psichotechnikos ir profesinės orientacijos draugijos steigiamasis susirinkimas, kurio metu priimti draugijos įstatai.

Lietuvoje profesinio informavimo veiklą geriausiai atspindi Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos, Profesinio orientavimo strategija (2004), Profesinis informavimo standartas (2007), Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija (2008). 2005 m. profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų apraše nurodyta, kad profesinio informavimo ir konsultavimo veiklą Lietuvoje koordinuoja Profesinio orientavimo taryba. Ją sudaro Švietimo ir mokslo ministras, kuris vykdo profesinio informavimo veiklos priežiūrą bei Socialinės apsaugos ir darbo ministras, kuriam pagal funkcijas patikėta vykdyti profesinio konsultavimo veiklos priežiūrą.

Atkūrus Lietuvos valstybingumą ir pradėjus kurti demokratinę visuomenę, ėmė smarkiai kisti darbo rinkos sąlygos, todėl išryškėjo karjeros projektavimo svarba. Atsižvelgiant į Europines karjeros projektavimo vystymosi tendencijas, Lietuvoje pradėta rengti nemažai teisės aktų ir politinių dokumentų, skirtų profesinio ir karjeros konsultavimo paslaugų plėtrai.

1996 m. Lietuvos Respublikos Seime buvo ratifikuota Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 142 „Dėl profesinio orientavimo ir profesinio rengimo ugdant žmogaus išgales“, („Valstybės žinios“, 1996, Nr. 30 – 738). Joje pabrėžiama, kad kiekvienos šalies vienas iš tikslų – plėtoti visapusišką ir koordinuotą karjeros projektavimo bei profesinio rengimo politiką ir programas, kurios yra glaudžiai susijusios su užimtumo politika, apima užimtumo poreikius, galimybes ir problemas regioniniu bei nacionaliniu lygmenimis, įvertinant šalies ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtros strategijas su atitinkamų žmogaus gebėjimų ugdymu.

1998 m. švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl profesinio orientavimo tvarkos“, („Valstybės žinios“, 1998, Nr. 39 – 1046) apibrėžia bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių, besimokančio jaunimo profesinio rengimo institucijose ir nepasirengusių darbo rinkai suaugusių asmenų ir jaunimo karjeros projektavimo tikslus bei uždavinius. Jo tikslas – organizuoti profesinį informavimą ir konsultavimą, rengiant asmenį tinkamam profesijos pasirinkimui ir siekiant išvengti atsitiktinių, klaidingų sprendimų, padėti aktyviai profesinės karjeros paieškai.

Konkrečios priemonės, kurios padeda plėtoti jaunimo profesinį konsultavimą, nurodytos 1998 m. Vyriausybės nutarime „Dėl jaunimo profesinio orientavimo ir integravimo į darbo rinką priemonių“ („Valstybės žinios“, 1998, Nr. 5 – 86).

Apie profesijas, laisvų darbo vietų skaičių, bedarbių skaičių registruoja Lietuvos darbo biržos informacinė sistema.

Lietuvos profesinio konsultavimo strategija ir jos įgyvendinimo veiksmų plano projektas numato uždavinius ir pagrindinį tikslą, kurio esmė – sukurti aplinką profesinio konsultavimo sistemai bei paslaugų plėtotei Lietuvoje. Visa tai turi būti vykdoma atsižvelgiant į šalies ekonomines bei socialinės raidos perspektyvas ir individualius kiekvieno visuomenės nario poreikius.

Profesinio orientavimo centrai (POC) rūpinasi besikreipiančių informavimu, konsultuoja asmenis jiems rūpimais klausimais: asmeniniais profesijos ar karjeros, taikydami specialias metodikas, bei įgyvendina prevencinę, reabilitacinę ir korekcinę veiklą.

Profilinis mokymas įvestas 2000 m. visose vidurinė išsilavinimą teikiančiose švietimo įstaigose. Jo pagrindinis uždavinys – padėti moksleiviui pasirinkti tinkamiausią jo polinkius, interesus ir gabumus atitinkantį ugdymosi kelią, sudaryti prielaidas racionaliam profesijos pasirinkimui (Pukelis, 2005, p. 57 – 62). Mokiniai nuo to laiko turi rinktis vieną iš keturių profilių: realinį, humanitarinį, technologinį, meninį.

2002 m. LR Švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyva įsteigta nekomercinė Lietuvos švietimo informacinė sistema „AIKOS“. Tai interneto svetainė, užimanti svarbią vietą mokinių profesinio

orientavimo informacinėje paslaugų sistemoje. Anot Indrašienės ir kt. autorių (2006) „AIKOS“ sukuria plačias galimybes ieškoti mokymuisi ir studijoms, asmeninei profesinei karjerai planuoti reikalingos informacijos apie profesijas, kvalifikacijas, studijų ir mokymo programas. Profesinio informavimo ir konsultavimo darbo vadove (2008, I tomas) rašoma, kad įvairioms vartotojų grupėms sukurti specialūs informacijos paieškos algoritmai, padedantys greičiau rasti aktualią informaciją. Ten pat nurodomi AIKOS tikslai:

a. Profesinio informavimo taškams ir profesinio orientavimo centrams teikti kokybišką informaciją, susijusią su mokymosi ir įsidarbinimo galimybeėmis;

b. Šalies piliečiams užtikrinti visą jų gyvenimą prieinamumą prie kokybiškos informacijos apie mokymosi ir įsidarbinimo galimybes;

c. Visiems gyventojams teikti kokybiškas profesinio informavimo paslaugas pagal jų individualius ir visuomenės poreikius;

d. Gerinti jaunuolių ir suaugusiųjų asmenų įsidarbinimo gebėjimus, skatinti jų verslumą bei nuolatinį žinių siekimą;

e. Ugdyti piliečių socialinį aktyvumą ir atsakomybę už savo profesinę veiklą. Siekti išvengti nedarbo, teikti informaciją Europos šalių gyventojams apie mokymosi ir darbo galimybes Lietuvoje.

Apibendrinant galima teigti, kad profesinis orientavimas Lietuvoje dar tik žengia pirmuosius žingsnius įsivertinimo link. Nors ir sukurta, atrodytų, nemažai programų, išleistų profesinį orientavimą ir konsultavimą reglamentuojančių aktų, strategijų, tačiau kol kas neišspręstas šios veiklos finansavimo klausimas. Pastebima, kad visų teisinių aktų tikslas vienas – padėti konsultuojamajam dėl profesijos pasirinkimo, karjeros projektavimo taikant tam tikras metodikas.

1.5. Profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo paslaugos Lietuvos švietimo sistemoje

Sparčiai kintant darbo rinkai, o darbdaviams reikalaujant vis naujų funkcijų, tampa vis sudėtingiau atsirinkti, kas gi visuomenėje perspektyvu, kokią profesiją pasirinkti, kad ateityje nekiltų problemų ir pasirinkta profesija patenkintų ne tik asmens lūkesčius, tačiau ir užtikrintų materialinį pagrindą. Šiame kontekste tampa ypač svarbus profesinio konsultavimo vaidmuo.

1997 m. Respublikiniuose moksleivių techninės kūrybos rūmuose pradėjo veikti Profesinio orientavimo skyrius, kuris teikė profesinio konsultavimo paslaugas mokiniams ir jaunimui. 2003 m. rugsėjo 17 d. šis skyrius buvo reorganizuotas į Karjeros planavimo centrą, kurio pagrindinis tikslas – sudaryti prielaidas ir organizuoti profesinio informavimo ir karjeros planavimo veiklą švietimo įstaigose: rengti profesijos patarėjų ir bendrojo lavinimo bei profesinių mokyklų pedagogų, socialinių

pedagogų, mokyklų psichologų kvalifikacijos tobulinimo programos ir jas įgyvendinti kartu su pedagogų kvalifikacijos tobulinimo įstaigomis (Pukelis 2005, p. 63). Ankstyvoji profesinio orientavimo ir konsultavimo praktika rėmėsi besikreipiančiųjų testavimu, informacijos apie darbą teikimu bei patarimu, analize apie tai, kuris profesinis pasirinkimas būtų tinkamesnis būsimai sėkmei darbe (Pociutė, 2010).

Iki 2013 m. birželio mėn. visose mokyklose veikė karjeros centrai. Švietimo ministerijai atsisakius finansuoti projektą, nemaža dalis mokyklų atsisakė karjeros specialistų paslaugų, o tose, kuriose liko, dirba karjeros specialistai, psichologai, kiti mokytojai, kurie konsultuoja karjeros klausimais. Pagrindiniai karjeros centrų teikiamų paslaugų klientai – mokiniai, kuriuos profesijos konsultantai informuoja įvairiais profesijos pasirinkimo klausimais. Karjeros centras – ta vieta, kurioje teikiamos profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugos, turinti laisvą prieigą prie interneto, priėjimą prie šalies švietimo ir darbo rinkos duomenų bazių, sukauptą informaciją elektroninėse laikmenose (Profesinio informavimo taškų bendrieji nuostatai, 2008).

Karjeros centrų pagrindinė veikla – profesinis informavimas ir konsultavimas. Vadinasi, jie rūpinasi individo profesinio tinkamumo kriterijų nustatymu, profesijai svarbiausių asmenybės savybių išskyrimu, supažindina besikreipiančiuosius su profesijų reikalavimais. Karjeros centrų svarbi užduotis – profesinis veiklinimas, konsultavimas ir konkretus darbas su profesiją pasirinkusiais mokiniais juos motyvuojant, padedant derinti savo poreikius su galimybėmis (Barkauskaitė, 2007).

Karjeros centruose organizuojama veikla atsižvelgiant į konsultuojamųjų amžių ir išsilavinimą, taikant įvairius profesinio informavimo metodus ir formas:

- a) individualų konsultavimą;
- b) informacines paskaitas ir seminarus;
- c) darbą grupėse;
- d) žaidimus;
- e) programų ir projektų įgyvendinimą;
- f) papildomą mokymąsi;
- g) profesinį veiklinimą;
- h) dalyvavimą konferencijose ir kituose renginiuose;
- i) pažintines išvykas į šalies įmones ir įstaigas (Pukelis, 2008, p. 17 – 171).

Karjeros centruose be jau minėto informavimo ir konsultavimo, ugdymo karjerai, karjeros specialistai atlieka profesinės karjeros tyrimus, kurių tikslas – padėti žmogui išsiugdyti geresnę savęs ir aplinkos pažinimą. Juk žinome, kad žmogus bus labiau patenkintas ir našiau dirbs, jei jo darbas bei

gyvenimas bus kaip galima panašesni į jo norus ir siekius, kai darbas atitiks jo poreikius, interesus bei vertybes. Informacijos rinkimas savęs pažinimo srityje leidžia geriau suvokti tikruosius savo gebėjimus, padeda išsiaiškinti, kokius užsiėmimus žmogus mėgsta ir kokių ne. Tai pat leidžia atrinkti kokios yra asmens silpnosios ir stipriosios pusės. Informacija, surinkta aplinkos tyrimo metu, suteikia žinių apie įvairias organizacijas, užsiėmimus, karjeros galimybes.

K. Pukelis (2003) karjeros projektavimą apibūdina kaip gebėjimą išvelgti būsimas darbo rinkos kaitos tendencijas ir numatomų pokyčių kontekste tirti bei planuoti savo profesinės kvalifikacijos tobulinimosi poreikius, siekiant maksimaliai realizuoti savo prigimtinius gabumus bei sėkmingai konkuruoti nuolat kintančioje darbo rinkoje.

Karjeros projektavimo struktūra susideda iš dviejų pagrindinių procesų:

1. Ugdymo karjerai;
2. Karjeros planavimo.

Karjeros projektavimą sudaro profesinės karjeros tyrimai, kurių duomenimis naudojasi ugdymas karjerai ir karjeros planavimas, pastaruosius realizuojant konsultavimo būdu. Karjeros projektavimo rezultatas – atskiro individo, kuris dar tik ruošiasi darbo rinkai ar jau veikiantis joje, karjeros projektas. Todėl reikia gerai panaudoti kiekvieno amžiaus tarpsnio asmenybės ir karjeros raidos ypatumus šiam projektui įgyvendinti.

Karjeros planavimas – asmens specialių veiklų seka siekiant karjeros tikslo (Pukelis, 2012, 12 psl.). Šiomis veiklomis vertinami asmens psichofiziniai ypatumai, turimos kompetencijos, pasirinktos profesijos ypatumai bei jos perspektyvos darbo rinkoje.

K. Pukelis (2003) pabrėžia, kad viena iš svarbiausių karjeros konsultavimo veikų – konsultavimas ir tyrimai. Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodikoje K. Pukelis rašo, kad ugdymas karjerai – tai didelis darbas, kuriame bendradarbiauja daug institucijų. Ugdymas karjerai padeda jaunimui rasti geriausią profesijos rinkimosi sprendimą, atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius ir jaunų žmonių individualius ypatumus.

Ugdymo karjerai procesas įgyvendinamas per profesinį konsultavimą, kuris apima ir profesinį informavimą, profesinį veiklinimą bei patarimus priimant profesinį sprendimą. Mokyklinis ugdymo karjerai modelis taip pat yra taikomas ugdymo karjerai elementus integruojant į bendrojo ugdymo turinį nuo pradinių iki dvyliktos klasės (Pukelis, "Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodika").

Profesinės karjeros tyrimais gauti duomenys padeda priimti kuo racionalesnį profesinį pasirinkimą ar parengti karjeros planą konkrečioje profesinėje veikloje (Pukelis, "Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodika").

1. Profesiniam sprendimui priimti būtini tyrimai:

- 1.1. asmenybės pažinimo;
- 1.2. profesijų pažinimo;
- 1.3. mokymo institucijų/mokymosi galimybių tyrimai.

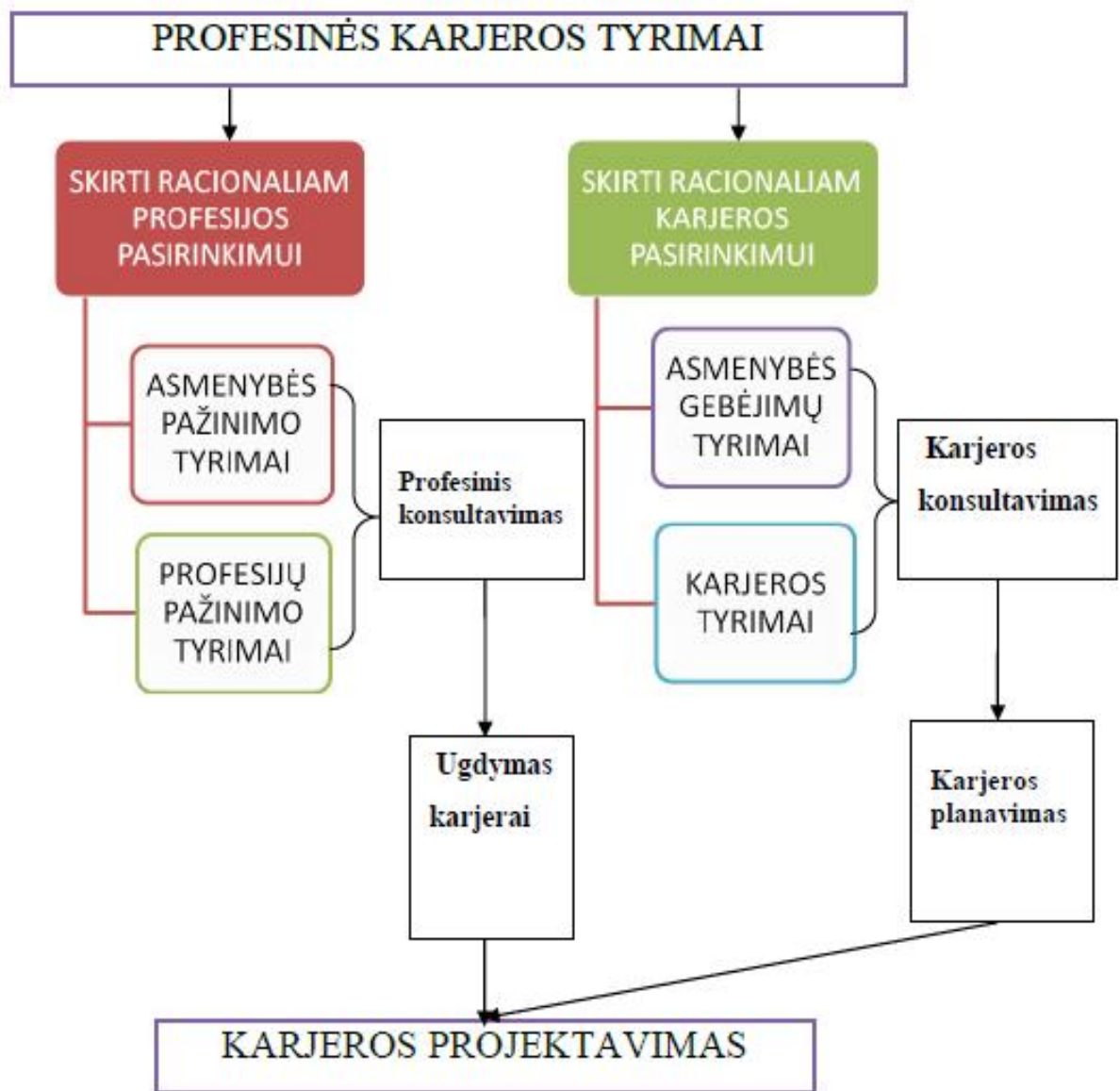
2. Karjeros sprendimui priimti būtini tyrimai:

- 2.1. asmenybės gebėjimų;
- 2.2. karjeros;
- 2.3. darbo rinkos struktūros ir jos kaitos;
- 2.4. profesijų/specialybių paklausos ir perspektyvos tyrimai.

Profesinės karjeros tyrimus gali atlikti profesijos ar karjeros specialistas, kuris atliktų tyrimų rezultatų pagrindu turi padėti besikreipiančiajam parengti ir įgyvendinti karjeros planą. Kadangi karjeros specialistas įvertina konsultuojamąjį atlikdamas įvairius savęs pažinimo testus, jam geriau matyti tai, ko galbūt nepastebi jaunuolis ar priešingai yra per daug įsitikinęs savo sugebėjimais vienai ar kitai veiklai. Todėl šiame kontekste jis kartu su besikreipiančiuoju analizuoja ir interpretuoja testo rezultatus ir padeda lengviau jaunuoliui apsispręsti.

Karjeros pasirinkimas – asmens profesinės veiklos tikslas, pagrįstas jo individualiais gabumais, gebėjimais, aspiracijomis ir siekiais bei pakoreguotas darbo rinkos realybės (Pukelis, 2005, p. 162). Karjeros planavimas – asmens tolesnės karjeros planavimas ir organizavimas. (Pukelis, 2005, p. 162). Karjeros projektavimas – 1) nuolatinis paramos teikimas asmeniui, ketinančiam racionaliai pasirinkti profesiją, o vėliau apsispręsti dėl optimalaus karjeros plėtojimo kelio pasirinktoje veikloje/profesijoje. Karjeros projektavimas yra grindžiamas objektyvia informacija apie asmens gabumus, gebėjimus, aspiracijas, taip pat nuolat kintančių darbo rinkos poreikių įvertinimu. 2) sisteminis procesas, suteikiantis asmenims galimybę realizuoti jų mokymosi, įdarbinimo ir laisvalaikio potencialą, plėtojant savimonę ir gebėjimą priimti sprendimus (Pukelis, 2005, p. 163).

K. Pukelis (2003) išskiria profesijos konsultanto ir karjeros specialisto atliekamų tyrimų ir konsultavimo pobūdį (žr.1. pav.).

1 pav. Profesijos konsultanto ir karjeros konsultanto atliekamų tyrimų ir konsultavimo pobūdis.

Ankstesniuose skyriuose aptarta, kad moksleivis profesinei karjerai pamatus deda jau mokykloje, todėl jam labai svarbi efektyvi pagalba, padedanti renkantis profesiją. Profesijos pasirinkimas – vienas iš svarbiausių asmenybės gyvenimo pasirinkimų. Todėl tinkamas profesijos pasirinkimas garantuoja ne tik stabilų atlyginimą, geras darbo sąlygas, tačiau ir padėtį visuomenėje, psichinę būseną. Kad visa tai būtų pasiekta, reikia daug padirbėti. Pirmiausia pažinti save, suvokti savo interesus, pomėgius, galimybes. Tačiau visa tai žinoti jaunuoliui gana sudėtinga ir jam reikalinga pagalba. Tam tikslui yra organizuojama profesinio orientavimo ir konsultavimo tanybų pagalba.

Siekiant išvengti profesijos pasirinkimo klaidų – būtinas profesinis informavimas, kurio paskirtis – suteikti augančiai kartai informaciją apie profesijų pasaulį, sudaryti sąlygas priimti

racionalius profesijos rinkimosi sprendimus, derinant saviraiškos ir individualius asmenybės tobulėjimo poreikius su darbo rinkos reikalavimais (Augienė, 2009). R. Laužackas (2005) akcentuoja, kad profesija neatsiejama nuo ugdymo. Anot jo, ugdymui ir profesijai reikia taikyti tą patį analizės modelį: kultūros bei gyvenimo vertybių įsisavinimą, dvasinius tikslus, orientacija į asmenybę.

Pociūtė remiasi L. Jovaišos nuomone ir teigia, kad profesinis orientavimas yra pedagoginė problema. L. Jovaišos (1981) teigimu, profesinis orientavimas – tai tokia visuomeninės veiklos funkcija, kuri įgalina diferencijuoti tiek jaunimo, tiek suaugusių žmonių paskirstymą įvairiuose veiklos baruose. Tai yra, profesinis orientavimas ir konsultavimas privalo būti teikiamas tiek vidurinėse mokyklose, tiek profesinio ugdymo įstaigose, kitose švietimo ir valstybinėse įstaigose, kur numatoma ši paslauga. Anot L. Jovaišos, tai įmanoma padaryti tik tada, kai žmogus darbu ruošiamas, atsižvelgiant į jo individualias savybes ir esamą darbo paskirstymą.

Profesinio orientavimo struktūrą L. Jovaiša (1981) skiria į makrostruktūrą, mezozstruktūrą ir mikrostruktūrą. Makrostruktūra susideda iš:

1. Profesinio orientavimo mokymo – auklėjimo procese ir mokinių rengimo pirmą kartą rinktis profesiją.
2. Profesinio kryptingumo ugdymo.
3. Profesinio adaptavimo, įsitvirtinimo, tinkamumo kontrolės.
4. Profesinio informavimo.
5. Profesinio konsultavimo.
6. Profesinės atrankos į profesinio mokymo įstaigas, į darbą, karinę tarnybą su orientavimu.
7. Profesinio paskirstymo įmonės ar įstaigos viduje; kvalifikacijų tobulinimo, perkėlimo.
8. Profesinio telkimo ir įdarbinimo.
9. Socialinio profesinio orientavimo valdymo.
10. Profesinės reabilitacijos (Jovaiša, 1981, p. 157).

Profesorius pabrėžia, kad profesinė atranka paprastai nepriskiriama profesinei orientacijai. Tokia pažiūra atspindi atrankos būdą, kai nesidomina neatrinktaisiais. Atranką, susijusią su orientavimu ar konsultavimu, galima įtraukti į profesinės orientacijos sistemą.

Kiekvieno makrostruktūros komponento vidinę struktūrą L. Jovaiša vadina profesinio orientavimo mezozstruktūra (Pociūtė, 2010). Remdamasi profesoriumi, autorė išskiria bendrojo lavinimo mokyklos profesinio orientavimo struktūrą taip: intelekto, motorikos ir įgūdžių ugdymas, profesinio kryptingumo (motyvacijos) ir atitinkamo charakterio ugdymas, sugebėjimo rinktis profesiją ugdymas ir kontrolės, kiek tinkamai buvo pasirinkta, procesas.

Pačia svarbiausia profesinio orientavimo sistemos struktūra L. Jovaiša išskiria mikrostruktūrą. Anot profesoriaus, tai atskiro individo orientavimo, jo gyvenimo ir darbo planų formavimo, sistema. Tai viena sudėtingiausių profesinio orientavimo sistemų, nes yra individuali, ilgalaikė, apimanti visus asmenybės vystymosi aspektus. Pagrindiniai mikrostruktūros elementai: psichologinis ir medicininis asmenybės tyrimas bei permanentinis įvairių rūšių konsultavimas (Jovaiša, 1981).

Informavimas apie švietimą, anot N. Pileičikienės ir K. Pukelio (2012), svarbiausia profesinio orientavimo pagalbos rūšis. Jos paskirtis – “teikti profesinio informavimo tikslinėms grupėms kokybišką informaciją ir patarimus, susijusius su mokymosi, studijų ir profesinės veiklos galimybėmis”. Portfeli, Hartung, Vondracek (2008) teigia, kad mokykliniais metais neskiriant pakankamai dėmesio profesiniam informavimui, neretai dalis mokinių susiduria su problemomis renkantis profesiją.

Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos apraše (2012) nurodoma, kad profesinis informavimas vykdomas laikantis tam tikrų principų, tai yra prieinamumo, nešališkumo, laisvo pasirinkimo ir asmeninės atsakomybės už karjeros sprendimus, individualizavimo bei paslaugų kokybės.

Profesinis informavimas įsakyme "dėl Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašo patvirtinimo" vadinamas veikla, apimančia daugelį sferų. Tai yra, profesinis informavimas susideda iš žinių apie švietimo sistemą teikimo, specialybių ir profesijų turinio pristatymo ir aiškinimo. Minėtame įstatyme matyti, kad karjeros specialistas, informuodamas besikreipiantį turi išmanyti įvairių profesijų ypatumus ir reikalavimus, kvalifikacijas, kvalifikacijos įgijimo, tobulinimo ir persikvalifikavimo galimybes ir tvarką, darbo rinką (profesijų pasaulį, darbo jėgos paklausą ir pasiūlą bei kt.) ir profesinės karjeros galimybes keičiantis darbo rinkai.

Profesinio konsultavimo metodinėse rekomendacijose profesijos konsultantams (2008) nurodoma, kad profesinio informavimo paskirtis – augančiai kartai suteikti informacijos apie profesijas, o tai atlieka profesinio informavimo konsultantai. Profesinis informavimas susideda iš informacijos apie profesijas rinkimo, tvarkymo ir teikimo. Svarbiausias profesinio informavimo uždavinys – kuo išsamiau atskleisti kiekvienos profesijos turinį. Todėl profesijos konsultantai turi pasirūpinti, kad besikreipiančiajam nebūtų jokių trikdžių gauti objektyvią informaciją. profesijos konsultantai turi gebėti atskleisti medicininius, psichologinius, fiziologinius reikalavimus konkrečios profesijos atstovams, socialines ir ekonomines darbo sąlygas bei rezultatus: atlyginimą, statusą, pobūdį ir pan. (Profesinio konsultavimo metodinėse rekomendacijose profesijos konsultantams, 2008).

S. Jankevičius (2001) teigia, kad profesinio orientavimo sistemoje pagrindinį dėmesį reikėtų skirti būtent profesiniam informavimui, nes profesionali informacija – viena iš profesinio informavimo

krypčių, padedanti sąmoningiau priėti prie profesijos rinkimosi klausimų. Autorius pabrėžia, kad sąmoningas sprendimas neįmanomas be informacijos.

Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos apraše (2012) numatomi tokie pagrindiniai uždaviniai – teikti kokybišką informaciją apie mokymosi ir įsidarbinimo galimybes; kokybiškas profesinio orientavimo paslaugas visiems gyventojams, neatsižvelgiant į jų amžių, lytį, tautybę ar gyvenamąją vietą bei socialinę padėtį, pagal individualius ir visuomenės poreikius. Taip pat gerinti jaunų žmonių ir suaugusiųjų įsidarbinimo gebėjimus, skatinti jų verslumą ir nuolatinį žinių siekimą; ugdyti žmonių socialinį aktyvumą ir atsakomybę už savo profesinę veiklą, siekiant išvengti nedarbo.

Darbas profesinio informavimo srityje turi vykti sistemingai, pradedant pradinėse klasėse ir moksleiviams baigiant mokyklas.

Profesinio informavimo prieinamumą Lietuvoje užtikrina profesinio informavimo sistema. Ją sudaro profesinį informavimą įgyvendinančios įstaigos ir jose dirbantys profesinio informavimo vykdytojai, teikiantys profesinį informavimą. Atsakingos ir profesinį informavimą vykdančios institucijos yra:

1. Švietimo ir mokslo ministerija;
2. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija;
3. Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centras;
4. miestų ir rajonų savivaldybės;
5. Lietuvos darbo birža;
6. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba;
7. Švietimo informacinių technologijų centras;
8. profesinio informavimo taškai;
9. profesinio konsultavimo centrai;
10. bendrojo lavinimo mokyklos;
11. profesinės mokyklos;
12. aukštosios mokyklos;
13. kitos valstybinės ir privačios profesinio informavimo veiklas vykdančios institucijos

(Profesinio konsultavimo metodinėse rekomendacijose profesijos konsultantams, 2008, p. 67).

Profesinis konsultavimas – tai specialiai organizuota veikla, padedanti asmenims išsirinkti profesiją, derinant jų individualias savybes su darbo rinkos bei profesinio rengimo galimybėmis. Profesinis konsultavimas remiasi asmenybės pažinimo, darbo rinkos ir profesijų tyrimų rezultatais bei

pedagoginės/andragoginės sąveikos derinimo metodais (Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams, p. 6).

Profesinio konsultavimo paskirtis – informacijos teikimas apie profesijų pasaulį, darbo rinkos kaitos tendencijas. Konsultacijos metu besikreipiančiajam privalu padėti pažinti savo fizinius ir dvasinius ypatumus, patarti ir padėti organizuoti profesinį veikimą. Taip pat konsultantai, siekdami padėti pasirinkti tinkamą profesiją, pataria dėl profesinių ketinimų pagrįstumo.

Profesinio informavimo konsultanto esmė – teikti asmenims informaciją apie švietimo sistemą, specialybes ir profesijas, kvalifikacijas, darbo rinką ir profesinės karjeros galimybes.

2012 metų Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos apraše pateiktas profesinio orientavimo tikslas apibrėžtas kaip visuma priemonių, padedančių asmenims sąmoningai rinktis jiems tinkamas švietimo ir užimtumo galimybes, sudarančių sąlygas įgyti karjeros kompetencijų, aktyviai kurti savo karjerą. Profesinis orientavimas susideda iš ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir profesinio konsultavimo paslaugų.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrų patvirtintoje profesinio orientavimo strategijoje (2003) profesinis orientavimas apibūdinamas kaip informavimo, konsultavimo ir orientavimo paslaugų spektras. Profesinis orientavimas turi padėti moksleiviams išsiaiškinti būsimosios profesinės karjeros tikslus, supažindinti su darbo pasauliu, padėti įgyti gebėjimų, reikalingų profesinei karjerai planuoti, konsultuoti ir orientuoti padedant priimti sprendimus, kurie yra susiję su galimybėmis pasirinkti tolesnį mokymąsi, bei sudaryti prielaidas orientuotis darbo rinkoje.

Profesinis orientavimas negali vykti bet kaip, pirmiausia būtina atsižvelgti į žmogaus polinkius, gabumus ir norus, ir tik tuomet orientuoti asmenis mokytis vienos ar kitos profesijos.

A. Railienė (2007) pabrėžia, kad pagrindinį profesinio informavimo tikslą galima formuoti kaip tikslinių grupių poreikius atitinkančios informacijos rinkimą, tvarkymą bei teikimą. Tokiu atveju, anot autorės, sudaromos sąlygos priimti racionalius profesijos rinkimosi ir karjeros planavimo sprendimus, tenkinančius ir atitinkančius individo asmenybės poreikius bei darbo rinkos situaciją.

Profesinio orientavimo nuostata bendrojo lavinimo mokykloje - padėti pasirinkti profesiją. Šias paslaugas mokiniai turėtų gauti mokyklose, kuriose mokosi. Profesinio orientavimo strategijoje (2003), sakoma, kad profesinis orientavimas ypač svarbus padedant besimokančiajam surasti savo kelią itin sudėtingose mokymo sistemose bei greitai kintančioje darbo rinkoje. Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 m. nuostatose teigiama, kad būtina diegti profesinio informavimo sistemą bendrojo lavinimo mokykloje tam, kad mokiniai profesijos rinkimosi gebėjimus įgytų savo mokyklose ir būtų

supažindinami su darbo pasauliu. Kiekvienoje bendrojo lavinimo mokykloje turi veikti profesinio konsultavimo centrai, kuriuose turėtų dirbti profesijos rinkimosi gebėjimus ugdantys profesijos konsultantai. Profesijos rinkimasis, karjeros projektavimas, ugdymas karjerai. Vadinais, profesinio orientavimo pagrindinis tikslas – parengti asmenį sėkmingai veiklai darbo rinkoje (Nazelskis, 2010).

Ne vienas tyrėjas, besidomintis profesijos pasirinkimu ir profesiniu konsultavimu bei orientavimu pabrėžia, kad ugdymas karjerai turi prasidėti dar mokykloje, nes taip padeda mokiniui geriau pažinti savo gabumus, polinkius ir pan., visa, kas padeda jaunuoliui suvokti savo prigimtį ir pašaukimą.

Ugdymo karjerai programoje (2014) numatytas ugdymo karjerai tikslas – veiksmingai ugdyti ir sudaryti sąlygas visiems mokiniams ugdytis karjeros kompetencijas, palaikyti mokinius, jiems pažįstant, kuriant ir realizuojant save.

Į ugdymą karjerai įeina (Jankevičius S., 2001):

1. Savęs pažinimas. Šiame kontekste, asmuo turi pažinti ir priimti save: žinoti savo asmenybės ypatumus, suvokti save kaip visumą ir gebėti sieti savo ypatumus su karjera, pasirinkta profesija. Asmeniui svarbu pažinti socialinę aplinką, socialinius vaidmenis ir jų poveikį asmeninei karjerai.

2. Karjeros galimybių pažinimas. Čia konsultanto tikslas toks, kad asmuo sugebėtų rasti ir veiksmingai naudoti karjeros informaciją, pažintų mokymosi visą gyvenimą galimybes, darbo pasaulio galimybes, įvairovę ir kaitą.

3. Karjeros planavimo metu asmuo turi išmokti kelti gyvenimo ir karjeros tikslus, suvokti gyvenimo ir karjeros tikslų planavimą ir realizavimą, gebėti pasitelkti asmeninės vizijos ir karjeros plano instrumentus. Šiame kontekste taip pat svarbu mokėti priimti atitinkamus karjeros sprendimus.

4. Karjeros įgyvendinimas. Perėjus šią stadiją, asmuo turi mokėti plėtoti ir taikyti karjerai svarbiausias savo įgytas bendrąsias kompetencijas, sėkmingai pereiti į naują karjeros aplinką ir įsitvirtinti joje, tikslingai ieškoti praktikos, darbo arba kurti savo verslą.

Kaip matyti, tam, kad jaunuolis galėtų priimti tinkamą sprendimą, kokią profesiją jam pasirinkti, jam reikalingos specifinės žinios apie darbo ir profesijų pasaulį. Turima tikslinga informacija apie įvairias profesijas sudaro sąlygas sąmoningam profesiniam apsisprendimui. O šis įmanomas tik tuomet, kai besirenkantis objektyviai įvertina pasirinkimo motyvus ir profesines vertybes bei savo asmeninių savybių tinkamumą bei gebėjimus pasirinktai profesijai (Jankevičius S., 2001).

Mokinių ugdymo karjerai informacinėje svetainėje „MUKIS“ pristatomas projektas "Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme". Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro projekto tikslas – siekti Nacionalinės profesinio

orientavimo sistemos plėtros ir dermės, užtikrinant ugdymo karjerai tęstinumą ir prieinamumą bei lygias galimybes visiems švietimo sistemos dalyviams. "Projekto įgyvendinimo metu nuo 2012 m. rudens Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose mokiniams buvo teikiamos sistemingos, kokybiškos ir inovatyvios karjero paslaugos. Šias paslaugas teikia už ugdymą karjerai atsakingi mokyklos švietimo pagalbos specialistai – karjeros veiklų koordinatoriai, mokyklų psichologai, iš išorės talkinantys konsultantai. Vyresniųjų klasių mokiniai gali rinktis pasirenkamąjį ugdymo karjerai dalyką. Šias paslaugas gavo daugiau kaip 160 000 mokinių" (<http://www.mukis.lt/lt/apie-projekta.html>). Šios programos metu prengta ne tik Ugdymo karjerai programa, tačiau ir išleistos dvi knygos "Ugdymas karjerai" bei "Karjeros vadovas".

R. Laužackas, E. Danilevičius, O. Gurskienė (2004) teigia, kad ugdymas karjerai bendrojo lavinimo mokyklose vyksta labai ribotai. Autorių nuomone, ugdymo karjerai infrastruktūra ir profesinio konsultavimo metodologinis aprūpinimas reformos laikotarpiu mažai pasikeitė. R. Laužackas, E. Danilevičius, O. Gurskienė teigia, kad didžiausia pažanga pasiekta formuojant profesinio konsultavimo strategiją, taisytina sritis – karjeros specialistų ir personalo rengimas. Tyrėjų nuomone, pagrindinė ugdymo karjerai problema – neišplėtotą profesinio orientavimo sistema bendrojo lavinimo mokyklose ir gimnazijose.

Apibendrinant galima teigti, kad karjeros centrų pagrindinė veikla – profesinis informavimas ir konsultavimas. Jie rūpinasi individo profesinio tinkamumo kriterijų nustatymu, profesijai svarbiausių asmenybės savybių išskyrimu, supažindina besikreipiančiuosius su profesijų reikalavimais. Karjeros centrų svarbi užduotis – profesinis veiklinimas, konsultavimas ir konkretus darbas su profesiją pasirinkusiais mokiniais juos motyvuojant, padedant derinti savo poreikius su galimybėmis.

Pagrindinė profesinio orientavimo sąlyga – teikti mokiniams kokybiškas informavimo ir konsultavimo paslaugas, supažindinti mokinius su profesijomis, išaiškinti, kokių jos reikalauja gebėjimų, charakterio bruožų, asmenybės būdo savybių, žinių tam, kad asmuo galėtų dirbti pasirinktą darbą.

Ugdymo karjerai programa numatyta veiksmingai ugdyti ir sudaryti sąlygas visiems mokiniams ugdytis karjeros kompetencijas, palaikyti mokinius, jiems pažįstant, kuriant ir realizuojant save. Asmenims karjeros planavimo pagalba teikiama dėl įvairių priežasčių, todėl jiems reikalingos įvairios karjeros projektavimo paslaugos. Vieniems asmenims reikia patarimo, kur susirasti informaciją jiems rūpimu klausimu, kitiems reikalingos paslaugos, susijusios su individualiais asmens poreikiais. Karjeros konsultantas aiškinasi besikreipiančiojo interesus, kaip pastarieji gali veikti pasirinktą profesiją.

1.6. Mokinių profesijos pasirinkimo įpatumai bendrojo ugdymo mokyklose ir gimnazijose

Mokykla – tai vieta, kurioje jaunas žmogus praleidžia labai daug laiko, įgyja tam tikrų elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžių, mokosi gyventi tam tikrų taisyklių ir apribojimų pasaulyje. Kadangi jaunas žmogus mokykloje praleidžia didelę dalį savo laiko, suprantama, kad jis neišvengiamai toje terpėje pradeda mąstyti apie savo tolimesnę profesinę ateitį. Todėl palankiausias metas ir vieta pradėti mokinius konsultuoti ir orientuoti profesijos klausimais jau mokykloje.

Anot K. Pukelio ir D. Garnienės (2003), mokyklai tenka ypatingas uždavinys padedant pasirengti profesinei karjerai. Čia turima ne tik padėti suderinti ugdytinio siekius ir galimybes, bet ir pritaikyti juos prie dinamiškos visuomenės socialinių ir ekonominių poreikių. Todėl profesinio orientavimo ir konsultavimo nuostata bendrojo lavinimo mokykloje yra padėti jaunuoliui pasirinkti profesiją. Šias paslaugas mokiniai turėtų gauti mokyklose, kuriose mokosi. Profesinio orientavimo strategijoje (2003) teigiama, kad profesinis orientavimas ypač svarbus padedant besimokančiajam surasti savo kelią itin sudėtingose mokymo sistemose bei nuolatos kintančioje darbo rinkoje. Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 m. nuostatose aprašoma profesinio informavimo sistemos bendrojo lavinimo mokykloje svarba. Ji reikalinga tam, kad mokiniai profesijos rinkimosi gebėjimus įgytų savo mokyklose ir būtų supažindinami su darbo pasauliu. Strategijoje teigiama, kad kiekvienoje bendrojo lavinimo mokykloje turi veikti profesinio konsultavimo centrai, kuriuose turėtų dirbti profesijos rinkimosi gebėjimus ugdantys profesijos konsultantai.

L. Jovaiša (1999) pažymi, kad tinkamam profesijos pasirinkimui reikia subręsti, bet branda ne vaiko galioje, jam reikia tikslingai vadovauti, t.y. sąmoningai brandinti savimone, kuri neklystamai orientuotų į darbo pasaulį. Todėl konsultavimas – ilgo vadovavimo vyksmas jaunuoliui, kurį siekiama parengti tinkamam apsisprendimui. Tam sąlygas teigia mokykla.

Autorius aptaria tyrimus, kurie rodo, jog tik vertybinės orientacijos glūdi moksleivio gyvenimo planuose, kad jie yra reikšmingiausias rinkimosi motyvas. Kita vertus, jis dažnai nukreipia jaunos asmenis klaidingu keliu. L. Jovaiša (1999) sako, kad klaidos dažniausiai daromos dėl informacijos stokos. Todėl konsultantų darbas – rūpintis, kad vertybinės orientacijos būtų pagrįstos, o tam reikia ilgalaikio pažintinio konsultavimo.

D. Superis ir L. Gottfredson (Sharf, 2006) teigia, kad ugdymo karjerai užsiėmimai labai svarbūs jau pradinėse klasėse. Didžiąją dalį informacijos apie profesijas, pradinėse klasėse, suteikia ne ugdymo

karjerai specialistas, bet pradinių klasių mokytoja. Dauguma ugdymo programų skirta supažindinti mokinius apie darbo pasaulį (p. 167), todėl profesinis konsultavimas jau svarbus ir pradinėse klasėse. Kadangi interesai, gebėjimai ir vertybės nėra dar pakankamai susiformavę pradinių klasių moksleivių, nebūtina jų konsultuoti ugdymo karjerai konsultantui, tačiau labai svarbu juos supažindinti su ateities įžvalgomis, kaip pvz., kolegija, universitetas ar darbas gali įtakoti jų ateitį (Sharf, 2006, p. 1690).

Anot A. Sokolovos ir V. Stanišauskienės (2007), profesinis konsultavimas mokyklose apima tokius etapus:

- profesinis informavimas darbo rinkos klausimais;
- profesinis informavimas profesinio mokymosi galimybių klausimais;
- profesinio apsisprendimo diagnostika;
- individualus karjeros projektavimas;
- individualus profesinis psichologinis konsultavimas savęs pažinimo klausimais.

M. Krengel (2014), teikiantis profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas, sako, kad jaunuoliams svarbu atsakyti į tokius klausimus: kuo aš noriu būti, kas aš esu, ką aš galiu. Pažintinio konsultavimo tikslas – teikti besirenkančiajam tokių žinių, kuriomis grindžiamas kvalifikuotas darbas, jo vertingumas, individų galimybės jį sėkmingai dirbti. Pažintinis konsultavimas gali būti pritaikytas dėstant bet kurį bendrojo lavinimo dalyką.

Ypač aktualus yra prognostinis konsultavimas. Vertybinis ir pažintis konsultavimas mažai orientuoja į ateitį, aktualus visai grupei. Prognostinis patarimas visada konkretus, skirtas vienam individui. Vis dėlto, toks konsultavimas rizikingas, nes ne kiekvienam galima numatyti jo darbo sėkmę, elgęsi ateityje. Tačiau, kad prognozės būtų sėkmingos, konsultantams yra svarbi sąlyga – jis turi turėti pakankamai informacijos apie mokinį, visapusiškai ir nuodugniai jį pažinti.

L. Jovaiša (1999) teigia, kad į vidutiniokus, silpnuosius, pasyvius ir vadinamuosius probleminius mokinius konsultantams ir klasių vadovams reikėtų kreipti ypatingą psichologinį ir pedagoginį dėmesį, nes iš jų dažnai subręsta ypač gabūs mokslui, technikos sryčiai veikėjai. Mokyklos uždavinys – sudaryti įvairias praktinės veiklos situacijas, kuriose galėtų atsiskleisti individualybė. Tam patogi pamoka, popamokinė veikla, fakultatyvinis, profiliuotas mokymas. Čia ugdomi ne tik mokinių sugebėjimai, skoniai, interesai, polinkiai, vertybinės orientacijos, idealai. Kaip tik čia jie geriausiai pažįstami, įsitvirtinusios asmenybės savybės. Tokiuose užsiėmimuose mokinys pats geriau pazįsta save: savo galias, siekimus, trūkumus.

L. Jovaiša (1999) kalba apie konsultavimo ir orientavimo struktūrą vidurinėje bendro lavinimo mokykloje:

1. Teorinio, praktinio ir profesinio intelekto, motorikos ir įgūdžių ugdymas
2. Profesinio kryptingumo ir atitinkamo charakterio ugdymas specializuotame darbe
3. Sugebėjimo rinktis profesiją ugdymas

4. Rinkimosi kontrolė – ar tinkamai rinkosi, t. y. katamneze. Visa tai daroma frontaliai, bet kartu individualizuojant ir diferencijuojant. Čia glaustai apibūdintos frontalinio konsultavimo ir orientavimo organizacijos įgyvendinimas nėra nei lengvas, nei paprastas. Reikia didelės pedagogų psichologinės ir pedagoginės kompetencijos, daugelio gerai parinktų konsultantų, tėvų, globėjų, mokyklos vadovybės norų, kad jaunimas būtų subrandintas racionaliai pasirengti darbui ir laimingai gyventi.

Abibendrinant galima teigti, kad vienas pagrindinių bendrojo ugdymo mokyklos uždavinių – padėti mokiniams renkantis profesinį kelią. Vadinasi, reikia stiprinti mokinių motyvus pasirengti profesinei veiklai. Konsultavimas ir informavimas karjeros klausimais padeda mokiniams suvokti darbo rinkos poreikius, kaitos tendencijas bei perspektyvas pasirinktoje profesinėje srityje. Mokiniai turi suprasti kaip svarbu planuoti savo būsimą specialybę, mokymosi ar studijų procesus, mokėti vertinti savo poreikius ir norus bei sieti juos su savo galimybėmis.

2. KARJEROS SPECIALISTŲ VEIKLOS REIKŠMINGUMO MOKINIŲ PROFESINIAM APSISPREDIMUI EMPYRINIS TYRIMAS

Kintant darbo rinkai, atsirandant naujų profesijų, pasirinkti perspektyvią, visuomenės ir individualius asmens poreikius atitinkančią profesiją jaunam žmogui tampa gana sudėtinga. Todėl pastaruosiu metu vis didesnis dėmesys kreipiamas karjeros planavimui. Jo svarba itin aktualizuojama padedant besimokančiajam surasti savo kelią švietimo sistemoje ir nuolat kintančioje darbo rinkoje. Karjeros planavimas ypač svarbus mokiniui, besiruošiančiam pasirinkti profesiją, o kartu ir darbo rinkai, siekiant, kad pagerėtų jų tarpusavio sąveika.

Tyrimo objektas – karjeros specialisto veiklos reikšmingumas mokinių profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo tikslas – ištirti karjeros specialisto veiklos reikšmingumą mokinių profesiniam apsisprendimui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis mokslinė literatūra ir kitais informacijos šaltiniais atskleisti teorinius pagrindus apie profesinės karjeros projektavimo sampratą bei reikšmę, profesinio apsisprendimo aspektus.

2. Išanalizuoti karjeros planavimo ypatumus, mokinių profesijos rinkimosi veiksniai.

3. Identifikuoti mokinių ir mokytojų nuomones apie karjeros specialisto vaidmenį mokinių profesiniam apsisprendimui mokyklose, leidžiančias pagrįsti mokinių profesijos rinkimosi galimybes bei numatyti tolimesnį šių galimybių plėtojimą.

4. Parengti išvadas ir rekomendacijas remiantis tyrimo rezultatais.

2.1. Tyrimo metodologija ir tyrimo metodai

Prieš organizuojant tyrimą ir siekiant išsiaiškinti pedagogų ir mokinių nuomonę apie karjeros specialistų veiklos reikšmingumo mokinių profesiniam apsisprendimui ypatumus mokyklose, pirmiausia buvo išanalizuota mokslinė literatūra, išsiaiškinti teoriniai nagrinėjamos problemos pagrindai bei profesijos pasirinkimą įtakojantys veiksniai bei apraiškos. Buvo atliktas kiekybinis lyginamasis tyrimas, apklausti mokiniai ir pedagogai, naudojant anoniminę anketinę apklausą.

Populiacija ir imtis. Tyrimas atliktas gimnazijose 2014 metų lapkričio mėnesį. Tyrime dalyvavo atsitiktinės atrankos būdu atrinkti 11-12 klasių mokiniai. Pasirinktos paminėtosios klasės nes atsiranda naujovių švietimo sistemoje, kai moksleiviams gimnazijose tenka vis anksčiau apsispręsti,

kokį mokymosi profilį ir studijų kryptį pasirinkti, jiems vis sunkiau darosi šį pasirinkimą susieti su būsima profesine veikla. Jautriausiai šią problemą jaučia vyresniųjų gimnazijos klasių moksleiviai (Stanišauskienė, 2000). Todėl švietimo ir ugdymo sistemai yra labai svarbus profesinis informavimas ir orientavimas. Praėjusiais metais pasibaigęs vykdytas projektas "Ugdymas karjerai" sukėlė nemažai diskusijų. Vos pradėti žengti pirmieji žingsniai link profesinio moksleivių orientavimo staiga sustojo. Galima teigti, kad ir vėl neskiriamas reikiamas dėmesys mokinių rengimui karjerai, karjeros planavimui. Nors per pastaruosius metus įvairioms profesinio orientavimo problemoms, jų sprendimams skiriamas ypatingas dėmesys, tačiau pastarųjų tyrimų rezultatai nedžiugina. Mokiniam, jų tėvams, mokytojams trūksta informacijos apie profesijos pasirinkimo kelius, tolesnio mokymosi studijas, veiklos galimybes. Vadinasi, nors žinių ir informacijos apie profesijų gausybę turima pakankamai, tačiau tai nesudaro prielaidų sėkmingai pasirinkti profesiją. Būtent todėl yra būtina pagalbos sistema, kuri padėtų jaunuoliams pasirinkti mokymosi kryptį, o vėliau ir profesiją. Todėl kyla probleminis klausimas – koks yra karjeros specialisto veiklos reikšmingumas mokinių profesiniam apsisprendimui?

Buvo išdalinta 300 anketų, iš kurių 203 sugrįžo. Tyrime dalyvavo mokyklose dirbantys pedagogai, priklausantys karjeros planavimo darbo grupei. Iš viso apklausoje dalyvavo 20 pedagogų ir 183 vienuoliktos ir dvyliktos klasių mokiniai. Pateikus respondentams anketą, pirmiausia jiems buvo suteikta trumpa informacija apie patį tyrimą, jo tikslą bei garantijas respondentų atžvilgiu. Respondentai supažindinti su anketų pildymo tvarka.

Mokiniam (žr. 2 priedas) ir pedagogams (žr. 1 priedas) parengtos anketos, kurias sudaro pedagogams 16, o mokiniams 17 uždaro tipo klausimų. Abiems respondentų grupėms užduota po du atviro tipo klausimus, kur jie galėjo parašyti savo nuomonę, nuo kokio amžiaus vaikai turėtų būti pradėti rengti profesijai, teikti pasiūlymus, ko reikėtų, kad karjeros planavimo paslaugos moksleiviams būtų kuo kokybiškesnės. Anketos suskirstytos į du blokus. Pirmas blokas skirtas išsiaiškinti tiriamųjų demografinius duomenis, antrasis blokas skirtas išsiaiškinti moksleivių profesinio orientavimo ypatumams mokykloje. Abiems respondentų grupėms buvo pateikti analogiški klausimai, kad atliekant tyrimo rezultatų analizę, galima būtų juos lyginti, aiškiai matyti skirtumus ir nuomonių sutapimus, padaryti išvadas.

Šiame tyrime mokinių ir pedagogų skaičius yra neproporcingas, nes karjeros planavimo darbo grupėse dirba tik maža dalis pedagogų (20). Dėl nedidelės tiriamųjų imties gauti rezultatai reikšmingi tik šio tyrimo ribose, tačiau tyrimo metu pastebėtos tendencijos gali pasitarnauti kitiems karjeros specialistams teikiantiems mokiniams karjeros planavimo paslaugas mokyklose.

2.2. Tyrimo rezultatų analizė

2.2.1. Respondentų demografiniai duomenys

Tyrimo dalyvavo 20 Karjeros planavimo darbo grupėje dirbantys pedagogai ir 183 vienuoliktos ir dvyliktos klasių gimnazijos mokinių. Tyrimo dalyvavo 20 moterų, 17 gimnazijos (85 proc.) ir 3 progimnazijos (15 proc.) mokytojai, priklausantys Karjeros planavimo darbo grupei. Mokytojų demografiniai duomenys pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Tiriamųjų (mokytojų) charakteristikos (N=20)

Respondentų amžius									
Iki 35m.		36m. – 40m.		41m. -45m.		46m. – 50m.		51m. ir daugiau	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
5	25%	5	25%	3	15%	2	10%	5	25%
Respondentų išsilavinimas									
100% Aukštasis universitetinis									
Pedagoginis darbo stažas									
Iki 5m.		6m. – 10m.		11m. -15m.		16m. – 20m.		21m. ir daugiau	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
4	20%	2	15%	4	20%	2	10%	8	40%
Laikas vykdant karjeros planavimo veiklas									
Iki metų		2m. – 3m.		4m. – 5m.		6m. – 10m.		11m. ir daugiau	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2	10%	9	45%	2	10%	5	25%	2	10%

Lentelėje pateikti duomenys atspindi, kad tyrime dalyvavo po 25 proc. iki 35m., 36m. – 40m., ir 51m. ir daugiau metų turintys pedagogai. Visų respondentų išsilavinimas – aukštasis universitetinis, tai rodo, kad mokytojai pakankamai kvalifikuoti ir turi pedagoginių kompetencijų. Didžioji dalis (40 proc.) tyrime dalyvavusių respondentų teigia, kad pedagoginis darbo stažas siekia 21m. ir daugiau. Beveik pusė (45 proc.) tyrime dalyvavusių karjeros planavimo darbo grupėje dirbančių pedagogų pažymėjo, kad šia veikla užsiima tik 2m. – 3m. Po 10 proc. karjeros planavimo paslaugas teikiantys pedagogai pažymėjo, kad tuo užsiima atitinkamai iki metų, 4m. – 5m. ir 11m. ir daugiau metų. Nors karjeros planavimas gana jaunas reiškinys, tačiau matome, kad tuo užsiima vyresnio amžiaus pedagogai. Analogiški rezultatai vyrauja ir visoje Europoje.

Sekančiu klausimu tyrimo dalyvių prašyta nurodyti, kokią specialybę jie yra įgiję, tyrime dalyvavusių pedagogų kvalifikacinės kategorijos, kokia yra dabartinė jų specialybė. Rezultatai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Tiriamųjų (mokytojų) charakteristikos (N=20)

Respondentų specialybė											
Dalyko pedagogika		Psichologija				Socialinė pedagogika		Specialioji pedagogika			
N	%	N	%			N	%	N	%		
10	50%	4	20%			5	25%	1	5%		
Respondentų kvalifikacinė kategorija											
Mokytojas		Vyresnysis mokytojas		Mokytojas metodininkas		Mokytojas ekspertas		Karjeros specialistas		Kita	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
5	25%	1	5%	10	50%	0	0%	2	10%	2	10%
Respondentų dabartinė specialybė											
Karjeros specialistas		Socialinis pedagogas		Auklėtojas		Kita					
N	%	N	%	N	%	N	%				
4	20%	5	25%	3	15%	8	40%				

Didžiosios dalies tyrime dalyvavusių respondentų specialybė – dalyko pedagogika. Tai sudaro 50 proc. visų tyrime dalyvavusių pedagogų. Socialinės pedagogikos – 25 proc., 20 proc. psichologų ir 5 proc. specialiosios pedagogikos. Dauguma respondentų yra mokytojai metodininkai, tai sudaro 50 proc. respondentų. 25 proc. mokytojų kategorija – mokytojas, tik 10 proc. karjeros specialistų ir 5 proc. respondentų turi vyresniojo mokytojo kategoriją. Mokytojų ekspertų tyrime nedalyvavo. Iš pateiktų duomenų matyti, kad 25 proc. dirba socialiniu pedagogu, 20 proc.– karjeros specialistai, 15 proc. auklėtojų. Kita nurodė 40 proc. respondentų. T.y. 4 – psichologai, 1 –prancūzų/ispauų kalbos mokytoja, 1 – rusų kalbos mokytoja, 2 – klasės auklėtojas. Vadinasi, 80 proc. respondentų dirba karjeros specialistais turėdami kitą išsilavinimą, nes karjeros specialisto išsilavinimą nurodė turintys 20 proc. respondentų.

Gauti rezultatai patvirtina, kad karjeros planavimas dar gana jauna sritis, bet užimanti tikrai reikšmingas pozicijas, padedanti mokiniams priimti vieną svarbiausių sprendimų jų gyvenime. E. Dailidienė ir L. Navickienė (2006) pabrėžia, kad karjeros planavimas besimokančioje visuomenėje tampa vis svarbesnis. Vykstant spartiems ekonominiams, socialiniams ir politiniams pokyčiams keičiasi ir darbo rinka, todėl gebėjimas adekvačiai nuspręsti ir pasirinkti perspektyvią, individualius ir

visuomenės poreikius atitinkančią profesiją, tampa vis sudėtingesnė problema. Todėl jaunam asmeniui reikalinga pagalba. Šiame kontekste ypatinga reikšmė tenka karjeros planavimo specialistui, kuris padeda jaunuoliui spręsti įvairius profesijos rinkimosi uždavinius. Suprantama, kad konsultavimo paslaugų kokybė priklauso nuo specialistų kompetencijų.

Sekančiu, atviru anketos klausimu tyrimo dalyvių buvo prašoma parašyti kokiuose kvalifikacijos tobulinimo kursuose, skirtuose karjeros planavimo paslaugų kompetencijai įgyti, jie dalyvavo. Analizuojant tekstinius duomenis, ieškota panašių frazių (žr. 3 lentelė).

3 lentelė

Tiriamųjų (mokytojų) profesinė patirtis (N=20)

Kategorijos	N
„Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesijos mokyme“	9
„Profesinio orientavimo situacija Lietuvoje: tendencijos ir realijos“	1
„Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesijos mokyme“ projekto kursuose psichologams (NEO PI-R, NEO-KK)	1
2MNŠC, VDU	3
Psichologiniai seminarai	3
Kaučingo mokymai, supervizorių mokymai	1
„Karjeros planavimo įgūdžių ugdymas“	1
„Profesinis karjeros planavimo sugebėjimo ugdymo programa“	1
„Tinkamas profesijos pasirinkimas – sėkminga karjera ateityje“	1
„Karjeros psichologija“	1
„Sėkmingos karjeros link 2014“	1
„Ugdymo karjerai“	2

Stebint, kaip mokytojai reagavo į šį anketos klausimą buvo pastebėtas pasimetimas, kaip reikės į jį atsakyti. Mokytojai teigė, kad pakankamai rūpinasi savo profesine patirtimi, nemažai dėmesio skiria profesinio orientavimo paslaugų kompetencijai įgyti: lankyta begalės kursų, seminarų, mokymų, kad visų ir negalima išvardinti, todėl pažymėjo, jų manymu, svarbiausius, paskutinius išklausus mokymus. Kaip matyti iš susumuotų rezultatų, didžiausia dalis tyrime dalyvavusių mokytojų dalyvavo „Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesijos mokyme“. Nemažai respondentų nurodė, kad dalyvavo ir kituose seminaruose, tačiau nenurodė kuriuose, 5 asmenys teigė patys vedę vieną ar kitą seminarą, tačiau tai pat nepatikslino. Galima daryti išvadą, kad norėdami geriau atlikti mokinių karjeros planavimo paslaugas, pedagogai tobulinasi

seminaruose, dalyvauja įvairiose mokymo programose, patys veda renginius. Visi respondentai pažimėjo, kad savo profesijos patirčiai tobulinti pedagogai rūpinasi patys, patys nusprendžia kokių kompetencijų jiems dar trūksta, patys susiranda kur ir kaip tas kompetencijas įgyti.

Sekančiu anketos klausimu buvo siekiama sužinoti, kaip dažnai mokytojai kelia kvalifikaciją. Atsakymų rezultatai užfiksuoti ketvirtoje lentelėje (žr. 4 lentelė).

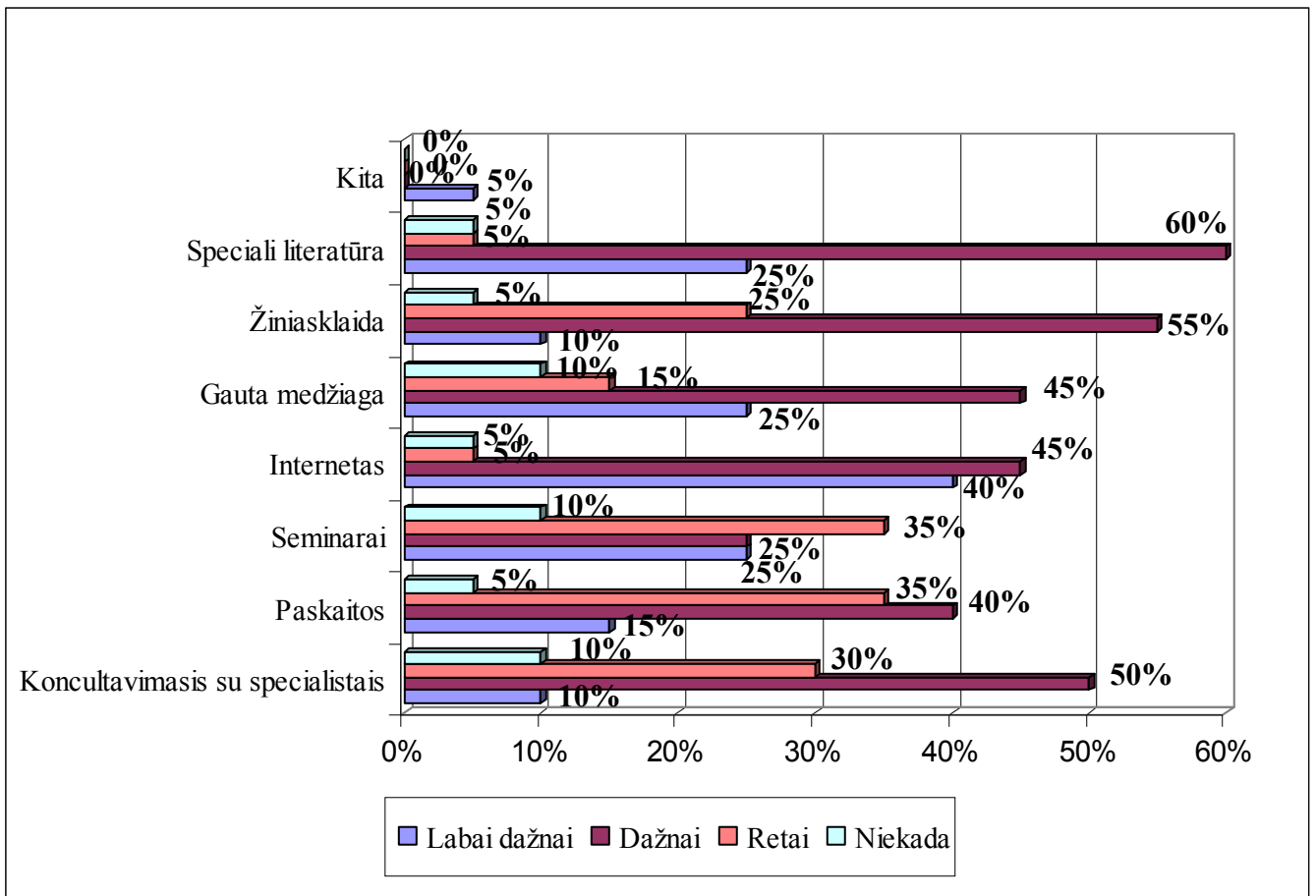
4 lentelė

Tiriamųjų (mokytojų) kvalifikacijos kėlimo dažnis (N=20)

Nuolat		Kelis kartus per metus		Kasmet		Neturėjau galimybės	
N	%	N	%	N	%	N	%
12	60%	7	35%	0	0%	1	5%

Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, mokinius konsultuojantiems specialistams svarbus kvalifikacijos kėlimas. Tai patvirtina skaičiai – 60 proc. jų teigia, kad kvalifikaciją kelia nuolatos. 35 proc. respondentų žinias atnaujina kelis kartus per metus. Tik 5 proc. respondentų teigia neturėję galimybės kelti kvalifikacijos. Vadinas, galima daryti išvadą, kad pedagogams rūpi jų darbo kokybė, kokią informaciją jie perteiks moksleiviams. Karjeros planavimo paslaugų kokybė daugeliu atvejų yra susijusi su nuolat vykstančiu konsultanto savęs tobulinimo procesu, kuris apima kompetencijas, funkcijas, pagrindinius ir specialiuosius konsultavimo gebėjimus, todėl karjeros konsultantui svarbu įgyti nuostatą nuolatiniam profesiniam tobulinimuisi, būti kūrybiškam ir atviram naujovėms. Taigi, galima teigti, kad karjeros planavimo specialistų veikla reikalauja įvairiausių žinių ir gebėjimų, kurie būtini norint suteikti kokybiškas konsultavimo ir informavimo paslaugas. Todėl labai svarbu atkreipti dėmesį į karjeros konsultantų pasirengimą: kokias žinias bei įgūdžius jie turi.

Kitu anketos klausimu siekiama išsiaiškinti kokiais šaltiniais naudojasi pedagogai, teikdami karjeros planavimo paslaugas, visa informacija pateikiama lentelėje (žr. 3 priedas 11 lentelė). Vertinant karjeros specialistų atsakymus dėl karjeros planavimo paslaugų teikimo, kyla klausimas, kokia jie dažniausiai remiasi literatūra, šaltiniais ar taiko tam tikrą metodiką konsultuodami mokinius būsimos profesijos klausimais, ar sugeba karjeros planavimo paslaugas teikti remdamiesi naujausia metodine medžiaga, informacija, kaip dažnai konsultuojasi su kitais specialistais? Atsakymų rezultatai pateikiami antrame paveiksle (žr. 2 pav.).

2 pav. Tiriamųjų (mokytojų) naudojamų šaltinių, teikiant mokiniams karjeros planavimo paslaugas, dažnis (N=20)

Didžioji dalis (60 proc.) tyrime dalyvavusių karjeros planavimo paslaugas teikiančių mokytojų nurodė, kad teikdami paslaugas dažnai naudojasi specialia literatūra, 55 proc. naudojasi žiniasklaidos teikiama informacija, pusė tyrime dalyvavusių mokytojų teigia, kad dažnai konsultuojasi su kitais specialistais. 45 proc. pažymi, kad teikdami paslaugas naudojasi seminaruose ir mokymose gautomis medžiagomis ir internete randama informacija. Kad labai dažnai šaltiniais naudojasi pedagogai teikdami karjeros planavimo paslaugas nurodė apie 25 proc. tyrime dalyvavusių respondentų. Tik vienas tyrime dalyvavęs pedagogas pažymėjo, kad teikdamas karjeros planavimo paslaugas niekada nesinaudoja konsultacijomis su kitais specialistais, paskaitomis, seminarais, specialia literatūra, internetu, žiniasklaida. Į teiginį: „Kita“ jis atsakė, kad teikdamas profesinio orientavimo paslaugas naudojasi praktin patirtimi, įgytomis žiniomis studijuojant dviejuose universitetuose. Apžvelgiant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad karjeros planavimo darbo grupėje dirbantiems mokytojams iš ties

svarbu kokia paslaugų kokybė pasieks mokinius, todėl teikdami paslaugas, jie dažnai naudojami įvairiais šaltiniais, leidžiančiais perteikti mokiniams kuo naujesnę informaciją.

Kita anketa (žr. 2 priedas) buvo skirta mokiniams. Tyrime dalyvavo 183 vienuoliktos ir dvyliktos klasių mokiniai. Pirmame bloke buvo siekiama išsiaiškinti mokinių demografiniai duomenys: lytis; klasė kurioje jie mokosi; amžius; mokykla kurią jie lanko. Mokinių demografiniai duomenys pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė

Tiriamųjų (mokinių) charakteristikos (N=183)

Respondentų lytis			
Mergina		Vaikinas	
N	%	N	%
113	62%	70	38%
Respondentų klasė			
11 klasė		12 klasė	
N	%	N	%
99	54%	84	46%
Mokykla			
100% mokosi gimnazijose			
Respondentų amžius			
100% moksleivių yra vyresni nei 17 metų			

Tyrimo dalyviai – gimnazistai, atrinkti atsitiktine tvarka respondentai. 62 proc. sudaro merginos ir 38 proc. vaikinai. Iš jų 54 proc. vienuoliktos ir 46 proc. dvyliktos klasės. Ryškios persvaros respondentų tarpe nestebima, todėl galima daryti išvadas, kad beveik vienodai visi tyrime dalyvavę respondentai, tiek merginos, tiek vaikinai, rūpinasi savo ateitimi, koncuoja savo profesinę karjerą, siekdami įgyti kuo daugiau žinių. Visų moksleivių amžius daugiau nei 17 metų. Galima daryti išvadas, kad mokiniai pakankamai subrendę patys priimti svarbius jų gyvenimo sprendimus.

Sekančiais anketoje užduotais klausimais buvo siekiama sužinoti mokinių tėvų išsilavinimą, respondentų pažymių vidurkį, ar mokiniai įsisavina pamokų metu išdėstą programą savarankiškai, ar naudojami papildoma korepetitorių pagalba. Dar buvo siekiama išsiaiškinti, ar mokiniai jau yra apsiprendę dėl būsimos profesijos, ar jau žino koku keliu teks pasukti. Tuo labiau, kad mokantis

aukštesnėse klasėse reikėjo pasirinkti mokimosi profilį, atitinkantį jų būsimai profesijai, kad netolimoje ateityje, sėkmingai išlaikę abiturės egzaminus, galėtų sėkmingai įstoti mokytis ir įgyti specialybę. Surinkti duomenys fiksuojami šeštoje lentelėje (žr. 6 lentelė).

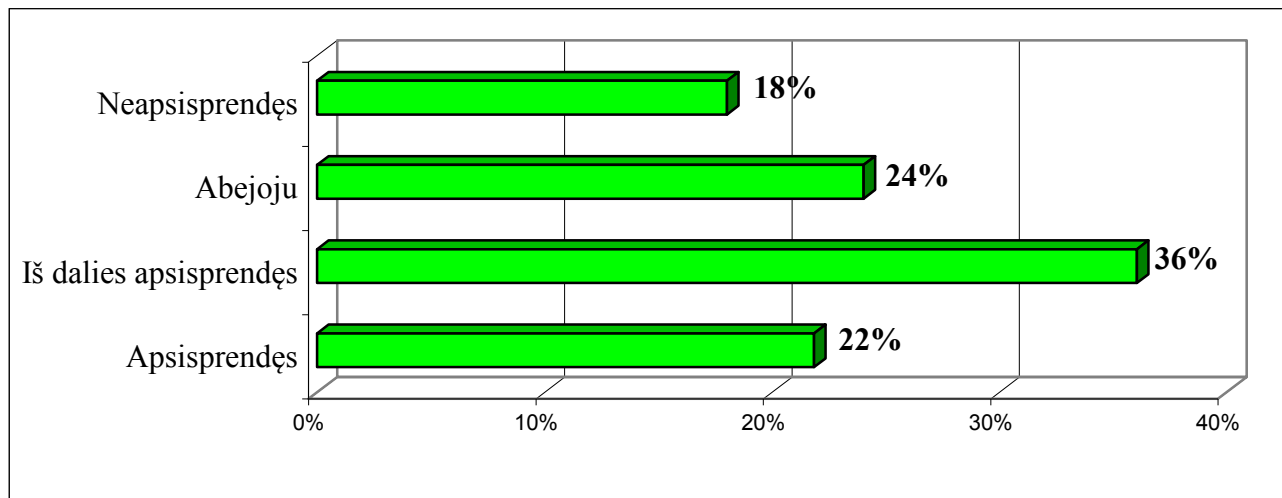
6 lentelė

Tiriamųjų (mokinių) charakteristikos (N=183)

Respondentų tėvų išsilavinimas																			
Aukštasis				Aukštesnysis				Profesinis				Vidurinis				Nėra duomenų			
Mama		Tėtis		Mama		Tėtis		Mama		Tėtis		Mama		Tėtis		Mama		Tėtis	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
72	39	56	31	26	14	12	7	23	13	32	17	24	13	32	17	38	21	51	28
Respondentų pažymių vidurkis																			
7,42 balo iš 10																			
Papildoma korepetorių pagalba																			
Taip naudojuosi										Ne nereikalinga									
N					%					N					%				
39					21					144					79				
Respondentų apsisprendimas dėl būsimos profesijos																			
Apsisprendęs				Iš dalies apsisprendęs				Abejoju				Neapsisprendęs							
N		%		N		%		N		%		N		%		N		%	
40		22		66		36		44		24		33		18					

Kaip matyti iš gautų tyrimo rezultatų, 70 proc. moksleivių tėvų turi aukštąjį išsilavinimą. Tai atitinkamai sudaro 39 proc. mamos ir 31 proc. tėčiai. Beveik vienodai pasiskirstė aukštesnį, profesinį ir vidurinį išsilavinimą turinčios respondentų mamos – beveik 25 proc. Tai rodo pakankamą išsilavinimo lygį. Tyrimo duomenimis respondentų tėčiai yra mažiau išsilavinę. Aukštesnį išsilavinimą yra įgyję tik 7 proc. tėvų. Beveik trečdalis tyrime dalyvavusių respondentų apie savo tėvų išsilavinimą žinių nepateikė, todėl galima daryti išvadas, kad ne maža dalis mokinių gyvena nepilnose šeimose. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad mokyklą lanko pakankamai motyvuoti moksleiviai, nes jų pažymių vidurkis siekia apie 7,42 balo iš 10 galimų. Tik 21 proc. respondentų nurodė, kad papildomai mokosi pas korepetitorius, o 79 proc. mokosi patys. Čia būtų galima pridurti ir tai, kad moksleivių mokymosi vidurkis pakankamai aukštas, todėl galima prielaida, kad mokiniai nusiteikę rimtai kurti savo ateitį.

Sekančiu anketoje pateiktu klausimu mokinių buvo paprašyta atsakyti, ar jie jau yra apsisprendę dėl būsimos profesijos. Jų apsisprendimą vaizduoja trečias paveikslas (žr. 3 pav.).

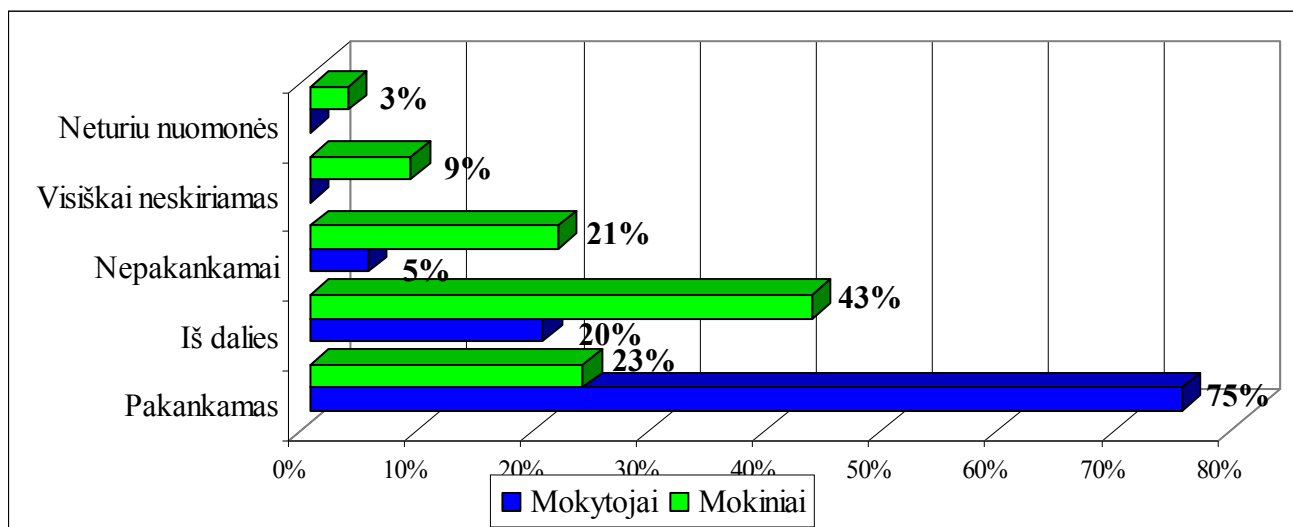
3.pav. **Mokinių apsisprendimas dėl būsimos profesijos (N=183)**

Gauti rezultatai rodo, kad 36 proc. moksleivių yra iš dalies apsisprendę, 24 proc. dar abejoja, 18 proc. yra visiškai neapsisprendę. Tikrai žino, kokią ateityje profesiją nori rinktis tik 22 proc. moksleivių. Iš ankstesnių rezultatų sužinota, kad moksleiviai yra tikrai motyvuoti, jų tėvų išsilavinimo lygis taip pat pakankamai aukštas, tad kyla klausimas: kodėl tiek mažai apsisprendusių moksleivių. Tokie tyrimų rezultatai suponuoja prielaidą, kad daliai neapsisprendusių moksleivių renkantis specialybę reikalinga pagalba. Moksleiviams trūksta informacijos pasirinkimo klausimu, nes didesnė dalis moksleivių dar abejoja ar iš viso nežino, koku keliu ketina pasukti.

2.2.2 Mokinių ir mokytojų nuomonių apie mokinių karjeros planavimo ypatumus mokykloje lyginamoji analizė (N=203)

Anot K. Pukelio ir D. Garnienės (2003), mokyklai tenka ypatingas uždavinys padedant pasirengti profesinei karjerai. Čia turima ne tik padėti suderinti ugdytinio siekius ir galimybes, bet ir pritaikyti juos prie dinamiškos visuomenės socialinių ir ekonominių poreikių. Todėl profesinio orientavimo ir konsultavimo nuostata bendrojo lavinimo mokykloje yra padėti jaunuoliui pasirinkti profesiją. Šiame bloke analizuojama, ar pakankamos karjeros planavimo paslaugos bendrojo ugdymo įstaigose, lyginama mokytojų ir mokinių nuomonė apie karjeros specialisto reikšmingumą mokykloje. Siekiama išsiaiškinti mokinių profesijos pasirinkimo ypatumus mokykloje.

Antru instrumento bloku, pirmu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti tyrime dalyvavusių respondentų nuomonę, ar mokykloje skiriamas pakankamas dėmesys karjeros planavimo klausimais. Visi atsakimų rezultatai fiksuojami lentelėje (žr. 3 priedas 12 lentelė). Mokinių ir mokytojų buvo klausama apie dėmesio mokinių karjeros planavimui mokykloje pakankamumą. Atsakimus vaizduoja ketvirtas paveikslas (žr. 4 pav.).

4 pav. **Dėmesio mokinių karjeros planavimui mokykloje pakankamumas (N=203)**

Mokinių nuomonė, ar mokykloje karjeros planavimo veiklai skiriamas pakankamas dėmesys, parodė, kad tik 23 proc. mokinių mano, kad jis pakankamas. Tuo tarpu patys karjeros planavimo darbo grupę veiklą vykdančys 75 proc. mokytojų įsitikinę, kad mokinių karjeros planavimui skiriamas pakankamas dėmesys. Didelė dalis mokinių (43 proc.) nurodo, kad mokykloje profesiniam ugdymui skiriamas dėmesys yra nepakankamas, atitinkamai mano tik 5 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų. Iš ankstesnių tyrimo rezultatų gautų išvadų, kodėl didelė dalis mokinių dar nėra apsisprendę dėl savo būsimos profesijos, galima teigti, kad tam turi įtakos nepakankamas dėmesys skiriamas mokinių karjeros planavimui. Moksleiviai nėra informuoti, kada ir kur gali gauti jiems reikiamas paslaugas, arba paslaugų kokybė neatitinka jų lūkesčių. Atsižvelgiant į pakankamai optimistinę mokytojų nuomonę, kad profesijos ugdymas mokykloje išties pakankamas, bet akivaizdus mokinių nuomonių skirtumas suponuoja prielaidą, kad taip gerai nėra. Mokytojų ir mokinių sąveika (bendradarbiavimas) padedant pastariesiems priimti racionalius sprendimus planuojant savo karjerą pasirinktoje profesijoje, nustatant objektyvias ir subjektyvias karjeros galimybes bei atsižvelgiant į profesinių reikalavimų kitimą, karjeros siekius ir galimybes nėra pakankamas.

Sekančiu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti mokytojų ir mokinių nuomonę, nuo kokio amžiaus vaikai turėtų būti pradedami rengti, supažindinami su profesijomis. Tyrimo rezultatai fiksuojami septintoje lentelėje (žr. 7 lentelė).

7 lentelė

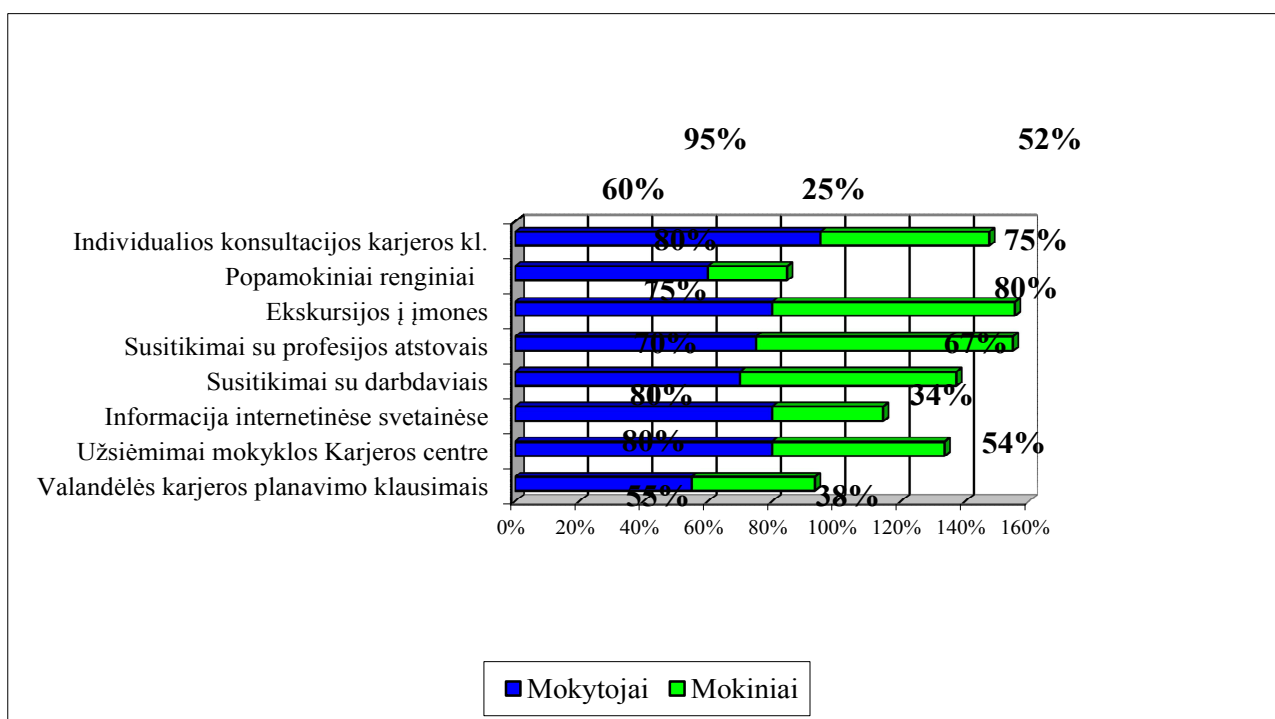
Amžius, nuo kada vaikai turėtų būti pradedami rengti profesijai (N=203)

Amžius	Mokytojai, N=20	Mokiniai, N=183	Viso N:
Nuo gimimo iki 6 metų	9	2	11
Nuo 7 metų	3	3	6
Nuo 8 metų	–	3	3
Nuo 10 metų	2	4	6
Nuo 11 metų	1	10	11
Nuo 14 metų	–	22	22
Nuo 15 metų	3	33	36
Nuo 16 metų	2	83	85
Nuo 17 metų	–	15	15
Nuo 18 metų	–	6	6
Nuo 20 metų	–	2	2
Viso N:	20	183	203

Mokytojų ir mokinių buvo paklausta, kokia jų nuomonė apie tai, nuo kokio amžiaus verta vaikus ruošti būsimai profesijai. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, mokytojų nuomone, vaikai jau turėtų būti supažindinami su profesijų pasauliu ikimokykliniame amžiuje. Daugiau nei pusė tyrime dalyvaujančių mokinių teigia – nuo 16 metų tinkamiausias laikas pradėti mokinius ruošti būsimai profesijai. 22 mokiniai mano, kad vertėtų ugdomą apie profesijos pasirinkimą pradėti nuo 14 metų ir 33 moksleiviai, kad tai daryti tikslinga nuo 15 metų. Čia ryškiai išsiskiria pedagogų ir moksleivių nuomonės. Greičiausiai todėl, kad mokytojai jau turi patirtį ir kitaip žvelgia į pasaulį. Patys moksleiviai dar taip gerai nėra susipažinę su profesiniu pasauliu ir mano, kad tinkamai pasiruošti ir apsispręsti dėl savo būsimos profesijos pakanka kelerių metų iki jos realaus pasirinkimo. Kad mokinius tikslinga pradėti ruošti jų būsimajai profesijai, jau nuo aštuntos klasės, t.y. nuo 14 m. ir tai turi tęstis devintoje ir dešimtoje klasėse, sutinka didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų. Galima teigti, kad aštuntokai, jau baigę progimnazijas, turi apsispręsti koku keliu pasukti: baigti vidurinę ar mokytis gimnazijoje. Profesijos rinkimasis – ilgalaikis sprendimų, kuo būti, kaitos procesas iki galutinio apsisprendimo. Jis prasideda ankstyvoje vaikystėje ir tęsiasi iki profesijos įgijimo, o dažnai ir visą gyvenimą. JAV psichologas D. Superis išskyrė šiuos profesijos rinkimosi etapus: 1) rinkimasis vadovaujantis

emocijomis ir vaizduote (3 – 12m.); 2) probleminis rinkimasis (12 – 15m.) – interesų, vertybių, gebėjimų, objektyvių galimybių lyginimas; 3) realus rinkimasis (15 – 18m.); 4) žvalgomas rinkimasis (18 – 22(24)m.) – savo norų, galių ir aplinkos tyrimas (darbo bandymas, darbuočių ieškojimas), persiorientavimas; 5) įsitvirtinamasis rinkimasis (22 – 35 m.) – specialybių, darbuočių kur galima ilgai ir perspektyviai dirbti, ieškojimas (Jovaiša, 2007, p. 234).

Kitas anketoje pateiktas klausimas buvo skiriamas tiek mokytojams, tiek mokiniams, siekiant išsiaiškinti jų nuomonę, kurie užsiėmimai yra naudingiausi renkantis profesiją. Mokiniai ir mokytojai taip pat užsiėmimų naudingumą renkantis profesiją galėjo įvertinti ir kaip naudingus iš dalies, nenaudingus ir visiškai nenaudingus. Gauti rezultatai pateikti priede (žr. 4 priedas, 13 lentelė.). Respondentų nuomonė, apie naudingiausius užsiėmimus mokiniams renkantis profesiją, fiksuojama penktame paveiksle (žr. 5 pav.).

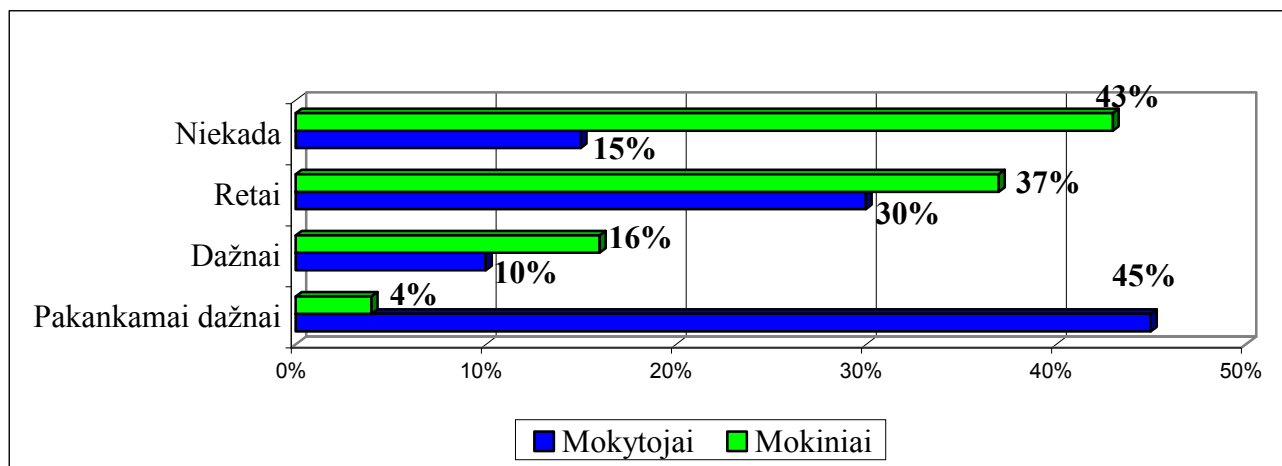

5 pav. Naudingiausi užsiėmimai mokiniams, renkantis profesiją (N=203)

Remiantis gautais rezultatais galima teigti, kad mokiniams rengiantis savo būsimai profesijai mokytojų nuomone svarbiausios individualios konsultacijos, taip teigia 95 proc. respondentų, tačiau tik pusė tyrime dalyvavusių mokinių nurodo, kad individualios konsultacijos karjeros klausimais yra tikrai naudingos. Susitikimai su konkrečių profesijų atstovais, ekskursijos į įmones, susitikimai su darbdaviais naudingi tiek mokytojams, tiek mokiniams. Tai parodo tik nedidelis procentų skirtumas 75 proc. mokytojų ir 80 proc. mokinių. 80 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų ir 54 proc. mokinių teigia,

kad užsiėmimai mokyklos karjeros centre yra naudingi, nors mokyklose tokių centrų nebeliko. Juos pakeitė kabinetai, kur ir vyksta užsiėmimai padedantys pasirinkti profesiją. Didžioji apklausoje dalyvavusių mokytojų dalis teigia, kad profesijos pasirinkimui reikšminga informacijos paieška internetinėse svetainėse. Kad tokia informacija naudinga mano tik 34 proc. apklausoje dalyvavusių mokinių. Apžvelgiant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad mokytojams bet kokie užsiėmimai yra pakankamai reikšmingi. Didžioji dalis tyrime dalyvavusių mokinių akcentuoja, kad jiems renkantis profesiją būtų naudingi susitikimai su darbdaviais, įvairių profesijų atstovais, ekskursijos į įmones. Tai leidžia daryti prielaidą, kad mokiniams naudingesnės praktinės žinios, įgytos natūralioje aplinkoje, nei perduodamos mokykloje.

Sekančiu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti mokykloje organizuojamų užsiėmimų dažnį. Mokiniai ir mokytojai apibūdino užsiėmimų klasės valandėlių, informacijos paieškos internetinėse svetainėse, susitikimų su darbdaviais, profesijų atstovais, popamokinių renginių karjeros klausimais dažnius, gauti rezultatai pateikti priede (žr. 4 priedas, 14 lentelė.) Galima išskirti reikšmingesnius rezultatus, tai karjeros planavimo centre vykstančių užsiėmimų, mokyklos organizuojamų ekskursijų į įmones, individualios konsultacijos karjeros planavimo klausimais dažniai (žr. 6, 6a., 6 b. pav.).

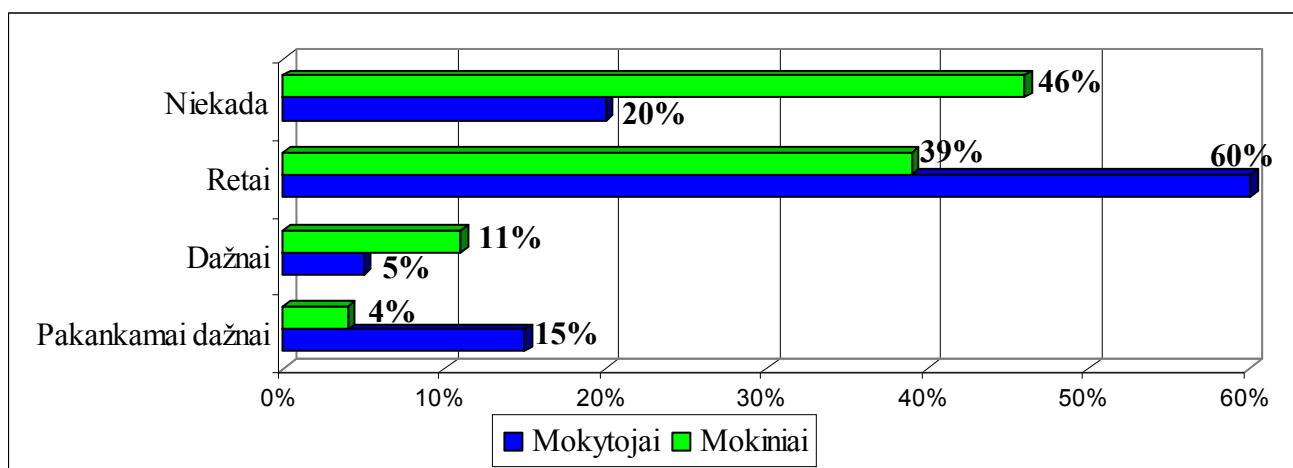

6 pav. Mokyklos karjeros planavimo centre organizuojamų užsiėmimų dažnis (N=203)

Tyrimo dalyvavusių respondentų 45 proc. pedagogų nurodo, kad 4 kartus ir dažniau per mėnesį vyksta užsiėmimai karjeros planavimo centre, tačiau tam pritaria tik 4 proc. mokinių. Kad užsiėmimai karjeros planavimo centre vyksta retai, t.y. 1 – 2 kartai per mėnesį, pripažino 30 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų ir 37 proc. mokinių. Karjeros planavimo centre niekada nesilankė didžioji dalis (43proc.) mokinių. Abibendrinant galima teigti, kad vienas pagrindinių mokyklos karjeros planavimo centro uždavinių – padėti mokiniams renkantis profesinį kelią. Atsižvelgiant į mokinių nuomone, užsiėmimai karjeros planavimo centre vyksta retai, arba niekada nevyksta, leidžia daryti prielaidą, kad

reikia stiprinti mokinių motyvus pasirengti profesinei veiklai. Konsultavimas ir informavimas karjeros klausimais padeda mokiniui suvokti darbo rinkos poreikius, kaitos tendencijas bei perspektyvas pasirinktoje profesinėje srityje. Mokiniai turi suprasti kaip svarbu planuoti savo būsimą specialybę, mokymosi ar studijų procesus, mokėti vertinti savo poreikius ir norus bei sieti juos su savo galimybėmis. O tai padaryti gali tik kompetentingas karjeros planavimo specialistas, pritraukdamas kuo daugiau mokinių į karjeros planavimo centrus ir suteikdamas kuo kokybiškesnes paslaugas karjeros planavimo klausimais. Tai galės padaryti specialistas, turintis įvairiausių žinių ir gebėjimų.

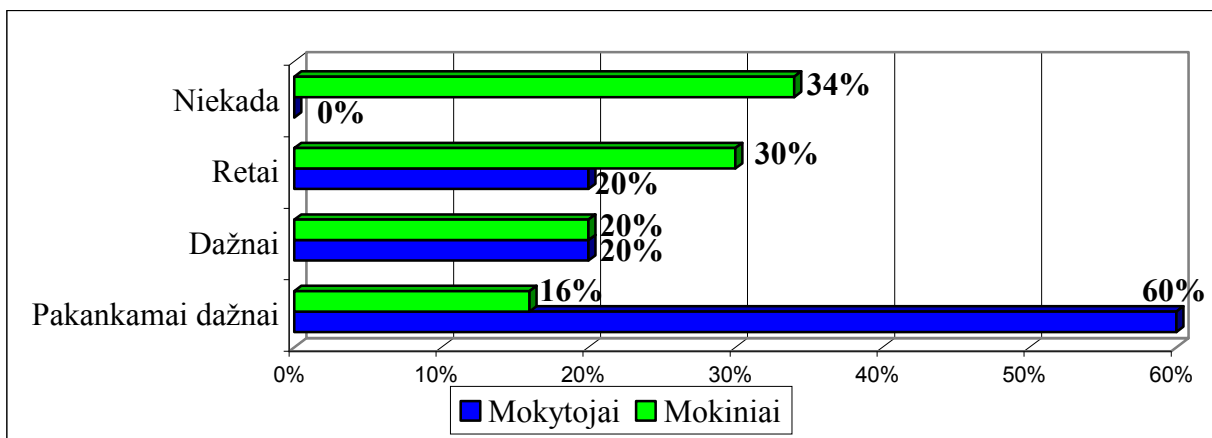
Tuo pačiu klausimu respondentų buvo klausama apie mokyklos organizuojamų ekskursijų į įmones dažnį. Atsakimų rezultatai pateikti 6 a. paveiksle (žr. 6 a. pav.).

6 a. pav. Mokyklos organizuojamų ekskursijų į įmones dažnis (N=203)

Kaip matyti iš tyrimo duomenų, 15 proc. mokytojų mano, kad norint geriau susipažinti su profesijų ypatumais, ekskursijas į įmones mokykla organizuoja pakankamai dažnai, kad ekskursijų pakanka mano tik 4 proc. mokinių. Kad mokykla retai organizuoja ekskursijas į įmones sutinka 60 proc. tyrime dalyvavusių pedagogų, kad ekskursijos organizuojamos retai sutinka ir 39 proc. mokinių. Beveik pusę tyrime dalyvavusių mokinių teigia, kad tokios ekskursijos visai neorganizuojamos, tai patvirtina tik 20 proc. pedagogų. Vadinasi, mokyklos organizuojamos ekskursijos į įmones poreikis yra iš ties nemažas, tyrimę dalyvavę respondentai tikrai tų ekskursijų norėtų daugiau, deja jos neorganizuojamos mokyklai neturint pakankamai lėšų, neskiriamas tam laikas, arba patys įmonių vadovai nenori įsileisti mokinių.

Respondentai turėjo įvertinti ir individualių užsiėmimų karjeros planavimo klausimais dažnį gimnazijose. Tyrimo duomenys matyti 6 b. paveiksle (žr. 6 b pav.).

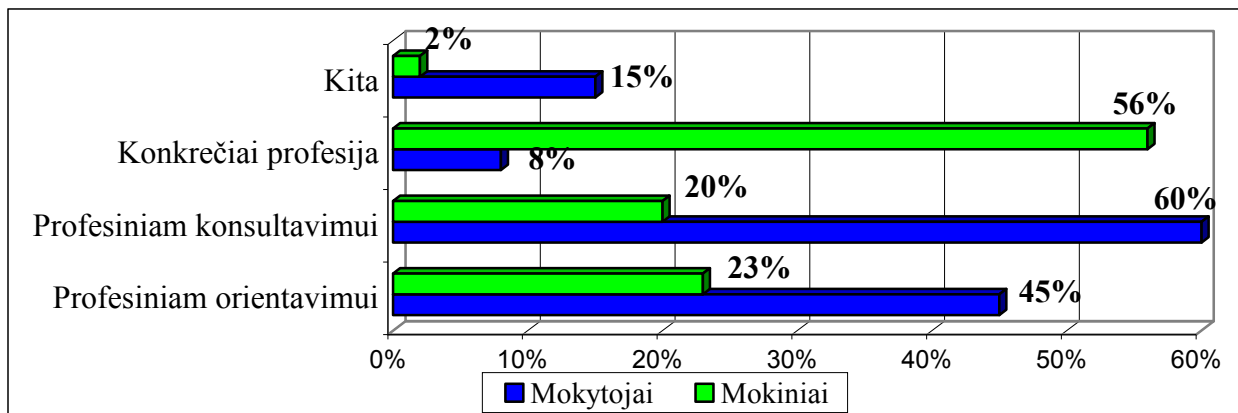

6 b. pav. **Individualių užsiėmimų karjeros planavimo klausimais dažnis (N=203)**

Tyrimo duomenys rodo, kad daugiau nei pusė (60 proc.) pedagogų teigia, kad individualios konsultacijos karjeros klausimais vyksta 4 kartus per mėnesį ir dažniau, tuo tarpu tam pritaria tik 16 proc. mokinių. Kad užsiėmimai vyksta dažnai, mano po 20 proc. visų respondentų. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, mokytojų ir moksleivių nuomonė apie mokykloje organizuojamų užsiėmimų karjeros klausimais dažnumą išsiskyrė. Mokytojai nurodo, kad užsiėmimai vienais ar kitais klausimais vyksta 4 kartus ir daugiau per mėnesį, o moksleiviai pabrėžia, kad tik 1–2 kartus per mėnesį arba iš viso niekada. Didžiausia dalis mokinių (34 proc.) teigia, kad individualūs užsiėmimai karjeros planavimo klausimais iš viso nevyksta. Vadinasi, galima daryti išvadą, kad mokiniai nėra pakankamai motyvuoti ir nesirūpina savo ateitimi, todėl nieko nežino apie rengiamus užsiėmimus arba karjeros specialistai mokinių neinformuoja apie savo veiklą, nenurodo tikslaus prėmimo laiko ir vietos. Kadangi tyrimę dalyvavę pedagogai teigia, kad individualūs užsiėmimai karjeros planavimo klausimais vyksta dažnai suponuoja prielaidą, kad į karjeros planavimo centre individualius užsiėmimus ateina pakankamas skaičius savo ateitimi besirūpinančių mokinių. Stebint mokinių atsakimų rezultatus galima teigti, kad mokiniai yra pakankamai savarankiški ir patys nusprendžia kiek laiko jie skiria konsultacijoms, ir į karjeros centro darbuotojus kreipiasi tik ypatingais momentais, kai patys jaučiasi nepajėgūs priimti racionalius sprendimus.

Kitu anketoje užduotu klausimu buvo norima išsiaiškinti kam teikiama didžiausia reikšmė teikiant karjeros planavimo paslaugas mokiniams jų būsimos profesijos klausimais. Atsakymų rezultatai pateikiami pridėde (žr. 5 priedas, 15 lentelė.). Mokinių ir pedagogų klausta, kam jie teikia didžiausią reikšmę priimant sprendimus dėl būsimos profesijos. Mokytojai pateikė atsakimus, kokią veiklą jie dažniausiai vykdo, teikdami mokiniams karjeros planavimo paslaugas. Mokiniai taip pat pateikė savo

atsakimus, kam jie teikia didžiausią reikšmę renkantis profesiją. Karjeros planavimo paslaugų dėl mokinių būsimos profesijos poreikis foksuojamas septintame paveiksle (žr. 7 pav.)

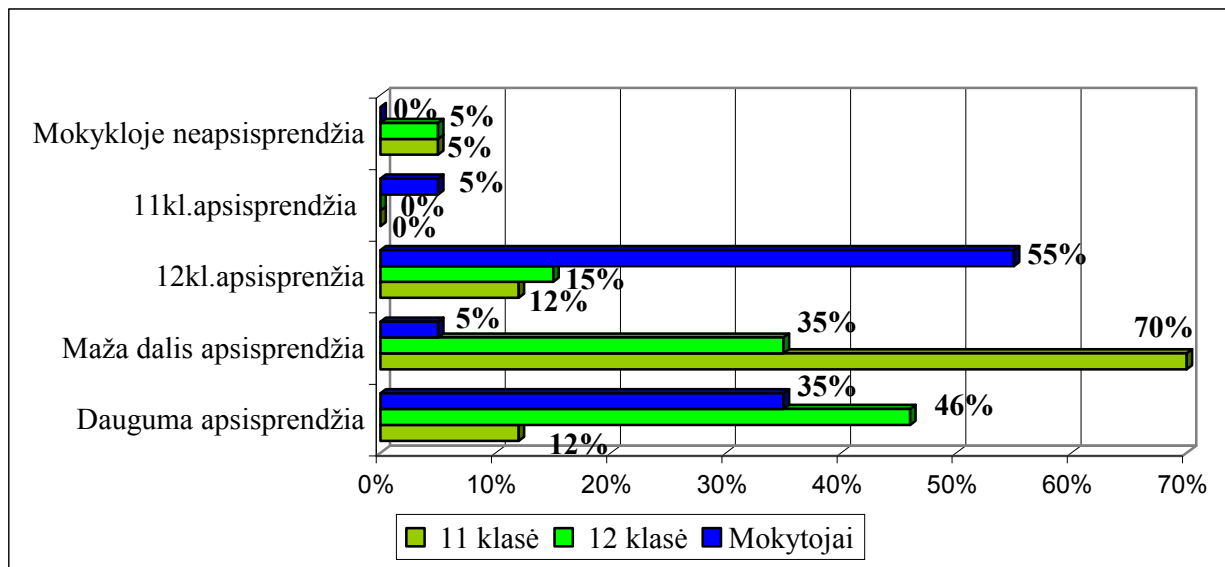

7 pav. Karjeros planavimo paslaugų dėl mokinių būsimos profesijos poreikis (N=203)

Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, 60 proc. mokytojų nurodo, kad daugiausiai reikšmės teikia profesiniam konsultavimui, tuo tarpu 56 proc. moksleivių sako, kad konsultuojasi dėl konkrečios profesijos. Profesinio orientavimo ir profesinio konsultavimo paslaugas renkasi beveik vienodai tyrime dalyvavusių mokinių atitinkamai 23 proc. ir 20 proc. Mokytojos į klausimą „kita“ nurodė, kad taip pat skiria dėmesio veiklinimui ir informavimui. Mokiniai į klausimą „kita“ dar nurodė, kad domisi profesinėmis galimybėmis užsienyje, profesijos pobūdžiu, karjeros galimybėmis, darbo įdomumu. Stebint ankstesnių atsakimų rezultatus, kuriuose mokiniai teigė, kad 58 proc. tyrimę dalyvavusių mokinių jau apsisprendę arba iš dalies apsisprendę dėl savo būsimos profesijos, ir paliginus šio atsakymo rezultatus galima daryti išvadą, kad mokiniams svarbiausia gauti karjeros planavimo paslaugų, skirtų konkrečiai jų pasirinktai profesijai įgyti.

Šeškimu klausimu siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę apie apsisprendimą dėl mokinių būsimos profesijos. Mokytojų ir mokinių klausta, ar 11 – 12 klasių mokiniai jau yra apsisprendę dėl būsimos profesijos. Vis atsakymų rezultatai pateikiami priede (žr. 5 priedas, 16 lentelė.). Respondentų buvo klausama kada, jų manimu, mokiniai apsisprendžia dėl savo būsimos profesijos, tyrime dalyvavę mokiniai ir mokytojai galėjo rinktis iš kelių atsakymų variantų: dauguma mokinių apsisprendę; apsisprendusių tik maža dalis; daugiau apsisprendę dvyliktoje klasėje; daugiau apsisprendę vienuoliktoje klasėje; mokykloje moksleiviai dar neapsisprendžia. Kaip žinia nuo vienuoliktos klasės prasideda profiliuotas mokslas, kada mokiniai gali pasirinkti pamokas, susietas su jų busima profesija, stojamaisiais egzaminais. Todėl šiuo momentu labai svarbus mokinių tvirtas apsisprendimas dėl savo ateities. Remiantis šio tyrimo duomenimis, kad apsisprendusių dėl savo profesijos yra tik nedidelė dalis,

suponuoja prielaidą, kad mokiniai nepakankamai rimtai žiūri į savo karjeros planavimą, neatsakingai renkasi profesiją. Respondentų atsakymai pateikti aštuntame paveiksle (žr. 8 pav.).

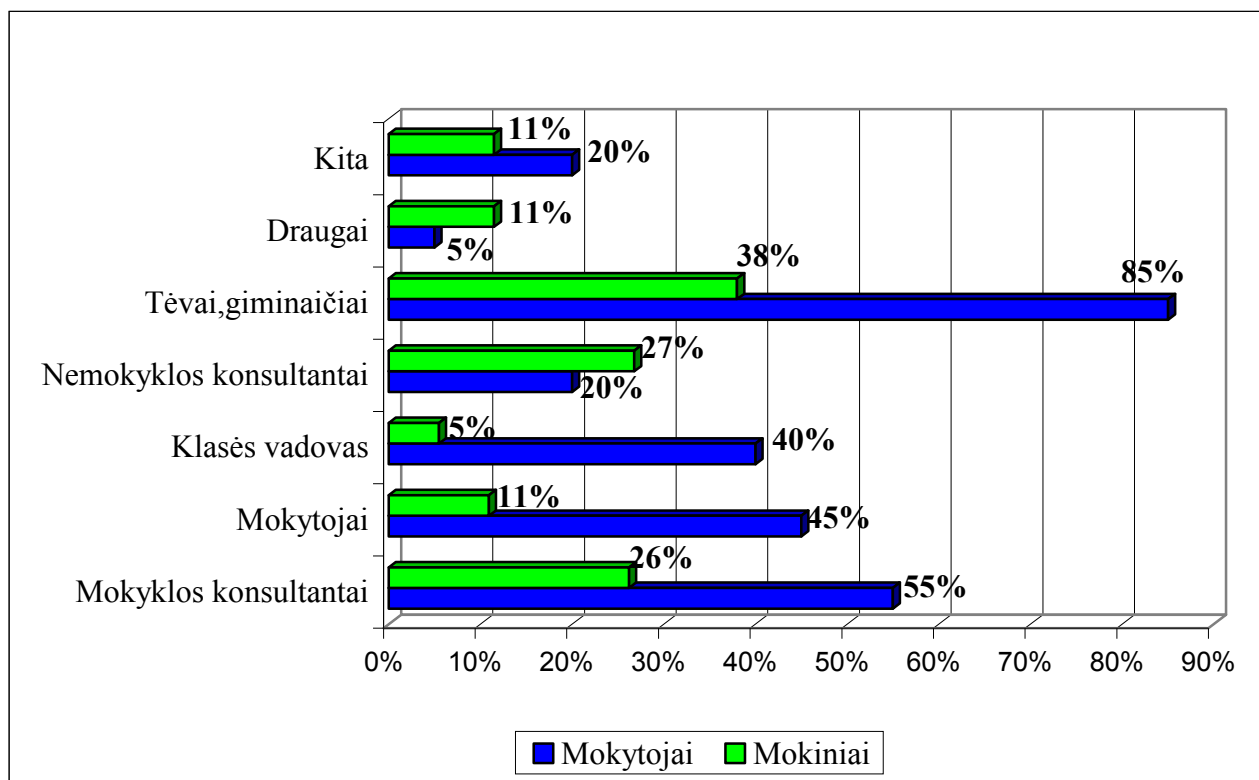

8 pav. Respondentų nuomonė apie apsiprendimą dėl būsimos profesijos (N=203)

Iš gautų tyrimo rezultatų stebima, kad 11 klasėje mokiniai jau yra apsisprendę mano tik 5 procentai tyrime dalyvavusių mokytojų. Dvyliktoje klasėje dėl savo profesijos apsisprendusių mokinių mato šiek tiek daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių mokytojų. Kad dvyliktoje klasėje mokiniai apsisprendžia dėl savo profesijos pasisako tik 15 proc. dvyliktokų, ir 12 proc. vienuoliktokų. Kad mokykloje apleičia dauguma mokinių apsisprendžia dėl savo būsimos profesijos pasisako 35 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų, 12 proc. tyrime dalyvavusių vienuoliktokų, beveik pusė tyrime dalyvavusių dvyliktokų. Kad mokykloje maža dalis apsisprendžia teigia 70 proc. vienuoliktokų, 35 proc. dvyliktokų, ir tik 5 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų. Po 5 proc. tyrime dalyvavusių vienuoliktokų ir dvyliktokų teigia, kad pastebi mokinius, kurie net baigę mokyklą dar nepriima sprendimų dėl savo profesijos. Kaip matyti iš gautų tyrimo rezultatų, labiausiai skiriasi vienuoliktokų teiginys, kad dėl savo profesijos mokykloje apsisprendžia tik maža dalis mokinių. Dvyliktoje klasėje apsisprendusius mokinius pastebi didžioji dalis tyrime dalyvavusių mokytojų. Beveik pusė tyrime dalyvavusių dvyliktokų teigia, kad vis dėlto dauguma moksleivių dėl savo profesijos apsisprendžia dar mokykloje. Vis dėlto pastebima, kad net išėję iš mokyklų nemaža dalis mokinių dar nebūna tiksliai apsisprendę dėl savo profesijos, nors profiliavimas prasideda 10 klasėje.

Sekančiu klausimu buvo norima išsiaiškinti, kokie asmenys turi didžiausios įtakos mokinių profesijos apsisprendimui, tirimo rezultatai fiksuojami priede (žr. 5 priedas, 17 lentelė). Respondentų buvo prašoma pažymėti, kokie asmenys, jų nuomone, turi didžiausios įtakos mokiniams renkantis

profesiją. Tyrime dalyvavę mokiniai ir mokytojai galėjo rinktis iš kelių atsakymo variantų: mokyklos konsultantų, mokytojų klasės vadovų, konsultantų teikiamomis paslaugomis ne mokykloje, tėvų – giminaičių, draugų ir „kita“. Atsakimai demonstruojami devintame paveiksle (žr. 9 pav.).

9 pav. **Mokinių profesijos apsisprendimą įtakojantys asmenys (N=203)**

Apžvelgiant atsakimų duomenis pastebima, kad 85 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų mano, kad didžiausią įtaką mokinių profesijos apsisprendimui turi tėvai ir giminaičiai. Priimdami sprendimus dėl savo ateities planų 38 proc. tyrime dalyvavusių mokinių linkę pasitikėti tėvais, giminaičiais. 27 proc. mokinių taip pat nurodo, kad jiems įtakos renkantis profesiją turi ir konsultantai, dirbantys ne mokykloje. 26 proc. mokinių nurodo, kad mokykloje dirbantys konsultantai taip pat įtakoja jų apsisprendimą. Daugiau kaip pusė tyrime dalyvavusių mokytojų mano, kad mokiniams renkantis profesiją įtakos turi mokyklos karjeros centrų darbuotojai. Kad profesijos pasirinkimui įtakos turi draugai, mokytojai, patys mokiniai mano 11 proc. tyrime dalyvavusių mokinių. Gauti rezultatai rodo, kad tyrime dalyvavę mokytojai nurodo šeimos, mokyklos konsultantų, mokytojų, klasės vadovų įtaką, kaip labiausiai įtakojančius mokinių profesijos pasirinkimą. Stebint tyrime dalyvavusių mokinių atsakimus, negalima išskirti mokinius labiausiai įtakojančius asmenis. Beveik vienodai mokinius renkantis profesiją įtakoja šeima, konsultantai ne mokykloje, mokyklos konsultantai.

Karjeros planavimo grupėje dirbantys pedagogai į klausimą „kita“ atsakė, kad mokiniams renkantis karjerą įtakos turi visa aplinka, susidūrimas su tam tikromis situacijomis. Taip pat pabrėžė, kad sprendimą kokią profesiją pasirinkti lemia patys mokiniai, jų pomėgiai. Tyrime dalyvavę mokiniai prie teiginio „kita“ nurodė, kad jiems įtakos renkantis karjerą turi autoritetai. Taip pat jie patys priima sprendimus. Mokiniai akcentavo, kad jų pasirinkimui įtakos turi ir galimybės patekti į norimą specialybę, taip pat mokslų kainos. Todėl sumuojant panašius atsakymus jie sugrupuoti pagal kategorijas, o šie pagal subkategorijas aštuntoje lentelėje (žr. 8 lentelę).

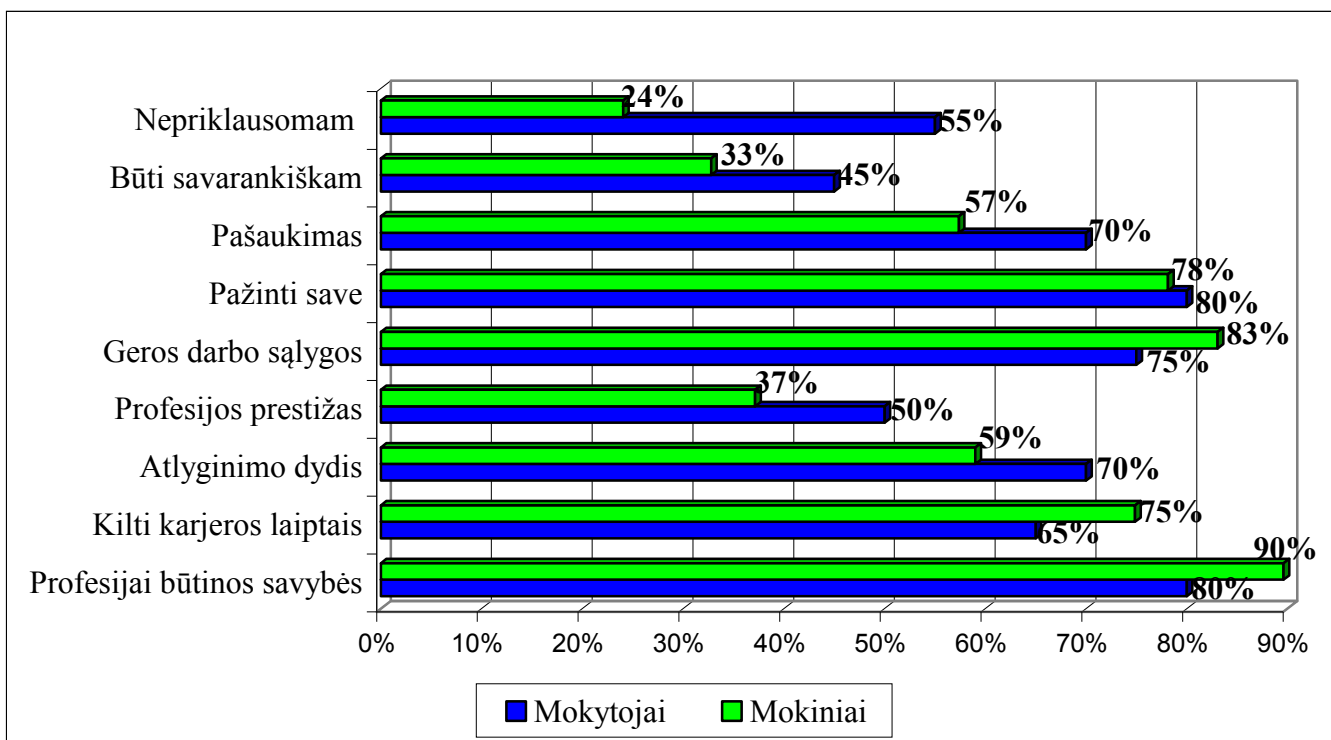
8 lentelė

Mokinių profesijos apsisprendimą įtakojantys veiksniai (N=203)

Kategorijos	Subkategorijos	Atsakymai
Pats asmuo (N=25)	Asmens norai ir galimybės	<i>Visi iš dalies prisideda, bet žmogus turi nuspręsti pats, kas jam patinka ir tobulinti save toje srityje.</i>
	Hobis	
Profesijos prieinamumas (N=2)	Kaina	<i>Galimybė patekti į studijas ir mokslų kainos. Labai lemia ir vieta, kur mokymo įstaigos randasi.</i>
	Galimybė pagal vietą	
Autoritetas (N=4)	Patinkantys mokytojai	<i>Mokomieji, patinkantys dalykai, autoritetingi mokytojai, kurie sugeba įdomiai praveisti pamokas.</i>
	Mokytojų pamokų dėstymo būdas	
Asmeninės savybės (N=18)	Pašaukimas	<i>Profesijos pasirinkimui įtaka turi asmens pašaukimas patinkančiam darbui, darbui tinkančios savybės.</i>
	Darbui tinkančios savybės	
Darbo rinka (N=4)	Profesijos paklausa	<i>Mokiniams svarbu profesijos paklausa darbo rinkoje, pasirinktos profesijos darbo vietos</i>
	Darbo vietų skaičius	

Kaip matyti iš gautų rezultatų, 25 mokinių profesinį apsisprendimą lemia asmens norai ir galimybės, mėgstama veikla, taip pat 18 mokinių teigia, kad profesijos pasirinkimą įtakoja asmeninės savybės: pašaukimas, darbui tinkančios savybės. Tyrimo duomenys patvirtino teorinėje dalyje nagrinėtų mokslininkų, tyrėjų nuomonę, kad profesinė karjera planuojama atsižvelgiant į asmens gebėjimus, vertybes, interesus, polinkius, motyvaciją. D. Augienė (2009) iškiria vidinius ir išorinius veiksnius, turinčius įtakos profesijos pasirinkimui. Vidiniai veiksniai, anot autorės, tai amžius, intelektas, poreikiai, interesai, gebėjimai, potraukis ir t.t. Išoriniai – šeima, draugai, žiniasklaida, švietimas, darbo rinka ir t.t.

Kitu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę, kokie veiksniai įtakoja mokinius besirenkančius profesiją. Vis tyrimo rezultatai fiksuojami priede (žr. 6 priedas, 18 lentelė.). Svarbiausi veiksniai mokiniams renkantis profesiją pateikiami dešimtame paveiksle (žr. 10 pav.).

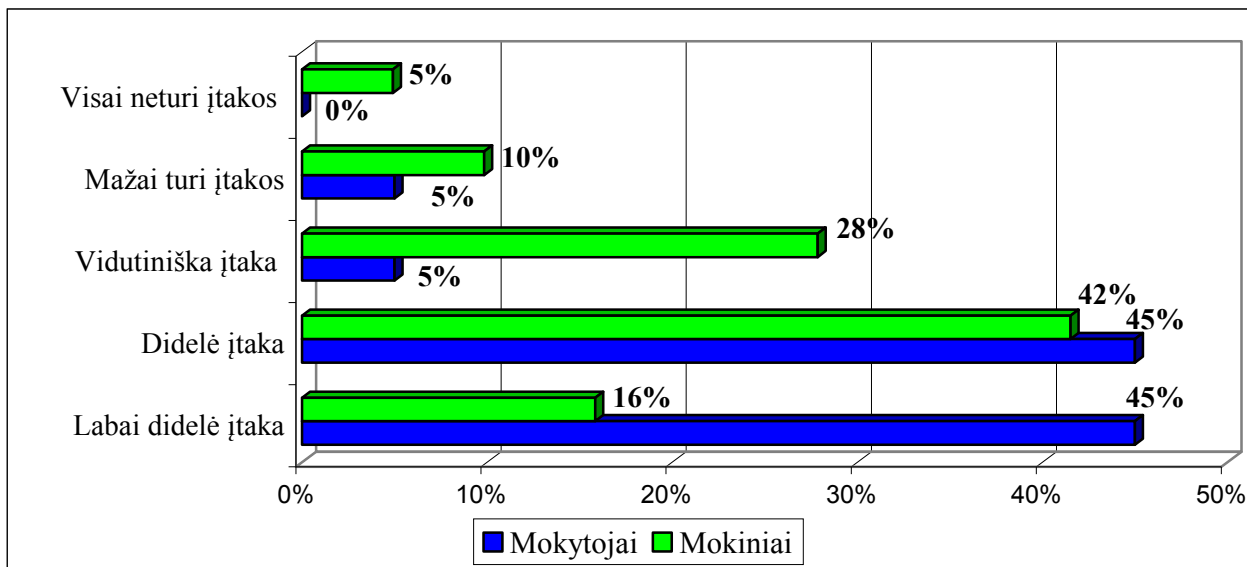

10 pav. Svarbiausi veiksniai mokiniams renkantis profesiją (N=203)

Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, tiek mokytojai, tiek moksleiviai labiausiai vertina sugebėjimus, asmenines savybes, būtiną profesijai. Tai mano 80 proc. mokytojų ir 90 proc. moksleivių. Labiausiai išsiskyrė mokytojų ir mokinių nuomonės apie savarankiškumą. Daugiau nei pusę tyrimę dalyvavusių mokytojų teigia, kad studijavimas leis mokiniams pasijusti laisviems, neribojamiems tėvų, tačiau apie nepriklausomybę, kaip vieną iš veiksnių įtakančių mokinius, pasisako tik 24 proc. tyrimę dalyvavusių mokinių. Taip pat respondentai pažymi, kad renkantis profesiją labai svarbu pažinti save, savo gabumus, pomėgius, vertybes. Tam pritaria 80 proc. mokytojų ir 78 proc. moksleivių. Tiek mokytojams, tiek mokiniams aktualu geros darbo sąlygos. Taip mano 83 proc. mokinių ir 75 proc. mokytojų. Respondentams ne tiek svarbus profesijos prestižas, atlyginimo dydis. Pastebima, kad mokiniams vis dėlto svarbiau renkantis profesiją yra svarbesni išoriniai motyvai: materialiniai dalykai, darbo sąlygos, o mokytojai mano, kad renkantis profesiją reikėtų labiau atsižvelgti į vidinius motyvus.

Kitu klausimu respondentų klausta, koks, jų nuomone, yra šeimos indėlis mokiniams renkantis profesiją. Vis tyrimo rezultatai fiksuojami priede (žr. 6 priedas, 19 lentelė.). Respondentų nuomonė,

apie šeimos įtaką mokinių profesijos pasirinkimui pateikiami vienuoliktame paveiksle (žr. 11 pav.).

11 pav. Šeimos indėlis mokiniams renkantis profesiją (N=203)

Vertindami, kokį indėlį moksleiviui turi šeima, tiek mokytojai, tiek moksleiviai mano, kad turi didelės įtakos (45 proc. mokytojų ir 42 proc. moksleivių). Kad visiškai neturi jokio įtakos galvoja 5 proc. mokinių, kad mažai įtakos turi galvoja 10 proc. mokinių ir 5 proc. mokytojų. Suprantama, nes šeima – daugiausiai įtakoja savo atžalas. Nuo jų neretai priklauso, ar moksleivis galės pasirinkti prestižinę profesiją, už kurią gali reikėti mokėti, ar moksleivis galės vyktį mokytis į kitą miestą, šalį ir pan.

Respondentams buvo užduotas klausimas, ar prieš pasirenkant profesiją mokiniams reikėtų išbandyti savo jėgas kokioje nors profesinėje veikloje. Tyrimo duomenys atsispindi 9 lentelėje.

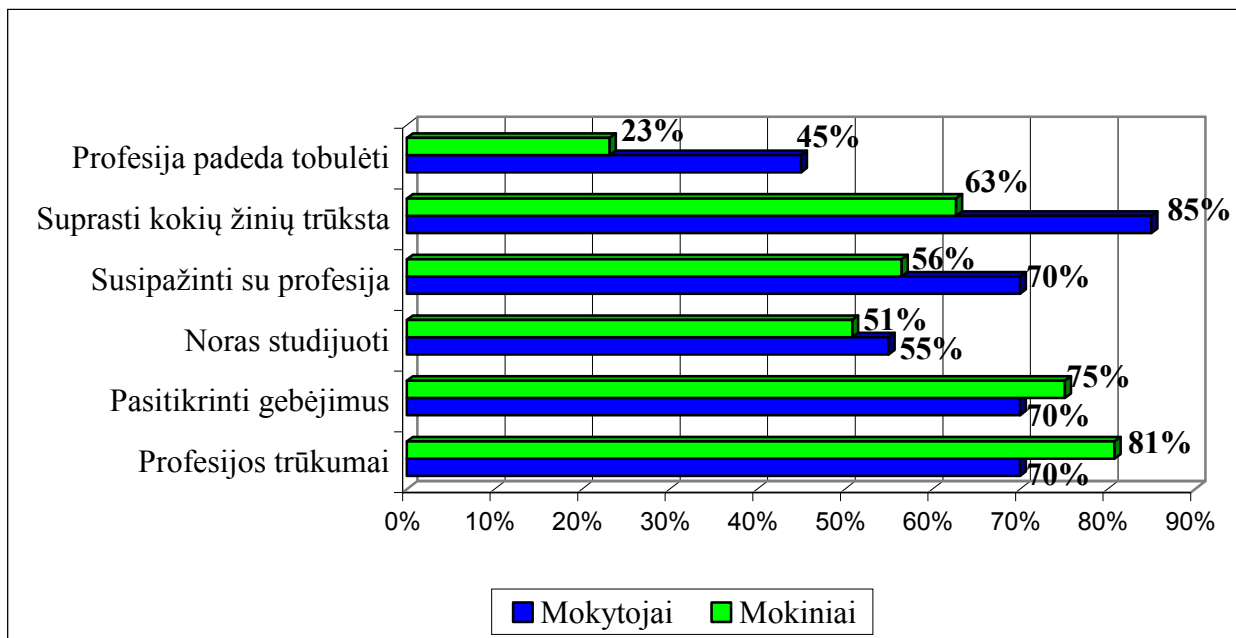
9 lentelė

Praktikos reikšmė mokinių profesijos pasirinkimui (N=203).

Praktika	Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%
Taip	20	100%	177	97%
Ne	0	0%	6	3%

Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, mokytojai šimtu procentų įsitikinę, kad tai būtų didelis privalumas. Tam pritaria ir 97 proc. moksleivių. Vadinasi, respondantai įgytos vienos ar kitos darbinės veiklos patirtį laiko svarbiu elementu prieš renkantis profesiją ir toliau konstruojant savo ateitį.

Žinoma, kad praktika svarbiau nei teorija, todėl respondentams užduotas klausimas, ką jie galvoja, ar praktika reikšminga profesiniam pasirinkimui. Vis tyrimo rezultatai fiksuojami priede (žr. 7 priedas, 20 lentelė). Praktikos reikšmė mokinių profesijos pasirinkimui gauti tyrimo duomenys matyti dvyliktame paveiksle (žr. 12 pav.).

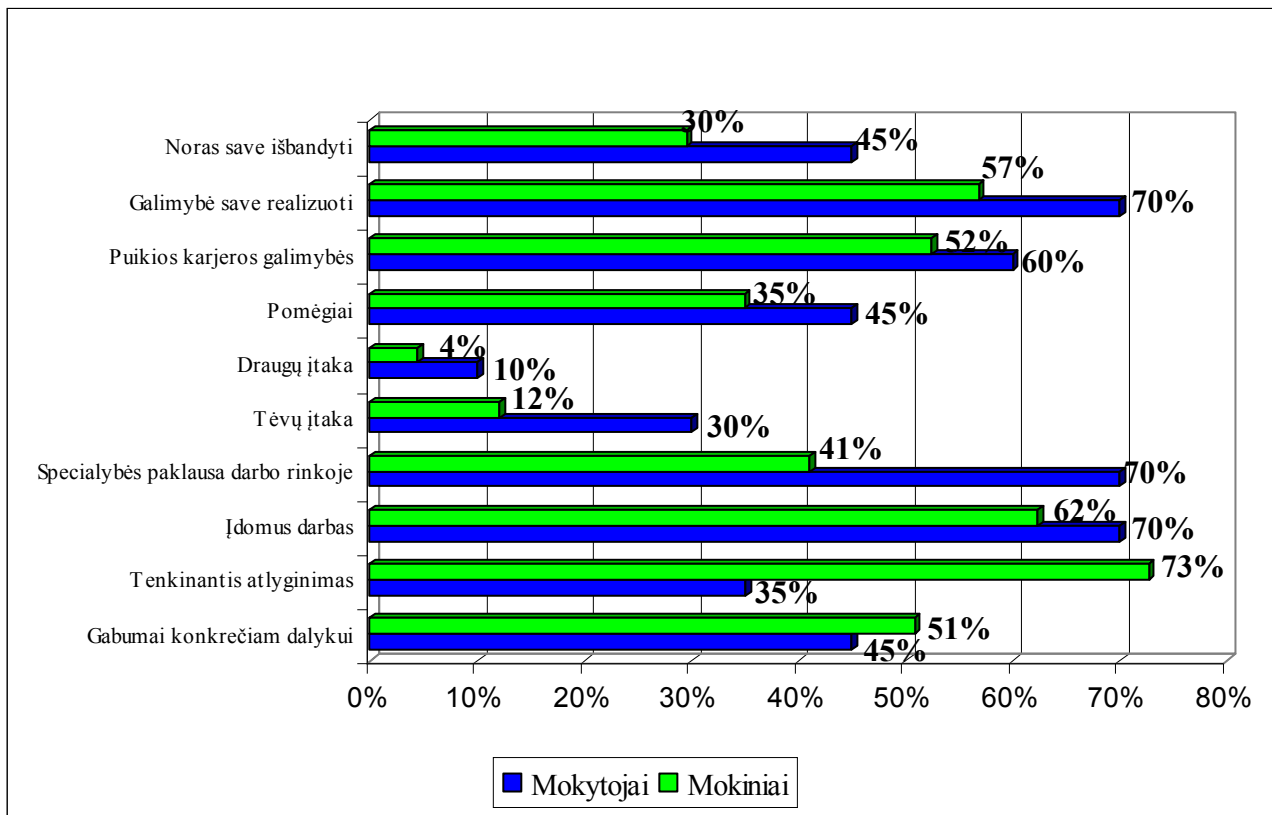

12 pav. **Praktikos reikšmė mokinių profesijos pasirinkimui (N=203)**

Vertindami, kodėl verta prieš renkantis profesiją išbandyti jėgas profesinėje veikloje, respondentai argumentuoja taip: praktikos metu galima pasitikrinti, kokių žinių, įgūdžių, charakterio bruožų privalo turėti tam tikras specialistas, taip teigia 85 proc. mokytojų ir 63 proc. mokinių. Praktiškai išbandant savo jėgas galima pastebėti profesijos privalumus ir trūkumus, tai pastebi 81 proc. mokinių ir 70 proc. mokytojų. Praktikos metu turētu galimybę pasitikrinti ar mokiniai turi tam tikrų gebėjimų reikalingų konkrečiai profesijai, tai pažymi 75 proc. mokinių ir 70 proc. mokytojų. Apie pusę tyrime dalyvavusių respondentų mano, kad praktiškai susipažinus su profesija, gali kilti noras būtent ją studijuoti. Praktikos metu įgytos žinios padētu susipažinti su profesijos veiklos turiniu, taip mano atitinkamai 56 proc. mokinių ir 70 proc. mokytojų. Praktiškai įgytos žinios mokiniams padētu suprasti, kaip profesija padeda žmogui dvasiškai ir fiziškai tobulėti teigia 23 proc. mokinių ir 45 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad respondentų nuomone, praktika profesijos pasirinkimui turi tikrai didžiulę reikšmę.

Sekančiu anketoje užduotu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę, kokie motyvai lemia mokinių apsisprendimą renkantis profesiją. Mokiniai ir mokytojai atsakydami į pateiktą klausimą galėjo įvertinti veiksnius ne tik kaip labai svarbius, bet ir kapi svabu, nelabai svarbu ir

nesvarbu. Tyrimo rezultatai fiksuojami priede (žr. 7 priedas, 21 lentelė). Labai svarbūs motyvai lemiantys mokinių profesijos apsisprendimą pateikiami tryliktame paveiksle (žr. 13 pav.).

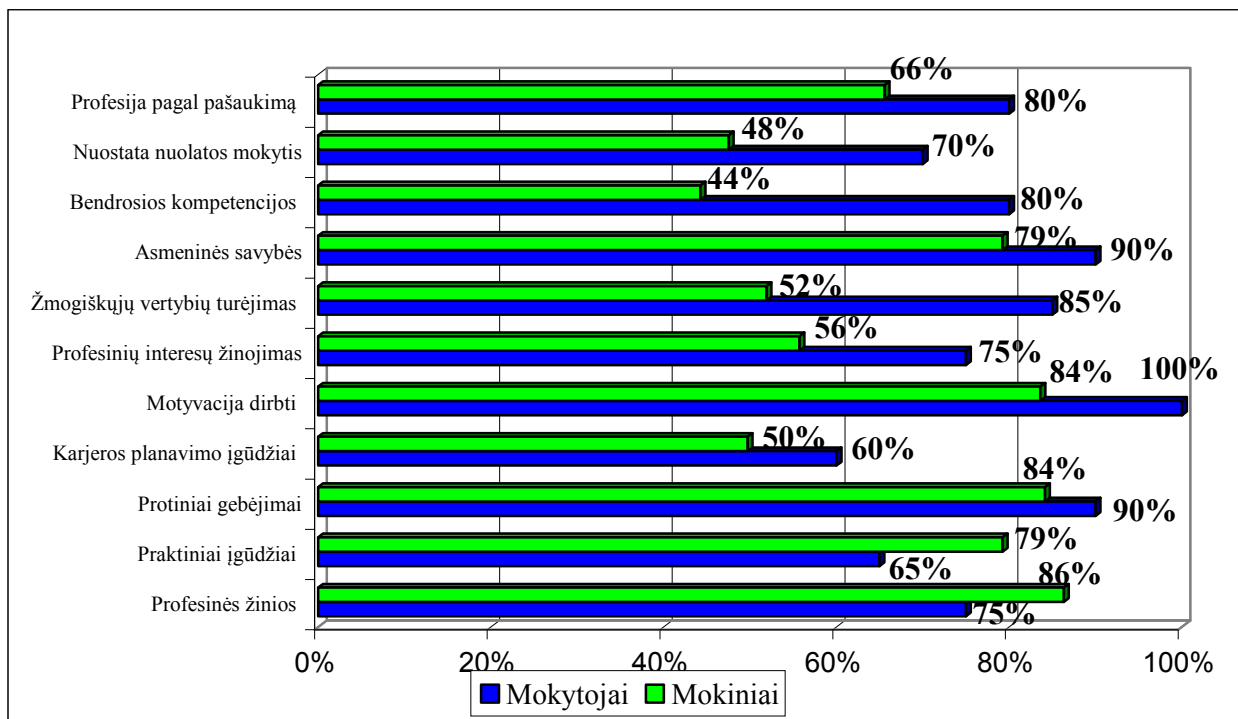

13 pav. Labai svarbūs motyvai lemiantys mokinių profesijos apsisprendimą. (N=203)

Mokinių ir mokytojų klausta, kokie pagrindiniai motyvai yra labai svarbūs renkantis profesiją. Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, mokiniams svarbiausias yra atlygis už darbą (73 proc.), įdomus darbas (62 proc.), galimybė save realizuoti (57 proc.), puikios karjeros galimybės (52 proc.). Tyrime dalyvavę mokytojai įsitikinę, kad svarbiausia galimybė save realizuoti (70 proc.), puikios karjeros galimybės (60 proc.), specialybės paklausa darbo rinkoje (70 proc.) ir įdomus darbas (70 proc.). Kaip matyti, mokinių ir mokytojų nuomonės išsiskyrė, kadangi skiriasi ir jų vertybių sistema. Mokinius profesijos pasirinkimą motyvuoja materialūs dalykai, darbo įdomumas, galimybė save realizuoti ir puikios karjeros galimybės. Neretai rinkdamiesi profesiją jaunuoliai neatsižvelgia į savo gebėjimus ir poreikius, renkasi profesijas pagal prestižą ar įtakotas draugų, todėl ateityje iškyla profesijos pasirinkimo problemų. Klaidingą pasirinkimą lemia ir skurdi patirtis, sukaupta renkantis profesiją: nepakankama arba netinkama informacija apie būsimą profesiją, jos statusą, ekonominę vertę, jos įgijimo galimybes ir įsidarbinimą; praktinės patirties, profesinio veikimo skatinimo trūkumas; pagrįstų rinkimosi motyvų trūkumas (Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos

konsultantams 2008, p. 25). Kitu anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti veiksnius įtakojančius sėkmingą mokinių pasirengimą karjerai.

Duomenys fiksuojami priede (žr. 8 priedas, 22 lentelė). Respondentų nuomonės apie labai svarbius veiksnius lemiančius mokinių profesijos apsisprendimą pateikiami keturioliktame paveiksle (žr. 14 pav.).

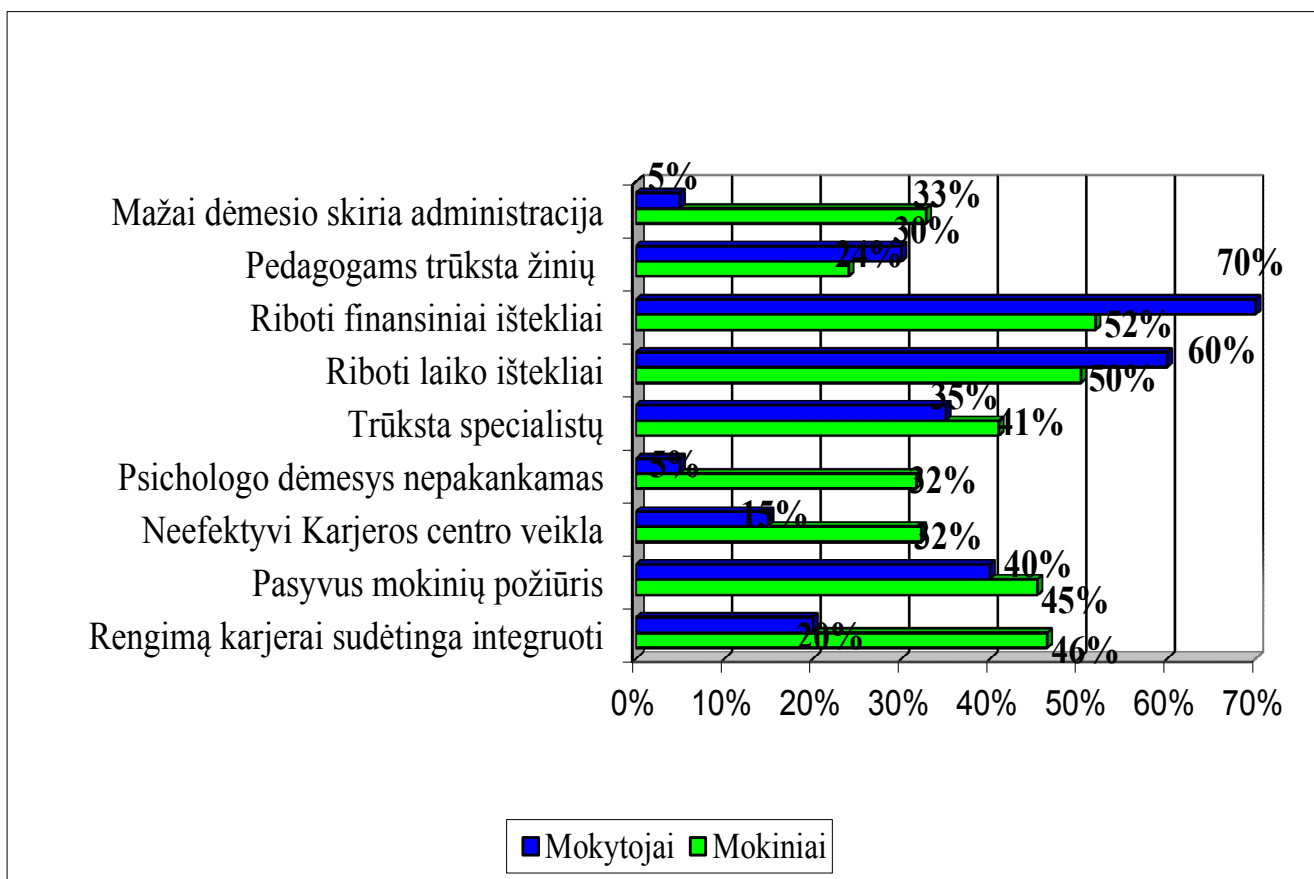

14 pav. Veiksniai įtakoiantys sėkmingą mokinių pasirengimą karjerai (N=203)

Pateikti atsakymai rodo, kad labai sėkmingą mokinių pasirengimą karjerai lemia protiniai gebėjimai ir motyvacija dirbti, apie tai pasisako po 84 proc. mokinių. 79 proc. tyrime dalyvavusių mokinių išskiria, kad sėkmingą pasirinkimą įtakoja ir praktiniai įgūdžiai, ir jų pačių darbui tinkamos asmeninės savybės. 66 proc. moksleivių mano, kad ir profesijos pagal pašaukimą studijavimas, taip pat turi įtakos sėkmingai karjerai. Apie sėkmingos karjeros projektavimą, grindžiama motyvacija dirbui, pasisako visi tyrime dalyvavę mokytojai. Kad darbui tinkamos mokinių asmeninės savybės ir protiniai gebėjimai, tai veiksniai kurie lemia sėkmingą karjera pasisako 90 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų.

Apibendrinant galima teigti, kad sėkmingos karjeros kelias suprantamas įvairiai. Profesinė karjera planuojama atsižvelgiant į asmens gebėjimus, vertybes, interesus, polinkius, motyvaciją. Karjeros projektavimas suvokiamas kaip sugebėjimas išvelgti būsimas darbo rinkos kaitos tendencijas, gebėjimą tirti bei planuoti savo profesinės kvalifikacijos tobulinimosi poreikius kintant darbo rinkai.

Kitu anketoje užduotu klausimu respondentų buvo prašoma įvardinti problemas, jų manymų kylančias rengiant mokinius būsimai profesijai. Atsakymų duomenys pateikti penkioliktame paveiksle (žr. 15 pav.).

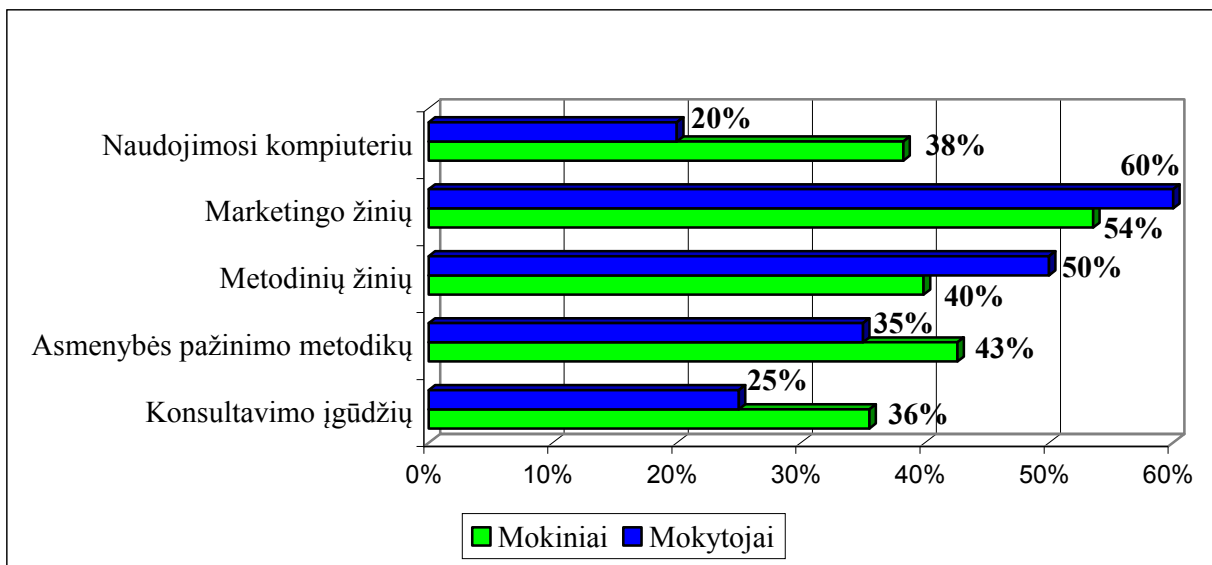

15 pav. Sunkumai įtakojantys sėkmingą mokinių pasirengimą karjerai (N=203)

Tyrimo rezultatai fiksuojami priede (žr. 8 priedas, 23 lentelė). Kad mokiniai būtų pasirengę kuo sėkmingiau susiplanuoti savo karjeros modelį, būtina panaikinti kiek galima daugiau trūkdsių, kurie neleidžia pasiekti kuo geresnių rezultatų. Tuos trukdžius ir įvertino respondentai. Ribotus finansinius išteklius ir laiko, skirtą sėkmingam karjeros planavimui, trukdžius pažymėjo pusė tyrime dalyvavusių mokinių. Taip pat, kad mokinių rengimą karjerai sudėtinga integruoti į mokomuosius dalykus ir pasyvų mokinių požiūrį į savo karjeros planavimą pastebi 45 proc. tyrime dalyvavusių mokinių. Kad mokykloje trūksta specialistų (karjeros edukologų ar kvalifikuotų konsultantų), mažai dėmesio mokinių rengimui karjerai skiria mokyklos psichologas ir mokyklos administracija pažymėjo 32 proc. tyrime dalyvavusių mokinių. Ribotus finansinius išteklius ir laiko trūkumą teigia pastebėję ir 70 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų. Jie (40 proc.) taip pat pažymėjo, kad sėkmingam mokinių paruošimui karjerai trukdo ir specialistų trūkumas mokyklose, ir pasyvus pačių mokinių požiūris. Stebint, kad abi

respondentų grupės pažymi vienodus, jų manimu, trukdžius, būtina atkreipti į tai dėmesį, tinkamai sureguoti ir stengtis pagal galimybes kuo daugiau jų pašalinti. Pašalinti sunkumai suponuos galimybes sėkmingam mokinių karjeros susiplanavimui.

Sekančiu klausimu respondentų buvo paprašyta įvardinti, jų nuomone, kokių žinių trūksta karjeros specialistams. Rezultatai fiksuojami priede (žr. 9 priedas, 24 lentelė). Tyrime dalyvavusių mokinių ir mokytojų nuomonės apie žinias, kurių iš dalies trūksta karjeros specialistams pateikiamos šešioliktame paveiksle (žr. 16 pav.).

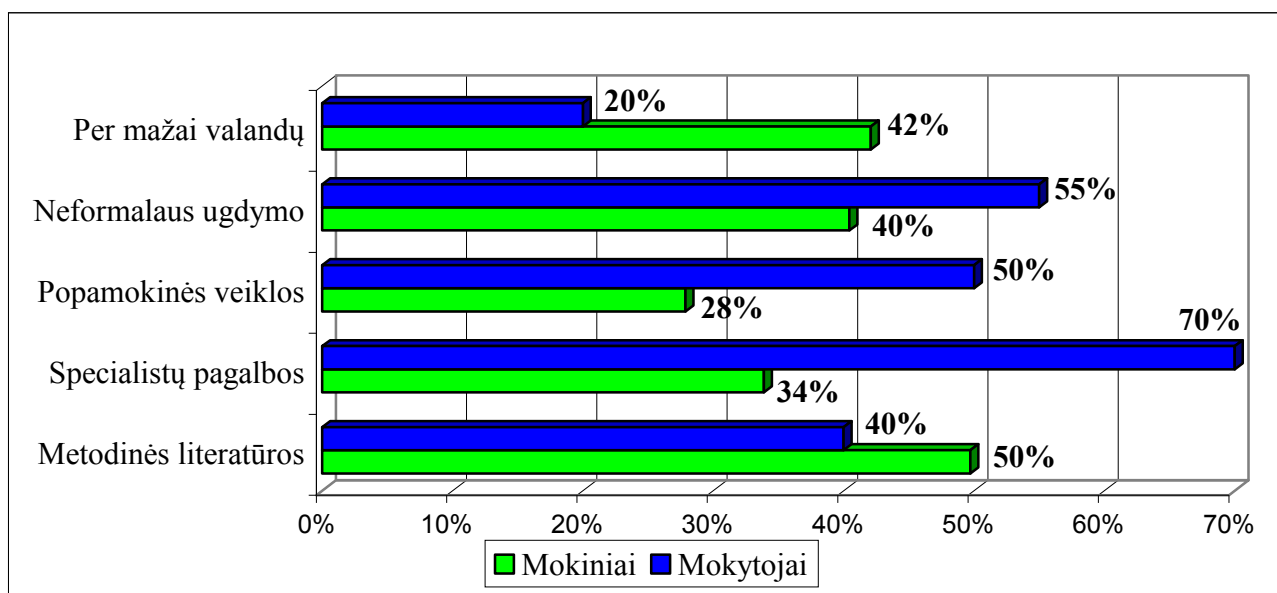

16 pav. Žinios, kurių iš dalies trūksta karjeros specialistams (N=203)

Teikiant karjeros planavimo paslaugas karjeros specialistų veikloje stebimas konsultavimo įgūdžių, marketingo žinių, metodinių žinių, asmenybės pažinimo pažinimo metodikų, konsultavimo įgūdžių trūkumas. Beveik vienodai sutapo tyrime dalyvavusių respondentų nuomonės, kad iš dalies karjeros specialistams dar trūksta įvairių žinių ir gebėjimų. Marketingo žinių trūkumą fiksuoja 60 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų ir 54 proc. tyrime dalyvavusių mokinių. Marketingas - tai poreikių išsiaiškinimo ir jų tenkinimui reikalingų sprendimų priėmimo bei įgyvendinimo procesas. Atitinkamai 50 proc. ir 40 proc. tyrime dalyvavę respondentai iš dalies sutinka, kad karjeros specialistams metodinių žinių taip pat trūksta. Sėkmingas mokinių karjeros kelias labai priklauso nuo konsultavimo paslaugų kokybės. Daugeliu atvejų paslaugų kokybė yra susijusi su nuolat vykstančiu karjeros specialisto savęs tobulinimo procesu, kuris apima kompetencijas, funkcijas, pagrindinius ir specialiuosius konsultavimo gebėjimus, todėl karjeros konsultantui svarbu įgyti nuostatą nuolatiniam profesiniam tobulinimuisi, būti kūrybiškam ir atviram naujovėms. Taigi galima teigti, kad karjeros

specialistų veikla reikalauja įvairiausių žinių ir gebėjimų, kurie būtini norint suteikti kokybiškas paslaugas.

Kitu anketoje užduotu klausimu buvo norima išsiaiškinti respondentų pasiūlimus, kad mokyklose efektyviau būtų teikiamos karjeros planavimo paslaugos. Atsakimų rezultatai fiksuojami priede (žr. 9 priedas, 25 lentelė). Respondentų nuomonės, karjeros planavimo paslaugų efektyvumo didinimui pateikiami septynioliktame paveiksle (žr. 17 pav.).

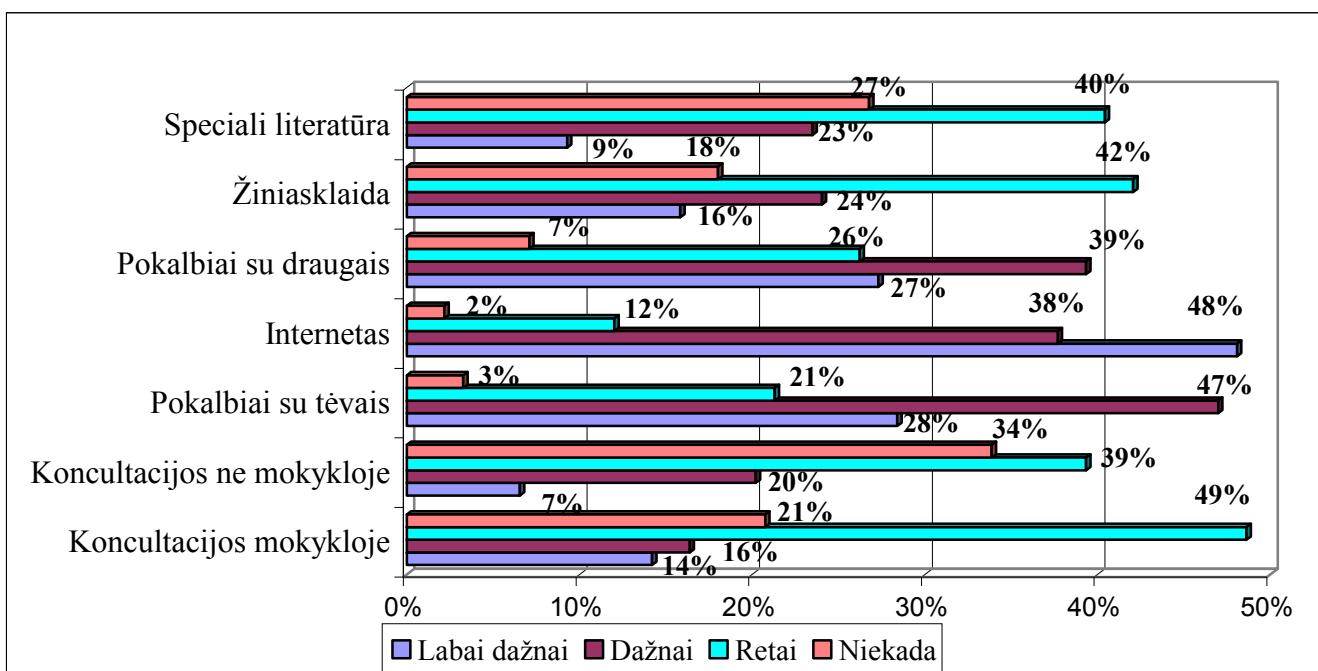

17 pav. **Pagalba efektyviam karjeros planavimo paslaugų teikimui mokykloje (N=203)**

Kad efektyviam karjeros planavimo paslaugų teikimui trūksta metodinės literatūros pastebi pusę tyrime dalyvavusių mokinių. Kad paslaugų teikimui skiriama per mažai valandų, o ir neformalaus ugdymo pasigedo 40 proc. mokinių. 30 proc. tyrime dalyvavusių mokinių iš dalies sutinka, kad karjeros planavimui trūksta ir kitų specialistų pagalba, taip pat galėtų būti daugiau popamokinės veiklos. Karjeros planavimo darbo grupėje veiklą vykdančių mokytojų respondentų (70 proc.) iš dalies sutinka, kad efektyviam karjeros planavimui reikalinga ir kitų specialistų pagalba. 55 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų iš dalies sutinka, kad popamokinė veikla, neformalus ugdymas taip pat yra efektyvesnių paslaugų garantas. Apibendrinant galima teigti, kad norint pagerinti karjeros planavimo paslaugų kokybę pateisinamos visos priemonės ir metodai. Profesinis veiklinimas – moksleivių įtraukimas į praktinę veiklą, kurioje jie įgyja profesinio darbo patirties; vadovavimas tai veiklai. Pirmąją profesinės veiklos patirtį vaikai įgyja žaisdami. Mokykloje ji plečiama per įvairias pamokas ir užklausinėje veikloje. Įvairios darbinio mokymo formos naudojamos ne tik bendram, bet ir specializuotam lavinimui. Profesinio mokymo įstaigose šis veiklinimas tampa profesiniu mokymu. Pirminis profesinis

mokymas turi vykti aukštesniosiose bendrojo lavinimo mokyklos klasėse, kartais teikiama ir tam tikra specialybės kvalifikacija. (Jovaiša. 2007, p.237).

Sekančiu anketoje užduotu klausimu mokinių buvo prašoma nurodyti šaltinius, kuriais jie naudojami norėdami pasirinkti būsimą profesiją. Atsakymų rezultatai fiksuojami priede (žr. 9 priedas, 26 lentelė.). Šaltiniai, kuriuos mokiniai naudoja būsimos profesijos pasirinkimui pateikiami aštuonioliktame paveiksle (žr. 18 pav.).

18 pav. Mokinių naudojami šaltiniai renkantis profesiją (N=183)

Labai dažnai informacijos apie savo profesiją mokiniai ieško internete, taip pažymėjo apie pusę tyrime dalyvavusių mokinių. Apie profesijos pasirinkimą 47 proc. mokinių dažnai diskutuoja su tėvais, apie tai su draugais dažnai kalba 39 proc. respondentų. Pusę respondentų pažymėjo, kad renkantis profesiją retai naudojami mokyklos specialistų teikiamomis paslaugomis. 40 proc. moksleivių teigia, kad retai naudojami specialia literatūra, ir žiniasklaidos teikiama informacija.

Atviru klausimu respondentų buvo prašoma pateikti savo pasiūlimus, kad karjeros planavimo paslaugos mokiniams būtų kokybiškesnės. Tiek mokytojai, tiek mokiniai turėjo galimybę pateikti savo pasiūlimus, kurie, jų nuomone galėtų būti taikomi mokykloje, kad karjeros planavimo centrų veikla būtų kuo kokybiškesnė ir kad mokiniams pasirenkant profesijas būtų teikiama visokeriopa pagalba, kad pagaliau prasidėtų kuo produktyvesnis dialogas tarp paslaugų davėjų ir paslaugų gavėjų. Pasiūlimai fiksuojami 10 lentelėje.

Pasiūlymai kokybiškesnių karjeros planavimo paslaugų teikimui (N=203)

Mokytojų pasiūlymai (N=20)	N
Bendro darbo iš mokytojų (ataskirų dalykų), auklėtojų, tėvų, ir požiūrio į ugdymą karjerai.	4
Neužtenka vieno specialisto, organizuojančio ugdymo karjerai veiklas. Skirti nors vieną savaitinę pamoką (etata), kaip dėstomą dalyką, įtraukti į ugdymo programą arba kaip pasirenkamą.	10
Remtis tyrimų medžiaga, rinkos situacija, praktinio gyvenimo pavyzdžiais	2
Mokinių pasiūlymai (N=183)	N
Individualūs pokalbiai	13
Skirti daugiau laiko ir teikti įdomesnę informaciją	4
Daugiau nei viena pamoka per savaitę, individualūs pokalbiai, informacija pasinaudoti šia paslauga, nes nevisi apie tai žino.	15
Daugiau ekskursijų į universitetus, kolegijas, darbovietes.	27
Praktikos	20
Neturiu, vis tiek dauguma migruos į užsienį.	1
Skirti daugiau dėmesio mokinių profesiniam ugdymui.	18
Daugiau galimybių pasikonsultuoti su karjeros specialistais.	25
Daugiau naujų renginių, plačiau apšviesti apie profesijas.	3
Etikos pamokos labiausiai tinkamos karjerai integruoti, orientuoti į studijas devintoje klasėje.	2
Susitikimai su profesijų atstovais, ekskursijos, nes mokykla visiškai abejinga tokiems dalykams, jei patys nepasiūlome!!!	1
Karjeros specialistai turėtų labiau domėtis savo kompetencijomis.	6
Išklausti mokinius ir stengtis juos labiau suprasti.	1
Jas reikia iš tikrųjų teikti, o ne apsimesmi, kad jos teikiamos.	8
Nespausti mokinių dėl apsisprendimo, bet padėti jiems pasirinkti.	2
Vesti paskaitas, kuriose teiktu konkrečias konsultacijas.	6

Kad neužtenka vieno specialisto, organizuojančio ugdymo karjerai veiklas, pastebi pusė tyrime dalyvavusių mokytojų. Jie rekomenduoja skirti nors vieną savaitinę pamoką (etata), kaip dėstomą dalyką, įtraukti į ugdymo programą arba kaip pasirenkamą. 27 tyrime dalyvavę mokiniai siūlo organizuoti kuo daugiau ekskursijų į universitetus, kolegijas, darbovietes. 25 mokiniai pabrėžia, kad kokybiškos karjeros planavimo paslaugos būtų teikiamos, reikėtų daugiau galimybių pasikonsultuoti su karjeros specialistais. 20 mokinių akcentuoja, kad praktikos užsiėmimai taip pat labai turėtų didelę įtaką mokiniams renkantis profesiją. Nemaža dalis tyrime dalyvavusių mokinių pabrėžia, kad labai svarbu pagaliau pradėti teikti karjeros planavimo paslaugas, o ne tik teigti, kad tokios paslaugos mokyklose yra teikiamos. Lankantis mokyklose išties stebima tokia situacija, kad nėra jokios informacijos apie tokius centrus, nėra pažimėto kabineto, nėra ir darbo laiko. Informacija mokyklos puslapyje pasenusi ir neatitinka tikrovės.

IŠVADOS

Mokslinės literatūros išvados:

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad karjera suprantama įvairiai. Profesinė karjera planuojama atsižvelgiant į asmens gebėjimus, vertybes, interesus, polinkius, motyvaciją. Karjeros projektavimas suvokiamas kaip sugebėjimas išvelgti būsimas darbo rinkos kaitos tendencijas, gebėjimą tirti bei planuoti savo profesinės kvalifikacijos tobulinimosi poreikius kintant darbo rinkai, kad savo vertybes būtina ne tik pažinti, bet ir mokėti lyginti tarpusavyje (vertybėms suteikti prioritetą). Visas savo turimas ir patikrintas vertybes reikia surikiuoti nuo pačios nereikšmingiausios iki pačios svarbiausios, nes tai turės įtakos svarbiam gyvenimo žingsniui – profesijos pasirinkimui.

2. Mokslinėje literatūroje išskiriami asmens profesijos pasirinkimą sąlygojantys veiksniai: objektyvieji (išoriniai) veiksniai (socialinė aplinka, supanti ir veikianti žmogų) ir subjektyvieji (vidiniai) veiksniai (žmonių asmeninio tapatumo suvokimas ir kūrimas, gyvenimo ir karjeros tikslų sąsajos, išsilavinimas, profesijos pasirinkimas ir kt.). Profesijos apsisprendimas priklauso nuo visų minėtų veiksnių, asmenybės subrendimo ir nuo jam teikiamos pagalbos. Kiekvienam pasirinkimui yra dvi būtinos sąlygos, tai - visapusiška informacija apie profesijas ir galimybes ją įgyti, tolimesnio mokymosi sąlygas, savęs pažinimas ir įvertinimas. Svarbi informacija apie galimybes mokytis, apie ateities perspektyvas. Kita vertus, žmogaus profesinis pašaukimas (gabumai tam tikrai veiklai) taip pat yra labai svarbus veiksnys renkantis profesiją. Vadinasi, labai svarbu jau jaunystėje pasirinkti tokią profesiją, kuri labiausiai atitiktų prigimtinių profesinių pašaukimą ir pasirinkti atitinkamą įstaigą studijoms.

3. Karjeros specialisto veikla moksleivių profesiniam apsisprendimui labai reikšminga. Jie rūpinasi individo profesinio tinkamumo kriterijų nustatymu, profesijai svarbiausių asmenybės savybių išskyrimu, supažindina besikreipiančiuosius su profesijų reikalavimais. Karjeros centrų svarbi užduotis – profesinis veiklinimas, konsultavimas ir konkretus darbas su profesiją pasirinkusiais mokiniais juos motyvuojant, padedant derinti mokinių poreikius su galimybėmis.

Tyrimo rezultatų išvados:

1. Atsakimų rezultatai suponuoja išvadą, kad mokytojų ir mokinių sąveika (bendradarbiavimas) padedant pastariesiems priimti racionalius sprendimus planuojant savo karjerą pasirinktoje profesijoje, nustatant objektyvias ir subjektyvias karjeros galimybes bei atsižvelgiant į profesinių reikalavimų kitimą, karjeros siekius ir galimybes nėra pakankamas. Tyrimų rezultatai patvirtina darbo pradžioje iškeltą hipotezę: tikėtina, kad karjeros specialistų veikla mokinių profesiniam apsisprendimui nėra

pakankama. Šį teiginį galima pagrįsti tuo, kad daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių mokinių dar neapsisprendę dėl savo būsimos profesijos, taip pat mokiniai akcentuoja, kad mokykloje labai retai vyksta konsultacijos karjeros planavimo klausimais, praktiškai nebūna susitikimų su darbdaviais, daugelis mokinių nebuvo ekskursijose į įmones.

2. Karjeros specialistai ir mokiniai teigia, kad rengiant mokinius būsimai profesijai ir karjerai kyla problemų dėl specialistų trūkumo (karjeros edukologų, kvalifikuotų konsultantų), nepakankamo šios sryties (karjeros specialistų etato, ekskursijoms) finansavimo, taip pat pabrėžiamas ir pačių mokinių atsakingo požiūrio nebuvimas sprendžiant karjeros planavimo klausimus, per mažai valandų skiriama paslaugų teikimui.

3. Kad mokinius tikslinga pradėti ruošti jų būsimajai profesijai, jau nuo aštuntos klases, t.y. nuo 14 m. ir tai turi tęstis devintoje ir dešimtoje klasėse, sutinka didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų. Galima teigti, kad aštuntokai, jau baigę progimnazijas, turi apsispręsti kokių kelių pasukti: baigti vidurinę ar mokytis gimnazijoje.

4. Beveik pusę tyrime dalyvavusių dvyliktokų teigia, kad dauguma moksleivių dėl savo profesijos apsisprendžia dar mokykloje. Vis dėlto pastebima, kad net išėję iš mokyklų nemaža dalis mokinių dar nebūna tiksliai apsisprendę dėl savo profesijos, nors profiliavimas prasideda 10 klasėje.

5. Mokiniam trūksta ekskursijų į įmones, susitikimų su darbdaviais, jie norėtų ir praktiškai išbandyti ir susipažinti su profesijų privalumais ir trūkumais. Praktikos reikšmė profesijos pasirinkimui turi tikrai didžiulės įtakos, taip mano didžioji dauguma tyrime dalyvavusių respondentų. Mokiniam trūksta informacijos, žinių, gal ir motyvacijos renkantis profesijas. Pedagogams riboti laiko ir kompetencijų ištekliai. Mokiniai labiau linkę pasitikėti savo jėgomis, nei ieškoti pagalbos karjeros planavimo klausimais.

6. Pastebima, kad mokiniam svarbiau renkantis profesiją yra išoriniai motyvai: materialiniai dalykai, įdomus darbas, darbo sąlygos, o mokytojai mano, kad renkantis profesiją reikėtų labiau atsižvelgti į vidinius motyvus. Tyrime dalyvavusių mokinių nuomone, beveik vienodai mokinius renkantis profesiją įtakoja šeima, konsultantai ne mokykloje, mokyklos konsultantai. Tyrime dalyvavę mokiniai nurodė, kad jiems įtakos renkantis karjerą turi autoritetai (autoritetingi mokytojai, kurie sugeba įdomiai praveisti pamokas), taip pat ir patys mokiniai priima jiems svarbius sprendimus.

REKOMENDACIJOS

Remiantis mokslinės literatūros analize ir tyrimo rezultatais švietimo ministerijai:

1. Reikalinga bendra ugdymo karjerai sistema visoje Lietuvoje. Peržiūrėti švietimo įstatymus ir įvesti privalomas karjeros planavimo pamokas, kad ugdymas karjerai vyktų sistemingai, o ne fragmentiškai. Karjeros planavimo paslaugas turėtų teikti konkretūs karjeros specialistai, už tai gaudami tam tikras valandas ir atlygį už darbą. Jie galėtų susiplanuoti ugdomąją veiklą ir sistemingai siekti gerų rezultatų mokinių karjeros planavime.

2. Pasibaigus karjeros projektui, buvę karjeros koordinatoriai, mokyklose turėtų tęsti pradėtą veiklą. Deja, ne visose mokyklose jiems leidžiama toliau dirbti šiose pareigose, tai yra suteikiant papildomas valandas bei apmokant. Karjeros ugdymas „atiduodamas“ mokyklos administracijai, kurie, kaip žinia, klasių valandėlių mokiniams neveda bei konsultacijų neteikia.

3. Karjeros planavimo pamokas skirti aštuntų, devintų, dešimtų klasių mokiniams, nes jems labiausiai reikalinga pagalba pereinant iš vienos mokymo įstaigos į kitą, toliau planuojant savo ateitį.

4. Ieškoti finansavimo būdų (peržiūrint mokinių krepšelį, dalį lėšų paimti iš 2% gyventojų pajamų mokesčio surenkamos paramos. Gali būti pritraukiamos rėmėjų, tėvų ir kitos lėšos) organizuojant ekskursijas į įmones, organizacijas, metodinėms medžiagoms įsigyti, pedagogų kvalifikacijos kėlimui bei tobulinimuisi.

Karjeros specialistams:

1. Sudaryti ir pateikti mokiniams karjeros centro darbo grafiką. Pateikti išsamią informaciją apie karjeros planavimui skirtas paslaugas, vykdomą veiklą, pareikšti norą dėl efektyvaus bendradarbiavimo su mokiniais.

2. Tobulinti profesinio informavimo ir konsultavimo veiklą: įtraukti socialinius partnerius, tėvus į profesinį konsultavimą skatinant pasakoti apie savo profesinį pasirinkimą;

3. Daugiau bendradarbiauti su kitomis ugdymo įstaigomis: kviesti kitų ugdymo įstaigų karjeros specialistus dalintis gerąja patirtimi;

4. Turėtų būti toliau kuriamos, tobulinamos metodinės priemonės, kurios būtų prieinamos visiems: tiek mokiniams, tiek mokytojams, tėvams;

5. Profesinis veiklinimas – moksleivių įtraukimas į praktinę veiklą, kurioje jie įgyja profesinio darbo patirties; vadovavimas tai veiklai. Pirminis profesinis mokymas turi vykti aukštesniosiose bendrojo lavinimo mokyklos klasėse, kartais teikiama ir tam tikra specialybės kvalifikacija. (Jovaiša., 2007, p.237). Ši profesoriaus citata galėtų būti kaip siekiamybė šiandienos bendrojo ugdymo mokyklose.

LITERATŪRA

1. Akudovičiūtė A., Bučaitė J., Grakauskas Ž. ir kt. (2007). *Mokymosi ir karjeros galimybių pažinimo vadovas studentui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
2. Albrechtas J. (2005). *Asmenybė ir karjera*. Vilnius. Klaipėdos socialinių mokslų kolegija.
3. Augienė D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
4. Bajorūnas Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius: Jovaras.
5. Barkauskaitė M. (2007). *Profesinis konsultavimas ir orientavimas šiuolaikinio profesinio rengimo kontekste*. [žiūrėta 2014-10-01], Prieiga per internetą: http://www.euroguidance.lt/uploads/files/BarkauskaiteProfesinis%20konsultavimas%20ir%20orientavimas_2007.pdf
6. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
7. Dailidienė E., Navickienė L. (2006). Profesinio konsultavimo paslaugų gerinimas: problemos ir jų sprendimo būdai. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 11. p. 78 -85.
8. Geštalto psichoterapijos mokymo programa mokymo standartai. [Žiūrėta 2014 07 30], prieiga per internetą: <http://www.nap.edu/readingroom/books/mentor/1.html>
9. Gibson R. L., Mitchell M. H. (2006). *Introduction to career counseling for the 21st century*. Upper Saddle River (N.J.): Pearson/Merrill Prentice Hall.
10. Grakauskas Ž. ir kt. (2007). *Savęs pažinimo vadovas studentui*. Vilnius: Vilniaus universiteto Karjeros centras.
11. Gumuliauskienė A., Augienė D., Babrova L. ir kt. (2002). *Karjera šiandien ir rytoj*. Šiauliai. Šiaulių universiteto leidykla.
12. Herr E. L., Cramer S. H., Niles S. G. (2004). *Career guidance and counseling through the lifespan: systematic approaches*. Boston: Pearson.
13. Holland J. K. (1973). *Making vocational choices: A theory of Careers*. New York: Prentice Hall.
14. Indrašienė V., Rimkevičienė V. ir kt. (2006). Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose. Tyrimo ataskaita. [Žiūrėta 2013-02-11]. Prieiga per internetą: <http://www.euroguidance.lt/uploads/files/mokiniuprofinfkonsormokyklose2006.pdf>
15. Jakavičius V. (1998). *Žmogaus ugdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
16. Jankevičius S. (2001). Informacijos vaidmuo, formuojant moksleivių profesinį apsisprendimą. *Acta Paedagogica Vilnensia: mokslo darbai*. Vol. 8, pp. 263 – 267. Vilniaus universiteto leidykla.

17. Jovaiša, L., Orenienė, R. (2003). Profesinis konsultavimas žmogiškųjų išteklių plėtros kontekste. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 7. Vinius: VDU.
18. Jovaiša L. (1999). *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora
19. Jovaiša L. (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas: Šviesa.
20. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius. Gimtasis žodis.
21. Kegel M. (2014). *Berufswahl. Hilfe, ich kann mich entscheiden*. Karrierespiegel. Žiūrėta [2014 08 30]. Prieiga per internetą: <<http://www.spiegel.de/karriere/berufstart/entscheidungshilfe-bei-der-berufswahl-checkliste-fuer-unschluessige-a-942081.html>>
22. Karjeros planavimo gebėjimų ugdymo C metodika. (2008). *Profesinio orientavimo sistemos sukūrimas ir diegimas*. [Žiūrėta 2014 01 01], Prieiga per internetą: <<http://uks.lmns.lt/images/Dokumentai/9%20Karjeros%20planavimo%20gebejimu%20ugdymo%20C%20metodika.pdf>>
23. Kočiūnas R. (1995). *Psichologinis konsultavimas*. Vilnius: Lumen.
24. Kregždė S. (1988). *Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai*. Kaunas: Šviesa.
25. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
26. Laužackas R. (1997). *Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
27. Laužackas R., Danilevičius E., Gurskienė O. (2004). *Profesinio rengimo reforma Lietuvoje. Parametrai ir rezultatai*. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto leidykla.
28. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto leidykla.
29. Laužackas R., Teresevičienė M., Stasiūnaitienė E. (2005). *Kompetencijų vertinimas neformaliajame ir savaiminiame mokymesi. Monografija*. Kaunas, VDU.
30. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymas. Nr. ISAK-739/A1-116 "Dėl profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašo patvirtinimo".
31. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrų 2003 m. lapkričio 19 d. įsakymas. Nr. ISAK-1635 / A1-180 *Lietuvos profesinio orientavimo strategija*.

32. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. sausio 15 d. įsakymas. Nr. V-72. *Ugdymo karjerai programa*. [Žiūrėta 2014 09 01], prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai/ministro-isakymai.html>>
33. Litvinienė J. (2002). *Šeima – vaiko ugdymo institucija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
34. Miškinis K. (2003) *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
35. Mokslinė studija: konsultantų kompetencijų aprašas (2007). Prieiga per internetą: (žiūrėta 2014-10-04): <<http://www.vdu.lt/esf/esf0160/files/konsultanto-komp-aprasas1.pdf>>
36. Navickienė L.(2012). Karjeros konsultanto kvalifikacijos parametrai. *Karjeros projektavimas: Tyrimai ir konsultavimas*. Nr. 1. p. 90-113.
37. Nazelskis E. (2010). Profesinis orientavimas švietimo ir verslo plėtros kontekste. ISSN 925016. *Acta paedagogica Vilnesia: mokslo darbai*. Žiūrėta [2014 08-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.euroguidance.lt/uploads/files/straipsniai/POsvietirverslokonteksteNazelskis2010.pdf>>
38. Parsons F. (1909). *Choosing a Vocation*. - New York: Free Press. [Žiūrėta 2014 09 23]. prieiga per internetą: <https://archive.org/details/choosingavocati00parsgoog>
39. Pažerienė V., Levickis V., Butvilas T. (2014). *Mokinių profesinio veiklinimo metodika*. [Žiūrėta 2014 09-18]. Prieiga per internetą: <<file:///C:/Users/vartotojas/Downloads/mpvmetodikanauja10-062.pdf>>
40. Petkevičiūtė N. (2006). *Karjeros valdymas: asmeninė/ individualioji/ perspektyva*. Mokomoji knyga. Kaunas. VDU leidykla.
41. Pileičikienė, N., Pukelis, K. (2012). *Profesinio informavimo taškų veiklos ir kokybės vertinimas ir gerinimas: problemos ir perspektyvos*. Pedagogika, Nr. 105.
42. Pociūtė B.(2010). Leono Jovaišos indėlis į profesinio orientavimo tyrimus ir praktiką. ISSN 1392-5016. *Acta paedagogica Vilnesia: mokslo darbai*. [Žiūrėta 2014 09 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.vu.lt/leidyba/dokumentai/zurnalai/ACTA%20PAEDAGOGICA%20VILNENSIA/Acta%20Paedagogica%20Vilnesia%202010%2025/43-56.pdf>>
43. Portfeli E. J., Härtung P. J., Vondracek F. W. (2008). *Children's Vocational Development: A Research Rationale*. The Career Development Quarterly, Vol. 57.
44. Profesijos vadovas. (2008). ES Leonardo da Vinčio programos koordinavimo paramos fondas (Euroguidance – Lietuva).

45. Profesijos konsultanto profesijos standartas. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos direktoriaus 2008-02-11 d. įsakymu Nr. V(4)-26. Žiūrėta [2014 08 29], prieiga per internetą:
<<http://skc.vdu.lt/downloads/proforient/profesijoskonsultantoprofesijosstandartas.pdf>>
46. Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašas (2005-04-29 įsakymas Nr. ISAK-739/A1-116). [Žiūrėta 2014 07 30], Prieiga per internetą:
<<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7C11B4578028>>
47. Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas (2012-07-04 įsakymas Nr. V-1090/A1- 314) [Žiūrėta 2014 08 30], prieiga per internetą:
<<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdocl?pid=430003&pquery=&ptr2=2>>
48. Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams (2008-02-11 įsakymas Nr. V(4)-26) [Žiūrėta 2014 08 30], prieiga per internetą:
<<http://www.euroguidance.lt/svietimas-ir-orientavimas/teisiniai-dokumentai>>
49. Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams(2008). Profesinio orientavimo sistemos sukūrimas ir diegimas. Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas. Žiūrėta [20014 09 30] Prieiga per internetą:
<http://skc.vdu.lt/downloads/proforient/profesiniokonsultavimometodinesrekomendacijosprofesijos.pdf>>
50. *Profesinio informavimo ir konsultavimo darbo vadovas*. I tomas (2008). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
51. *Profesinio informavimo ir konsultavimo darbo vadovas*. II tomas (2008). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
52. *Projektas "Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme*. [Žiūrėta 2014 10 20], Prieiga per internetą:
<<http://www.mukis.lt/lt/apie-projekta.html>>
53. Profesinio informavimo standartas. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. kovo 13 d. įsakymu Nr. ISAK-362*. [Žiūrėta 2014 07 30]. Prieiga per internetą:
<<http://uks.lmnsc.lt/images/Dokumentai/4%20Profesinio%20informavimo%20standartas.pdf>>
54. *Profesinio informavimo ir konsultavimo darbo vadovas*. (2008). II tomas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
55. Pukelis K. (2002). Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos* 6, Kaunas, VDU.

56. Pukelis K. (2005). *Karjeros projektavimo vadovas*. Sistemos, teorijos, praktika ir terminologija penkiose Europos šalyse. Kaunas. Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
57. Pukelis K. (2003). Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. 6. p. 66-75.
75. Pukelis K., Garnienė D. (2003). *Moksleivių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje*. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. Nr.7. Kaunas: VDU leidykla.
58. Pukelis K. (2012). Karjeros projektavimas: kodėl ir kas? *Karjeros projektavimas: Tyrimai ir konsultavimas*. Nr. 1. p. 12-45.
59. Pukelis. K., "Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo D metodika". [Žiūrėta 2014-09-23]. Prieiga per internetą:
<<http://skc.vdu.lt/downloads/proforient/profesineskarjerosplanavimogebejimuugdymodmetodika.pdf>>
60. Railienė A. (2007). *Pedagogika* 88 tomas. Vilnius: Pedagoginio universiteto leidykla. p. 50-56.
61. Sakalas A., Šalčius A. (1997). *Karjeros valdymas: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
62. Sharf R. S. (2006). *Applying career development theory to counseling*. Belmont (Calif.): Thomson Brooks / Cole.
63. Sokolova A., Stanišauskienė, V. (2007). Profesinio orientavimo sistemos Lietuvoje teorinės ir politinės prielaidos. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 13.
64. Sokolova A. (2004). *Apie tėvų vaidmenį pasirenkant profesiją*. Žiūrėta [2009-09-18]. Prieiga per internetą:
<<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2004-06-09-aleksandrasokolova-apie-tevu-vaidmeni-pasirenkant-profesija/15169>>
65. Stanišauskienė V. (2000). *Rengimosi karjerai proceso socioedukaciniai pagrindai ir jo prielaidos Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje*. Daktaro disertacija. Kaunas: Technologija.
66. Stanišauskienė V., Naseckaitė A. (2012). *Ugdymas karjerai*. Mokytojo knyga. [Žiūrėta 2014-09-23]. Prieiga per internetą:
<<http://www.alantostvm.lt/Karjera/mokytojoknyga2012-07-11.pdf>>
67. Super D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown, L. Brooks and ass. *Career choice and development: applying contemporary theories to practice*, p. 197–261.
68. Teresevičienė M., Oldroyd D., Gedvilienė G. (2004). *Suaugusiųjų mokymasis. Andragogikos didaktikos pagrindai*. Kaunas, VDU.

69. Valstybinė švietimo strategija 2003 - 2012 m. [Žiūrėta 2014 09 10]. Prieiga per internetą:
<<http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/262dc3c7ebc18a74ed7097d0dd59002c406.doc>>
70. „Dėl profesinio orientavimo ir profesinio rengimo ugdant žmogaus išgales“. „Valstybės žinios“, 1996, Nr. 30 – 738.
71. „Dėl profesinio orientavimo tvarkos“. „Valstybės žinios“, 1998, Nr. 39 – 1046.
72. „Dėl jaunimo profesinio orientavimo ir integravimo į darbo rinką priemonių“. „Valstybės žinios“, 1998, Nr. 5 – 86).

PRIEDAI

Gerbiami kolegos

Gebėjimas teisingai pasirinkti profesiją – vienas svarbiausių uždavinių jauno žmogaus gyvenime. Tam, kad būtų padaryta kuo mažiau klaidų, jaunuoliams reikalinga pagalba. Būtent karjeros specialisto veikla ypač reikšminga jaunuoliams renkantis profesiją. Šiuo tyrimu siekiam išsiaiškinti karjeros specialisto veiklos reikšmingumą mokinių profesiniam apsisprendimui. Gauti rezultatai padės geriau suprasti, kokią įtaką jaunuoliui renkantis profesiją turi karjeros specialistai.

GARANTUOJU VISIŠKĄ ATSAKYMŲ ANONIMIŠKUMĄ

Jums reikėtų pateikti tokį atsakymą, kuris tiksliausiai atspindi Jūsų nuomonę. Patirtis rodo, kad pirmoji mintis dažniausiai yra teisinga. Todėl nereikėtų ties vienu klausimu apsistoti labai ilgai. Labai svarbu, kad atsakytumėte į VISUS klausimus.

Trumpa informacija apie jus

Jums tinkančius atsakymus žymėkite taip ✕

<p>Jūsų lytis:</p> <p>☐ Moteris</p> <p>☐ Vyras</p>	<p>Jūsų amžius</p> <p>☐ iki 35</p> <p>☐ 36 - 40</p> <p>☐ 41 - 45</p> <p>☐ 46 - 50</p> <p>☐ 51 ir daugiau</p>
<p>Jūsų išsilavinimas yra:</p> <p>☐ aukštasis (universitetinis)</p> <p>☐ aukštasis (neuniversitetinis)</p> <p>☐ dabar studijuoju</p> <p>☐ kita.....</p>	<p>Jūsų pedagoginio darbo stažas</p> <p>☐ iki 5 metų</p> <p>☐ 6 – 10 metai</p> <p>☐ 11 – 15 metų</p> <p>☐ 16 – 20 metų</p> <p>☐ 21 ir daugiau metų</p>
<p>Jūsų įgyta specialybė pagal diplomą (įrašykite):</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Jūsų kvalifikacinė kategorija:</p> <p>☐ mokytojas</p> <p>☐ vyresnysis mokytojas</p> <p>☐ mokytojas metodininkas</p> <p>☐ mokytojas ekspertas</p> <p>☐ karjeros specialistas</p>

	☐ kita
Jūsų dabartinė specialybė: ☐ Karjeros specialistas ☐ Socialinis pedagogas ☐ Auklėtojas ☐ Kita.....	Kiek metų dirbate karjeros planavimo srityje? ☐ Iki metų ☐ 2 - 3 metai ☐ 4 - 5 metai ☐ 6 - 10 metų ☐ 11 ir daugiau metų
Kokioje mokykloje dirbate: ☐ gimnazijoje ☐ progimnazijoje ☐ pagrindinėje mokykloje ☐ kita.....	

Jūsų profesinė patirtis, skirta mokinių karjeros planavimo paslaugų kompetencijai įgyti:

Kokiuose kvalifikacijos tobulinimo kursuose, skirtuose karjeros planavimo paslaugų kompetencijai įgyti, Jūs dalyvavote? (Irašykite):

.....

.....

.....

.....

Ar jūs dažnai keliate kvalifikaciją?(Pasirinkite tinkantį variantą):

- Nuolat
- Kelis kartus per metus
- Kasmet
- Neturėjau galimybės

Kokiais šaltiniais naudojate teikdami karjeros planavimo paslaugas? (Ivertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Teiginys	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Niekada
----------	--------------	--------	-------	---------

Individualus konsultavimasis su specialistais				
Paskaitos				
Seminarai				
Internetas				
Kvalifikacijos kėlimo kursuose gauta medžiaga				
Žiniasklaida				
Speciali literatūra				
Kita(<i>įrašykite</i>).....				

Moksleivių karjeros planavimo ypatumai mokykloje

1. Ar Jūsų mokykloje moksleivių karjeros planavimui skiriamas pakankamas dėmesys?

(Pasirinktie Jums labiausiai tinkantį variantą)

- Pakankamas
- Pakankamas iš dalies
- Nepakankamas
- Visiškai neskiriamas
- Neturiu nuomonės

2. Nuo kokio amžiaus vaikai, Jūsų nuomone, turėtų būti pradedami rengti būsimajai profesijai?*(Įrašykite)*

.....

3. Kurie karjeros planavimo užsiėmimai, Jūsų nuomone, yra naudingiausi mokiniams?

(Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtinq atsakymą):

Užsiėmimai	Naudinga	Naudinga iš dalies	Nenaudinga	Visiškai nenaudinga	Neturiu nuomonės
Valandėlės karjeros planavimo klausimais					
Užsiėmimai mokyklos karjeros centre					
Informacijos paieška internetinėse svetainėse					
Susitikimai su darbdaviais					
Susitikimai su profesijos atstovais					
Ekskursijos į įmones					

Popamokiniai renginiai karjeros klausimais					
Individualios konsultacijos karjeros kl.					

4. Kaip dažnai mokiniams organizuojami karjeros planavimo užsiėmimai mokykloje? (Ivertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Užsiėmimai	Pakankamai dažnai (4 kartai per mėnesį ir dažniau)	Dažnai(2-3 kartai per mėnesį)	Retai(1-2 k. per mėnesį)	Niekada
Valandėlės karjeros planavimo klausimais				
Mokyklos karjerai centre				
Informacijos paieška internetinėse svetainėse				
Susitikimai su darbdaviais				
Susitikimai su profesijos atstovais				
Ekskursijos į įmones				
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais				
Individualios konsultacijos karjeros kl.				

5. Kam skirate didžiausią reikšmę mokiniams teikiant karjeros planavimo paslaugas? (Pasirinkite Jums tinkančius atsakymo variantus):

- Profesiniam orientavimui
- Profesiniam konsultavimui
- Konkrečios profesijos karjeros galimybėm
- Kita(*įrašykite*).....

6. Ar 11-12 klasių mokiniai jau yra apsisprendę dėl būsimos profesijos? (Pasirinkite Jums tinkamiausią variantą):

Dauguma mokinių apsisprendę	Apsisprendusi tik maža dalis mokinių	Daugiau apsisprendę 12 kl.	Daugiau apsisprendę 11 kl.	Mokykloje dar neapsisprendžia

7. Kas turi įtakos mokinių profesiniam apsisprendimui? (Pasirinkite Jums labiausiai tinkantį variantą):

- Mokyklos karjeros planavimo darbo grupės pedagogai
- Mokytojai
- Klasės vadovas
- Karjeros konsultantai ne mokykloje
- Tėvai, giminaičiai
- Draugai
- Kita (*įrašykite*).....

8. Kas Jūsų nuomone, mokiniams yra svarbiausia renkantis profesiją? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Žinoti kokie sugebėjimai, asmeninės savybės būtinos profesijai Galimybė kilti karjeros laiptais			
Būsimo atlyginimo dydis Profesijos prestižas			
Geros darbo sąlygos Pažinti save, savo gabumus, pomėgius, vertybes Pašaukimas			
Greičiau būti savarankiškam Noras būti nepriklausomam nuo tėvų			
Kita(<i>įrašykite</i>).....			

9. Kaip Jūs vertinate, šeimos indėlių mokiniui renkantis profesiją? (Pažymėkite Jums tinkantį atsakymą):

- Labai didelė įtaka
- Didelė įtaka
- Vidutiniška įtaka
- Mažai turi įtakos
- Visai neturi įtakos

10. Kaip manote, ar prieš pasirenkant profesiją, mokiniams reikėtų išbandyti savo jėgas kokioje nors profesinėje veikloje? (Pažymėkite tinkamą atsakymą):

- Taip
 Ne

Jeigu pasirinkote 10 klausime atsakymą "taip", tuomet atsakykite į 11 klausimą.

11. Kaip manote, kodėl prieš pasirenkant profesiją, mokiniams reikėtų išbandyti savo jėgas kokioje nors profesinėje veikloje? (Pažymėkite tinkančius atsakymus):

- Nes tuomet jaunuoliai pamatytų profesijos privalumus ir trūkumus;
 Turėtų galimybę patikrinti ar turi tam tikrų gebėjimų reikalingų konkrečiai profesijai;
 Gal tada kiltų noras siekti studijuoti šią profesiją;
 Tai padėtų susipažinti su profesijos veiklos turiniu;
 Tai padėtų suprasti kokių žinių, įgūdžių, charakterio bruožų privalo turėtinam tikras specialistas;
 Tai padėtų suprasti, kaip profesija padeda žmogui dvasiškai ir fiziškai tobulėti;
 Kita.....

12. Kaip manote, kokie motyvai lemia apsisprendimą mokiniams renkantis specialybę? (Pažymėkite labiausiai Jums tinkančius variantus):

Priežastis	Labai svarbu	Svarbu	Nelabai svarbu	Visiškai nesvarbu
Gabumai konkrečiam dalykui				
Tenkinantis atlyginimas				
Įdomus darbas				
Specialybės paklausa darbo rinkoje				
Tėvų įtaka				
Draugų įtaka				
Pomėgiai				
Puikios karjeros galimybės				
Galimybė save realizuoti				
Noras save išbandyti				

13. Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, įtakoja sėkmingą mokinių pasirengimą būsimai profesijai? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtiną atsakymą):

Veiksniai	Labai įtakoja	Mažai įtakoja	Neįtakoja
Profesinės žinios			
Praktiniai įgūdžiai			
Protiniai gebėjimai			
Karjeros planavimo įgūdžiai			
Motyvacija dirbti			
Profesinių interesų žinojimas			
Žmogiškųjų vertybių turėjimas			
Darbui tinkamos asmeninės savybės			
Bendrosios kompetencijos			
Nuostata nuolatos mokytis			
Profesijos pagal pašaukimą studijavimas			

14. Kokios problemos, Jūsų nuomone, kyla rengiant mokinius būsimai profesijai? (Vertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Problemos	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Mokinių rengimą karjerai sudėtinga integruoti į mokomuosius dalykus			
Pasyvus mokinių požiūris			
Neefektyvi mokyklos karjeros planavimo darbo grupės veikla			
Mažai dėmesio mokinių rengimui karjerai skiria mokyklos psichologas			
Trūksta specialistų (karjeros edukologų ar kvalifikuotų konsultantų)			
Riboti laiko ištekliai			
Riboti finansiniai ištekliai			
Pedagogams trūksta žinių karjeros klausimais			
Mažai dėmesio mokinių rengimui karjerai skiria mokyklos administracija			

15. Kokių žinių Jums labiausiai trūksta atliekant karjeros specialisto pareigas? (Vertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Problemos	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Konsultavimo įgūdžių Asmenybės pažinimo metodikų Metodinių žinių			
Marketingo žinių			
Naudojimosi kompiuterine technika žinių			
Kita (<i>įrašykite</i>).....			

**16. Ko reikėtų, kad mokykloje efektyviau būtų teikiamos karjeros planavimo paslaugos?
(Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą)**

Teiginys	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Metodinės literatūros Kitų specialistų pagalbos			
Daugiau popamokinės veiklos organizavimo(ekskursijos ir pan.) Neformalaus ugdymo Per mažai valandų skiriama paslaugų teikimui			
Kita (<i>įrašykite</i>).....			

17. Gal turite pasiūlymų, kad karjeros planavimo paslaugos moksleiviams būtų kokybiškesnės?

.....

.....

.....

AČIŪ UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS!

Tyrimą atliko Rasa Remeikienė, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Karjeros edukologijos studijų magistro studentė. Kilus neaiškumams, su manimi galite susisiekti el.p. rasaiteremeikiene@gmail.com

Gerbiami moksleiviai,

Gebėjimas teisingai pasirinkti profesiją – vienas svarbiausių uždavinių jauno žmogaus gyvenime. Tam, kad būtų padaryta kuo mažiau klaidų, jaunuoliams reikalinga pagalba. Būtent karjeros specialisto veikla ypač reikšminga jaunuoliams renkantis profesiją. Šiuo tyrimu siekiam išsiaiškinti karjeros specialisto veiklos reikšmingumą mokinių profesiniam apsisprendimui. Gauti rezultatai padės geriau suprasti, kokią įtaką jaunuoliui renkantis profesiją turi karjeros specialistai.

GARANTUOJU VISIŠKĄ ATSAKYMŲ ANONIMIŠKUMĄ

Jums reikėtų pateikti tokį atsakymą, kuris tiksliausiai atspindi Jūsų nuomonę. Patirtis rodo, kad pirmoji mintis dažniausiai yra teisinga. Todėl nereikėtų ties vienu klausimu apsistoti labai ilgai. Labai svarbu, kad atsakytumėte į VISUS klausimus.

Trumpa informacija apie jus

Jums tinkančius atsakymus žymėkite taip ×

Jūsų lytis: ☐ Mergina ☐ Vaikinas	Kelintoje klasėje mokotės<i>(įrašykite)</i>
Kokioje mokykloje mokotės: ☐ gimnazijoje ☐ progimnazijoje ☐ pagrindinėje mokykloje ☐ kita.....	Jūsų tėvų išsilavinimas<i>(įrašykite)</i>: Mamos: Tėčio:
Jūsų amžius: ☐ Iki 16 ☐ 17 ir daugiau	Jūsų pažymių vidurkis <i>(įrašykite)</i>:

Ar Jūs pats jau esate apsisprendęs dėl būsimos profesijos? *(Pažymėkite Jums labiausiai tinkantį variantą)*:

- Apsisprendęs
- Iš dalies apsisprendęs
- Abejoju

Neapsisprendęs

Ar naudojate papildoma korepetitorių pagalba? (Pažymėkite Jums labiausiai tinkantį variantą):

taip

ne

Moksleivių karjeros planavimo ypatumai mokykloje

1. Ar Jūsų mokykloje mokinių karjeros planavimui skiriami pakankamas dėmesys? (Pasirinkite Jums labiausiai tinkantį variantą)

Pakankamas

Pakankamas iš dalies

Nepakankamas

Visiškai neskiriamas

Neturiu nuomonės

2. Nuo kokio amžiaus vaikai, Jūsų nuomone, turėtų būti pradedami rengti būsimajai profesijai?(Irašykite):

3. Kurie karjeros planavimo užsiėmimai mokykloje, Jūsų nuomone, yra mokiniams naudingiausi? (Ivertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtinq atsakymą):

Užsiėmimai	Naudinga	Naudinga iš dalies	Nenaudinga	Visiškai nenaudinga	Neturiu nuomonės
Valandėlės karjeros planavimo klausimais					
Užsiėmimai mokyklos karjeros centre					
Informacijos paieška internetinėse svetainėse					
Susitikimai su darbdaviais					
Susitikimai su profesijos atstovais					
Ekskursijos į įmones					
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais					
Individualios konsultacijos karjeros kl.					

4. Kaip dažnai Jūsų mokykloje organizuojami užsiėmimai karjeros planavimo klausimais? (Ivertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami priimtinq atsakymą):

Užsiėmimai	Pakankamai dažnai (4 kartai per mėnesį ir dažniau)	Dažnai(2-3 kartai per mėnesį)	Retai(1-2 k. per mėnesį)	Niekada
Valandėlės karjeros planavimo klausimais Karjeros planavimo centre				
Informacijos paieška internetinėse svetainėse				
Susitikimai su darbdaviais Susitikimai su profesijos atstovais				
Ekskursijos į įmones				
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais Individualios konsultacijos karjeros kl.				

5. Kam teikiate didžiausią reikšmę konsultuodamasis (-asi) dėl būsimos profesijos? (Pasirinkite Jums labiausiai tinkanti atsakymo variantą):

- Profesiniam orientavimui
- Profesiniam konsultavimui
- Konkrečios profesijos karjeros galimybėm
- Kita(*įrašykite*).....

6. Ar 11 - 12 klasių mokiniai jau yra apsisprendę dėl būsimos profesijos? (Pasirinkite Jums tinkamiausią variantą):

Klasė	Dauguma mokinių apsisprendę	Apsisprendusi tik maža dalis mokinių	Daugiau apsisprendę 12 kl.	Daugiau apsisprendę 11 kl.	Mokykloje dar neapsisprendžia
11 klasė					
12 klasė					

7. Kas Jūsų nuomone, mokiniams turi didžiausios įtakos profesijos apsisprendimui? (Pasirinkite labiausiai tinkantį atsakymą):

- Mokyklos karjeros planavimo darbo grupės pedagogai
- Mokytojai
- Klasės vadovas
- Karjeros konsultantai ne mokykloje
- Tėvai, giminaičiai

- Draugai
- Kita (*įrašykite*).....

8. Kaip manote, kas yra svarbiausia renkantis profesiją? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums tinkantį variantą):

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Žinoti kokie sugebėjimai, asmeninės savybės būtinos profesijai			
Galimybė kilti karjeros laiptais			
Būsimo atlyginimo dydis			
Profesijos prestižas			
Geros darbo sąlygos			
Pažinti save, savo gabumus, pomėgius, vertybes			
Pašaukimas			
Greičiau būti savarankiškam			
Noras būti nepriklausomam nuo tėvų			
Kita (<i>įrašykite</i>).....			

9. Kaip Jūs vertinate šeimos indėlį mokiniui renkantis profesiją? (Pažymėkite Jums tinkantį atsakymą):

- Labai didelė įtaka
- Didelė įtaka
- Vidutiniška įtaka
- Mažai turi įtakos
- Visai neturi įtakos

10. Kaip manote, ar prieš pasirenkant profesiją, mokiniams reikėtų išbandyti savo jėgas kokoje nors profesinėje veikloje? (Pažymėkite tinkamą atsakymą):

- Taip
- Ne

Jeigu pasirinkote 10 klausime atsakymą "taip", tuomet atsakykite į 11 klausimą.

11. Kaip manote, kodėl prieš pasirenkant profesiją, mokiniams reikėtų išbandyti savo jėgas kokioje nors profesinėje veikloje? (Pažymėkite tinkančius atsakymus):

- Nes tuomet jaunuoliai pamatytų profesijos privalumus ir trūkumus;
- Turėtų galimybę pasitikrinti ar turi tam tikrų gebėjimų reikalingų konkrečiai profesijai;
- Gal tada kiltų noras siekti studijuoti šią profesiją;
- Tai padėtų susipažinti su profesijos veiklos turiniu;
- Tai padėtų suprasti kokių žinių, įgūdžių, charakterio bruožų privalo turėti tam tikras specialistas;
- Tai padėtų suprasti, kaip profesija padeda žmogui dvasiškai ir fiziškai tobulėti;
- Kita.....

12. Kaip manote, kokie motyvai lemia apsisprendimą mokiniams renkantis specialybę? (Ivertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami labiausiai tinkantį variantą):

Priežastis	Labai svarbu	Svarbu	Nelabai svarbu	Visiškai nesvarbu
Gabumai konkrečiam dalykui				
Tenkinantis atlyginimas				
Įdomus darbas				
Specialybės paklausa darbo rinkoje				
Tėvų įtaka				
Draugų įtaka				
Pomėgiai				
Puikios karjeros galimybės				
Galimybė save realizuoti				
Noras save išbandyti				

13. Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, įtakoja sėkmingą mokinių pasirengimą karjerai? (Ivertinite kiekvieną teiginį, pasirinkdami labiausiai tinkantį variantą):

Veiksniai	Labai įtakoja	Mažai įtakoja	Neįtakoja
Profesinės žinios			
Praktiniai įgūdžiai			
Protiniai gebėjimai			
Karjeros planavimo įgūdžiai			
Motyvacija dirbti			

Profesinių interesų žinojimas			
Žmogiškųjų vertybių turėjimas			
Darbui tinkamos asmeninės savybės			
Bendrosios kompetencijos			
Nuostata nuolatos mokytis			
Profesijos pagal pašaukimą studijavimas			

14. Kokios problemos, Jūsų nuomone, kyla karjeros specialistams rengiant mokinius būsimai profesijai? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami labiausiai tinkantį variantą):

Problemos	Sutinku	Sutinku iš dalies	Nesutinku
Mokinių rengimą karjerai sudėtinga integruoti į mokomuosius dalykus			
Pasyvus mokinių požiūris			
Neefektyvi Profesinio informavimo taško (PITo) veikla			
Mažai dėmesio mokinių rengimui karjerai skiria mokyklos psichologas			
Trūksta specialistų (karjeros edukologų ar kvalifikuotų konsultantų)			
Riboti laiko išteklių			
Riboti finansiniai išteklių			
Pedagogams trūksta žinių karjeros klausimais			
Mažai dėmesio mokinių rengimui karjerai skiria mokyklos administracija			

15. Kokių žinių, Jūsų nuomone, labiausiai trūksta karjeros specialistams?(Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami labiausiai tinkantį variantą):

Problemos	Sutinku	Sutinku iš dalies	Nesutinku
Konsultavimo įgūdžių			
Asmenybės pažinimo metodikų			
Metodinių žinių			
Marketingo žinių			
Naudojimosi kompiuterine technika žinių			
Kita (įrašykite).....			

16. Ko reikėtų, Jūsų nuomone, kad mokykloje efektyviau būtų teikiamos karjeros planavimo paslaugos? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami labiausiai tinkantį variantą):

Teiginys	Sutinku	Sutinku iš dalies	Nesutinku
Metodinės literatūros			
Specialistų pagalba			
Daugiau popamokinės veiklos organizavimo (ekskursijos ir pan.)			
Neformalaus ugdymo			
Per mažai valandų skiriama paslaugų teikimui			
Kita (įrašykite).....			

17. Kokiais šaltiniais naudojotės rinkdamasis (-asi) profesiją? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina(-s) atsakymą):

Teiginys	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Niekada
Individualus konsultavimasis su specialistais mokykloje				
Individualus konsultavimas su specialistais ne mokykloje				
Pokalbiai su tėvais				
Internetas				
Pokalbiai su draugais				
Žiniasklaida				
Speciali literatūra				
Kita(įrašykite).....				

18. Gal turite pasiūlymų, kad karjeros planavimo paslaugos moksleiviams būtų kokybiškesnės?

.....

.....

.....

AČIŪ UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS!

Tyrimą atliko Rasa Remeikienė, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Karjeros edukologijos studijų magistro studentė. Kilus neaiškumams, su manimi galite susisiekti el.p. rasaiteremeikiene@gmail.com

11 lentelė

Tiriamųjų (mokytojų) naudojamų šaltinių, teikiant mokiniams karjeros planavimo paslaugas, dažnis (N=20)

Teiginys	Labai dažnai		Dažnai		Retai		Niekada	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Konc. su specialistais	2	10%	10	50%	6	30%	2	10%
Paskaitos	3	15%	8	40%	7	35%	1	5%
Seminarai	5	25%	5	25%	7	35%	2	10%
Internetas	8	40%	9	45%	1	5%	1	5%
Gauta medžiaga	5	25%	9	45%	3	15%	2	10%
Žiniasklaida	2	10%	11	55%	5	25%	1	5%
Speciali literatūra	5	25%	12	60%	1	5%	1	5%
Kita	1	5%	0	0%	0	0%	0	0%

12 lentelė

Dėmesio mokinių karjeros planavimui mokykloje pakankamumas (N=203)

Teiginiai	Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%
Pakankamas	15	75%	43	23%
Pakankamas iš dalies	4	20%	79	43%
Nepakankamas	1	5%	39	21%
Visiškai neskiriamas	0	0%	16	9%
Neturiu nuomonės	0	0%	6	3%

Moksleivių karjeros planavimui naudingiausi užsiėmimai (N=203)

Užsiėmimai	Naudinga iš dalies				Nenaudinga				Visiškai nenaudinga				Neturiu nuomonės			
	Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Valandėlės karjeros planavimo klausimais	8	40%	81	44%	0	0%	23	13%	0	0%	6	3%	1	5%	3	2%
Karjeros planavimo centre	3	15%	63	34%	0	0%	14	8%	0	0%	4	2%	1	5%	4	2%
Informacijos paieška internetinėse svetainėse	4	20%	81	44%	0	0%	28	15%	0	0%	7	4%	0	0%	4	2%
Susitikimai su darbdaviais	5	25%	43	23%	0	0%	9	5%	0	0%	6	3%	1	5%	2	1%
Susitikimai su profesijos atstovais	5	25%	29	16%	0	0%	3	2%	0	0%	4	2%	0	0%	2	1%
Ekskursijos į įmones	3	15%	31	17%	1	5%	6	3%	0	0%	6	3%	0	0%	2	1%
Popamokiniai renginiai	7	35%	86	47%	0	0%	35	19%	0	0%	12	7%	1	5%	5	3%
Individualios konsultacijos	15	5%	57	31%	0	0%	20	11%	0	0%	6	3%	0	0%	4	2%

Mokykloje organizuojamų užsiėmimų karjeros planavimo klausimais dažnis (N=203)

Užsiėmimai	Pakankamai dažnai				Dažnai				Retai				Niekada			
	Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Valandėlės karjeros planavimo klausimais	5	25%	12	7%	6	30%	32	17%	8	40%	101	55%	0	0%	38	21%
Karjeros planavimo centre	9	45%	8	4%	2	10%	30	16%	6	30%	67	37%	3	15%	78	43%
Informacijos paieška internetinėse svetainėse	7	35%	18	10%	7	35%	18	10%	5	25%	69	38%	1	5%	78	43%
Susitikimai su darbdaviais	1	5%	6	3%	2	10%	20	11%	12	60%	67	37%	5	25%	90	49%
Susitikimai su profesijos atstovais	2	10%	9	5%	3	15%	27	15%	15	75%	84	46%	0	0%	63	34%
Ekskursijos į įmones	3	15%	8	4%	1	5%	20	11%	12	60%	71	39%	4	20%	84	46%
Popamokiniai renginiai karjeros klausimais	1	5%	13	7%	8	40%	33	18%	10	50%	71	39%	1	5%	66	36%
Individualios konsultacijos	12	60%	29	16%	4	20%	37	20%	4	20%	55	30%	0	0%	62	34%

Karjeros planavimo paslaugų dėl mokinių būsimos profesijos poreikis (N=203)

Reikšmė	Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%
Profesiniam orientavimui	9	45%	42	23%
Profesiniam konsultavimui	12	60%	37	20%
Konkrečios profesijos galimybėm	5	8%	103	56%
Kita	3	15%	3	2%

Mokinių apsisprendimas dėl būsimos profesijos(N=203)

Apsisprendimas	Dauguma apsisprendę		Maža dalis apsisprendę		12 kl. apsisprendę		11 kl. apsisprendę		Mokykloje neapsisprendžia	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
11 klasė	12	12%	69	70%	12	12%	0	0%	5	5%
12 klasė	39	46%	29	35%	13	15%	0	0%	4	5%
Mokytojai	7	35%	1	5%	11	55%	1	5%	0	0%

Mokinių profesijos apsisprendimą įtakojoantys asmenys (N=203)

Asmenys	Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%
Mokyklos karjeros planavimo centro darbuotojai	11	55%	48	26%
Mokytojai	9	45%	20	11%
Klasės vadovas	8	40%	10	5%
Karjeros konsultantai ne mokykloje	4	20%	49	27%
Tėvai, giminaičiai	17	85%	70	38%
Draugai	1	5%	21	11%
Kita	4	20%	43	23%

Teiginiai pagal svarbumą mokiniams renkantis profesiją (N=203)

Teiginiai	Svarbu				Iš dalies svarbu				Nesvarbu			
	Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Sugebėjimai, asmeninės savybės	16	80%	164	90%	4	20%	18	10%	0	0%	1	1%
Galimybė kilti karjeros laiptais	13	65%	137	75%	6	30%	43	23%	1	5%	3	2%
Būsimo atlyginimo dydis	14	70%	108	59%	6	30%	68	37%	0	0%	7	4%
Profesijos prestižas	10	50%	68	37%	10	50%	88	48%	0	0%	27	15%
Geros darbo sąlygos	15	75%	152	83%	5	25%	30	16%	0	0%	1	1%
Pažinti save, gabumus, pomėgius, vertybes	16	80%	143	78%	4	20%	32	17%	0	0%	8	4%
Pašaukimas	14	70%	105	57%	6	30%	67	37%	0	0%	10	5%
Greičiau būti savarankiškam	9	45%	60	33%	10	50%	90	49%	1	5%	33	18%
Būti nepriklausomam nuo tėvų	11	55%	44	24%	8	40%	85	46%	1	5%	53	29%

Šeimos indėlis mokiniui renkantis profesiją (N=203)

Šeimos indėlis	Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%
Labai didelė įtaka	9	45%	29	16%
Didelė įtaka	9	45%	76	42%
Vidutiniška įtaka	1	5%	51	28%
Mažai turi įtakos	1	5%	18	10%
Visai neturi įtakos	0	0%	9	5%

Praktikos reikšmė mokinių profesijos pasirinkimui (N=203).

Teiginys	Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%
Profesijos privalumai ir trūkumai	14	70%	143	81%
Gebėjimų patikrinimas	14	70%	133	75%
Noras studijuoti	11	55%	90	51%
Susipažinti su profesija	14	70%	100	56%
Suprasti kokių žinių dar trūksta	17	85%	111	63%
Kaip profesija padeda žmogui	9	45%	41	23%

Mokinių profesijos apsisprendimą lemiantys motyvai (N=203).

Priežastis	Svarbu				Nelabai svarbu				Visiškai nesvarbu			
	Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Gabumai konkrečiam dalykui	11	55%	86	47%	0	0%	3	2%	0	0%	1	1%
Tenkinantis atlyginimas	13	65%	101	55%	0	0%	21	11%	0	0%	4	2%
Įdomus darbas	6	30%	56	31%	0	0%	9	5%	0	0%	4	2%
Specialybės paklausa	6	30%	84	46%	0	0%	15	8%	0	0%	9	5%
Tėvų įtaka	10	50%	62	34%	4	20%	83	45%	0	0%	16	9%
Draugų įtaka	9	45%	35	19%	8	40%	84	46%	1	5%	56	31%
Pomėgiai	9	45%	89	49%	2	10%	27	15%	0	0%	3	2%
Puikios karjeros galimybės	8	40%	72	39%	0	0%	12	7%	0	0%	3	2%
Galimybė save realizuoti	4	20%	60	33%	2	10%	15	8%	0	0%	4	2%
Noras save išbandyti	8	40%	109	60%	3	15%	15	8%	0	0%	5	3%

Veiksniai įtakoiantys sėkmingą mokinių pasirengimą karjerai (N=203).

Veiksniai	Labai įtakoja				Mažai įtakoja				Neįtakoja			
	Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Profesinės žinios	15	75%	158	86%	5	25%	24	13%	0	0%	1	1%
Praktiniai įgūdžiai	13	65%	145	79%	7	35%	36	20%	0	0%	2	1%
Protiniai gebėjimai	18	90%	154	84%	2	10%	25	14%	0	0%	4	2%
Karjeros planavimo įgūdžiai	12	60%	91	50%	8	40%	82	45%	0	0%	10	5%
Motyvacija dirbti	20	100%	153	84%	0	0%	27	15%	0	0%	3	2%
Profesinių interesų žinojimas	15	75%	102	56%	5	25%	78	43%	5	25%	3	2%
Žmogiškosios vertybės	17	85%	95	52%	3	15%	78	43%	0	0%	10	5%
Asmeninės savybės	18	90%	145	79%	2	10%	33	18%	0	0%	5	3%
Bendrosios kompetencijos	16	80%	81	44%	4	20%	93	51%	0	0%	9	5%
Nuostata nuolatos mokytis	14	70%	87	48%	5	25%	77	42%	1	1%	19	10%
Profesija pagal pašaukimą	16	80%	120	66%	4	20%	57	31%	0	0%	6	3%

Sunkūmai įtakoiantys sėkmingą mokinių pasirengimą karjerai (N=203).

Problemos	Sutinku				Sutinku iš dalies				Nesutinku			
	Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Rengimą karjerai sudėtinga	4	20%	85	46%	10	50%	77	4%	6	30%	21	11%
Pasyvus mokinių požiūris	8	40%	83	45%	5	25%	86	47%	7	35%	14	8%
Neefektyvi Karjeros centro veikla	3	15%	59	32%	4	20%	94	51%	13	65%	30	16%
Mažai dėmesio skiria psichologas	1	5%	58	32%	5	25%	93	51%	14	70%	32	17%
Trūksta specialistų	7	35%	75	41%	6	10%	87	48%	7	35%	21	11%
Riboti laiko ištekliai	12	60%	92	50%	6	30%	72	39%	2	10%	19	10%
Riboti finansiniai ištekliai	14	70%	95	52%	4	20%	69	38%	2	10%	19	10%
Pedagogams trūksta žinių	6	30%	44	24%	9	45%	85	46%	5	25%	54	30%
Administracijos mažas dėmesys	1	5%	60	33%	10	50%	87	48%	9	45%	36	20%

Žinios, kurių trūksta karjeros specialistams (N=203).

Problemos	Sutinku				Sutinku iš dalies				Nesutinku			
	Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Konsultavimo įgūdžių	4	20%	64	35%	5	25%	65	36%	11	55%	54	30%
Asmenybės pažinimo metodų	4	20%	55	30%	7	35%	78	43%	9	45%	50	27%
Metodinių žinių	2	10%	50	27%	10	50%	73	40%	8	40%	60	33%
Marketingo žinių	4	20%	32	17%	12	60%	98	54%	4	20%	53	29%
Darbas kompiuteriu	3	15%	36	20%	4	20%	70	38%	13	65%	77	42%

Pagalba efektyviam karjeros planavimo paslaugų teikiamui mokykloje (N=203).

Problemos	Sutinku				Sutinku iš dalies				Nesutinku			
	Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai		Mokytojai		Mokiniai	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Metodinės literatūros	10	50%	43	23%	8	40%	91	50%	2	10%	49	27%
Specialistų pagalba	5	25%	112	61%	14	70%	62	34%	1	5%	9	5%
Popamokinės veiklos	5	25%	111	61%	10	50%	51	28%	5	25%	21	11%
Neformalaus ugdymo	5	25%	90	49%	11	55%	74	40%	4	20%	19	10%
Daugiau valandų	11	55%	79	43%	4	20%	77	42%	5	25%	26	14%

Mokinių naudojami šaltiniai renkantis profesiją (N=183).

Teiginys	Labai dažnai		Dažnai		Retai		Niekada	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Konultacijos mokykloje	26	14%	30	16%	89	49%	38	21%
Konultacijos ne mokykloje	12	7%	37	20%	72	39%	62	34%
Pokalbiai su tėvais	52	28%	86	47%	39	21%	6	3%
Internetas	88	48%	69	38%	22	12%	4	2%
Pokalbiai su draugais	50	27%	72	39%	48	26%	13	7%
Žiniasklaida	29	16%	44	24%	77	42%	33	18%
Speciali literatūra	17	9%	43	23%	74	40%	49	27%

Žodynas

Aprašas – asmens įgūdžių, patirties, interesų ir kvalifikacijų sąrašas. (Pukelis. 2005, p.151).

Asistavimas – konsultanto veiklos metodika, kurios pagalba asmuo skatinamas projektuoti bei plėtoti savo karjerą, identifikuoti ir pasiekti užsibrėžtus profesinius tikslus. (Pukelis. 2005, p.152).

Asmeninė karjera – veiklos kelias, pasirinktas atsižvelgiant į asmens poreikius. (Pukelis. 2005, p.152).

Asmenybė – asmens atskleidžiama elgsenos ypatumų visuma. (Pukelis. 2005, p.152).

Darbo galimybės – darbo rinkos siūlomos įdarbinimo galimybės. (Pukelis. 2005, p.154).

Diagnostika – asmens psichologinių, socialinių ar pedagoginių privalumų ir trūkumų įvertinimas. (Pukelis. 2005, p.154).

Elgesio testas – asmens reakcijų specifinėse sąlygose nustatymas, siekiant išaiškinti jo elgseną specifinėse situacijose. (Pukelis. 2005, p.155).

Etika (konsultavimo) – elgesio kodeksas, tinkamas karjeros projektavimo veiklai ir susijęs su konsultanto bei kliento savitarpio santykiais. (Pukelis. 2005, p.155).

Gabumas – potencialus asmens gebėjimas, kuris mokymu ar profesiniu rengimu gali būti išugdomas specialiam veiksmui ar veiklai atlikti. (Pukelis. 2005, p.155).

Gebėjimas – mokymu išugdytas protinis/fizinis gabumas (talentas) konkrečiai socialinės veiklos sričiai. Gebėjimas (aktualija), skirtingai nei gabumas (potencija), gali būti matuojamas ja reiškiantis. (Pukelis. 2005, p.155).

Gyvenimo aprašymas – asmens profesinės veiklos patirties ir kvalifikacijos santrauka, dažniausiai rengiama įsidarbinimo tikslu. (Pukelis. 2005, p.156).

Grižtamasis ryšys – dvipusis procesas tarp konsultanto ir kliento bei pačių konsultantų, apmąstant ir analizuojant karjeros projektavimo veiklą jos tobulinimo tikslu. (Pukelis. 2005, p.156).

Horizontali karjera – profesinis tobulėjimas panašaus pobūdžio veikloje, turintis kitus tikslus. (Pukelis. 2005, p.156).

Į klientą orientuotas konsultavimas – informacijos, patarimų, konsultavimo paslaugų teikimo procese visas dėmesys yra skiriamas asmeniui, priimant jį besąlygiškai, be išankstinio nusistatymo, akcentuojant nešališką konsultanto nuomonę ir tikint, kad klientas yra pasirengęs rasti

visus problemų sprendimus savarankiškai, konsultantui veikiant tik kaip apmąstymų ir padaršinimo šaltiniui. (Pukelis. 2005, p.157).

Igalinti – išmokyti asmenį priimti sprendimus bei jaustis atsakingam už jų įgyvendinimą. (Pukelis. 2005, p.157).

Ikiprofesinis ugdymas – dažniausiai bendrojo lavinimo mokyklos veikla, siekiant parengti jaunimą plačiam darbo pasaulio suvokimui. Ikiprofesinis ugdymas turi du aspektus – jis teikia žinių apie veiklos perspektyvas apskritai regione, taip pat ugdo prielaidas subjektyviam profesinio gyvenimo vertinimui. Didelę reikšmę ikiprofesiniam ugdymui turi kiti socialiniai institutai, darbdavių ir dirbančiųjų organizacijos ir kt. (Laužackas. 2005. p.14).

Informavimas karjerai – spausdinta arba elektroninės formos informacija apie konkrečias veiklas, profesijas ar organizacijas, kurioje nurodomas darbo užmokestis, profesinio rengimo sąlygos, būtina kvalifikacija, darbo patirtis bei kiti duomenys, padedantys asmeniui pasirinkti karjeros kelią. (Pukelis. 2005, p.159).

Intelektas – supratimo, mąstymo ir protavimo gabumas, skirtingas nuo jausmų ar norų. (Pukelis. 2005, p.159).

Konsultavimas – konsultuojamojo ir konsultanto sąveika (bendradarbiavimas), kurio metu asmuo skatinamas analizuoti savo motyvus ir elgtis, siekiant tam tikro asmeninio sprendimo. Mokinių konsultavimas mokyklose dažniausiai susijęs su asmeniniais klausimais, mokymosi pažanga bei profesiniais ketinimais. Profesinio rengimo kontekste svarbiausi yra profesinis konsultavimas ir konsultavimas karjerai. (Laužackas.2005, p.19).

Konsultavimas karjerai – konsultanto ir konsultuojamojo sąveika (bendradarbiavimas) padedant pastarajam priimti racionalius sprendimus planuojant savo karjerą pasirinktoje profesijoje, nustatant objektyvias ir subjektyvias karjeros galimybes bei atsižvelgiant į profesinių reikalavimų kitimą, karjeros siekius ir galimybes. (Laužackas.2005, p.19).

Karjeros konsultantas – 1) karjeros projektavimo specialistas, gebantis padėti kitiems asmenims priimti racionalius karjeros pasirinkimus; 2) kvalifikuotas asmuo, patariantis su profesijos pasirinkimu ir karjeros plėtoje susijusiais klausimais. (Pukelis. 2005, p.161).

Karjeros laiptai – asmens horizontalios arba vertikalios karjeros pažangos galimybių žemėlapis. (Pukelis. 2005, p.161).

Karjeros pasirinkimas – asmens profesinės veiklos tikslas, pagrįstas jo individualiais gabumais, gebėjimais, aspiracijomis ir siekiais bei pakoreguotas darbo rinkos realybės. (Pukelis. 2005, p.162).

Karjeros planavimas – asmens tolesnės karjeros planavimas ir organizavimas. (Pukelis. 2005, p.162).

Karjeros projektavimas – 1) nuolatinis paramos teikimas asmeniui, ketinančiam racionaliai pasirinkti profesiją, o vėliau apsispręsti dėl optimalaus karjeros plėtojimo kelio pasirinktoje veikloje/profesijoje. Karjeros projektavimas yra grindžiamas objektyvia informacija apie asmens gabumus, gebėjimus, aspiracijas, taip pat nuolat kintančių darbo rinkos poreikių įvertinimu. 2) sisteminis procesas, suteikiantis asmenims galimybę realizuoti jų mokymosi, įdarbinimo ir laisvalaikio potencialą, plėtojant savimonę ir gebėjimą priimti sprendimus. (Pukelis. 2005, p.163).

Karjeros valdymas – gyvenimo, mokymosi, asmeniniai, profesiniai ir išsilavinimo sprendimai, kuriuos asmuo priima per savo gyvenimą, planuodamas įsidarbinimo bei profesinius tikslus. (Pukelis. 2005, p.164).

Kognityviniai testai – įgytų žinių, patirties, gebėjimų ir pan. vertinimas. (Pukelis. 2005, p.164).

Kompetentingas – gebantis efektyviai veikti konkrečiame kontekste.(Pukelis. 2005, p.165).

Kompetentingumas – socialinės ir emocinės elgsenos, žinių, fizinių ir jutiminių gebėjimų visuma, leidžianti asmeniui plėtoti darbinę veiklą ir jos funkciją realioje darbo aplinkoje, remiantis nustatytais standartais. (Pukelis. 2005, p.165).

Konfidencialumas – asmens ir konsultanto susitarimas, kada, kur ir kaip tarpusavio bendravimo informacija gali būti paviešinta trečiai šaliai. Profesiniuose santykiuose konfidencialumas taikomas besąlygiškai.(Pukelis. 2005, p.166).

Konsultavimas – konsultanto ir kliento sąveika, siekiant išspręsti konkrečią problemą. (Pukelis. 2005, p.166).

Konsultavimas karjerai – konsultanto ir konsultuojamojo bendradarbiavimas, padedantis pastarajam priimti racionalų karjeros sprendimą arba parengti ir realizuoti karjeros planą. (Pukelis. 2005, p.166).

Konsultavimas mokymuisi/studijoms – pagalba asmeniui priimant tinkamus mokymosi/studijų sprendimus. (Pukelis. 2005, p.166).

Profesija – 1) veikla, kuri yra pastovus asmens pragyvenimo šaltinis; 2) veikla, kuriai atlikti reikia ženklaus profesinio pasirengimo, darbo patirties ir specializuotų tam tikros trukmės studijų. Galimybės užsiimti šia veikla gali būti tam tikru būdu reglamentuojamos; 3) darbas/tarnyba, profesija ar užsiėmimas, pašaukimas. (Pukelis. 2005, p.172).

Profesija – atitinkamomis žiniomis, gebėjimais (mokėjimais ir įgūdžiais) pagrįstos žmonių veiklos kombinacijos, teikiančios jiems materialinio apsirūpinimo ir aktyvaus įsijungimo į visuomeninio gyvenimo struktūras prielaidas. (Laužackas.2005, p.34).

Profesijos konsultantas – kvalifikuotas specialistas, įgijęs būtinus įgūdžius ir parengtumą teikti profesinio konsultavimo paslaugas. (Pukelis. 2005, p.173).

Profesinis pasirinkimas – asmens pasirinkta veikla. Profesinis pasirinkimas yra daugiasluoksnis procesas, apibrėžtas įvairių sunkiai nustatomų ir matuojamų veiksnių. Tarp jų galima būtų išskirti inteligenciją, interesus, specifinius įgūdžius, norą bendrauti, savimoneę, prestižo įtaką, poreikius pajamoms, darbo patirtį, taip pat ir socialinį lyties vaidmenį bei priklausymo atitinkamam socialiniam sluoksniui įtaką. (Pukelis. 2005, p.179).

Profesinis sprendimas – mokykloje prasidedantis procesas, besitęsiantis iki galutinio asmens profesijos pasirinkimo. (Pukelis. 2005, p.179).

Savianalizė (profesinė) – procedūra, kuria asmuo siekia sprendimo apie jo tinkamumą konkrečiai profesijai. (Pukelis. 2005, p.181).

Savivaizdis (profesinis) – asmens požiūris į savo turimus gabumus bei veiklos atlikimą, sąlygojančius jo karjeros pasirinkimą. (Pukelis. 2005, p.181).

Ugdymas karjerai – 1) švietimo institucijų, tėvų ir visuomenės sistemingas bendradarbiavimas, padedant jauniems ir suaugusiems žmonėms įgyti žinias ir įgūdžius, būtinus racionaliam profesijos sprendimo priėmimui; 2) procesas, suteikiantis asmeniui pajėgumą priimti brandų profesinį sprendimą dėl užimtumo ateityje. (Pukelis. 2005, p.183).

Profesija [lot. profectio < profectio – pasisakau; paskelbiu savo pavardę, turtą, verslą] – specializuoto ir kvalifikuoto darbo rūšis. Profesijų grupės skirstomos įvairiais aspektais. Pagal darbo objektą skiriamos su ženklais (signonominės), darbo su žmonėmis (socionominės), darbo su augalais, gyvuliais (binominės), meninės (artonominės), techninės (technonominės) profesijos. Pagal gebėjimų vyravimą skiriamos intelektinės, techninės (darbo su daiktais ir gyvuliais), meninės, socialinės (ugdymo, aptarnavimo), lokomocinės (judėjimo, pvz., vairuotojo) profesijos. Profesija siejasi su pašaukimu ir specialybe. (Jovaiša. 2007, p.234).

Profesijos rinkimasis – ilgalaikis sprendimų, kuo būti, kaitos procesas iki galutinio apsisprendimo. Jis prasideda ankstyvoje vaikystėje ir tęsiasi iki profesijos įgijimo, o dažnai ir visą gyvenimą. JAV psichologas D. Superis išskyrė šiuos profesijos rinkimosi etapus: 1) rinkimasis vadovaujantis emocijomis ir vaizduote (3 – 12m.); 2) probleminis rinkimasis (12 – 15m.) – interesų, vertybių, gebėjimų, objektyvių galimybių lyginimas; 3) realus rinkimasis (15 – 18m.), kurio svarbiausias kriterijus – veikla ir jos perspektyvos atsižvelgiant į savo profesinį kryptingumą, gebėjimus, visuomeninio darbo ir įsidarbinimo vystymosi tendencijas (visuomenės poreikius), asmeninį (materialinę ir dvasinę gerovę) ir socialinį pasirinkto darbo statusą (prestižą); 4) žvalgomasis rinkimasis (18 – 22(24)m.) – savo norų, galių ir aplinkos tyrimas (darbo bandymas, darboviečių ieškojimas), persiorientavimas; 5) įsitvirtinamasis rinkimasis (22 – 35 m.) – specialybių, darboviečių kur galima

ilgai ir perspektyviai dirbti, ieškojimas. Vėliau darbas, darbovietės keičiamos atsižvelgiant į gamybinę, socialinę situaciją ir kitas aplinkybes. Skiriami šie rinkimosi veiksniai: 1) profesinis subrendimas; 2) intelektas ir specialieji gebėjimai; 3) poreikiai, interesai, polinkiai, vertybės orientacijos; 4) charakteris; 5) pedagoginiai veiksniai (ugdymas bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo įstaigose ir jo rezultatai – pažangumas); 6) socialiniai – ekonominiai veiksniai; 7) medicininiai veiksniai (sveikatos, fizinio išsivystymo). (Jovaiša. 2007, p.234).

Profesinė orientacija – 1) žinių apie profesijas, požiūrių ir nuostatų visuma, gebėjimas jas vertinti pagal savo tinkamumą kuriai nors veiklos sričiai; 2) disciplina, tirianti profesinio orientavimo teorines ir praktines problemas. Skiriama profesinės orientacijos psichologija, sociologija, pedagogika ir psichopedagogika. Pastaraisiais dešimtmečiais plėtojama profesinio konsultavimo psichologija, apimanti daugelį profesinės orientacijos problemų. (Jovaiša. 2007, p.235).

Profesinis informavimas – supažindinimas su profesinio mokymo įstaigomis ir profesiniu darbu. Profesinio informavimo turinį sudaro: 1) profesinis supratimas (istorija, kitimas, esmė; visuomeninis jos poreikis ir darbo perspektyvos; reikšmė; ryšys su kitomis specialybėmis); 2) profesijos įgijimas (profesinių mokyklų įvairovė, jų teikiamos specialybės; stojimo į šias mokyklas sąlygos; mokymosi sąlygos ir reikšmė; darbo vietos pagal įgytą specialybę); 3) darbo turinys ir pobūdis (darbo proceso išoriniai ir vidiniai ypatumai – kas ir kaip daroma, kokių žinių ir įgūdžių tam darbui reikia; darbo sąlygos patalpose; darbas lauke; darbas su daiktais ir žmonėmis); 4) higieniniai, psichofiziologiniai, psichologiniai darbo ypatumai; 5) ekonominiai – socialiniai darbo ypatumai; 6) literatūra apie darbą. Informavimo priemonės: gyvas žodis, spaudiniai, garsinės ir vaizdinės priemonės. Profesinis informavimas vyksta per pamokas ir užklasinėje veikloje. (Jovaiša. 2007, p.235).

Profesinis konsultavimas – pagalba miksleiviui renkantis profesinio mokymo specialybę arba darbą, ištyrus asmenybės profesinį kryptingumą, pažangumą, sugebėjimus ir charakterį, nustatčius jo tinkamumą profesiniam mokymuisi ir darbui. Skiriami šie konsultavimo lygiai: 1) bendraamžių (nekvalifikuotas, bet turintis poveikio); 2) tėvų (pagrįstas gyvenimo patirtimi); 3) žinovų (kompetencinis – atskirų profesijų žinovų, pirmiausia mokytojų, paskui inžinierių, agronomų ir kt.); 4) specialistų (institucinis – specialistų, dirbančių konsultavimo įstaigose, profesinio orientavimo kabinetuose ir pan.). Pagrindiniai konsultavimo metodai – diagnostinis ir konsultacinis pokalbis. (Jovaiša. 2007, p.236).

Profesinis orientavimas – 1) psichopedagoginis vadovavimas profesijos rinkimuisi, apsiprendimui, prisitaikymui, profesijos įgijimui, įsidarbinimui ir įsitvirtinimui profesiniame darbe. Jo tikslas – psichosocialinė ir medicininė pagalba žmogui atskleisti individualybės jėgas tiek mokantis profesijos,

tiesiogiai dirbant; 2) socialinės veiklos sistema, kurios tikslas tikslingai paskirstyti darbo rezervus pagal visuomenės poreikius. Profesinio orientavimo principai: 1) koordinacija, 2) diferenciacija, 3) individualizacija, 4) kompleksiskumas, 5) interdiscipliniškumas (filosofijos, pedagogikos, psichologijos, sociologijos, ekonomikos sąveika), 6) biodromiškumas – tąsa visą gyvenimą. Skiriamos šios profesinio orientavimosi sistemos: 1) mikrosistema (atsiėro individo orientavimas), 2) endosistema (atsiėrų orientavimo įstaigų darbas), 3) makrosistema (viso ekonominio regiono orientavimo įstaigų funkcijų visuma ir koordinacija). Kiekvienos sistemos veiklos struktūra yra specifinė. Profesinio orientavimo metodų grupės: 1) diegnostiniai, 2) informaciniai, 3) praktiniai (diferencijuotos veiklos organizavimas), 4) konsultaciniai. . (Jovaiša. 2007, p.236).

Profesinis veiklinimas – moksleivių įtraukimas į praktinę veiklą, kurioje jie įgyja profesinio darbo patirties; vadovavimas tai veiklai. Pirmąją profesinės veiklos patirtį vaikai įgyja žaisdami. Mokykloje ji plečiama per įvairias pamokas ir užklasinėje veikloje. Įvairios darbinio mokymo formos naudojamos ne tik bendram, bet ir specializuotam lavinimui. Profesinio mokymo įstaigose šis veiklinimas tampa profesiniu mokymu. Pirminis profesinis mokymas turi vykti aukštesniosiose bendrojo lavinimo mokyklos klasėse, kartais teikiama ir tam tikra specialybės kvalifikacija. (Jovaiša. 2007, p.237).

Profesiografija – kompleksinis profesijų aprašymas, remiantis psichologinių, sociologinių, medicininių, ekonominių tyrimų duomenimis. Psichologiniu aspektu aprašyta profesija vadinama psihograma, socialiniu – profesijų sociograma ir pan. Profesiografinė literatūra naudojama arientavimui, konsultavimui ir profesinei atrankai. Ji taip pat naudinga asmenims, kurie renkasi profesiją, - ne tik savišvietai, bet ir norint tiksliau save pažinti, įvertinti savo tinkamumą kvalifikuotam darbui. Ši literatūra kaupiama profesinio orientavimo centruose. (Jovaiša. 2007, p.237).